

Christiania

En hvidbog i farver

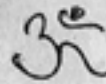
Christiania blev fra starten befolket af mennesker fra alle samfundsklasser. Her kunne enhver udfolde sig frit, så længe man ikke greb ind i andres frihed. Nogen flyttede ind i fhv. officersboliger eller ombyggede et tidligere værksted eller lagerrum, andre fik med tiden en skurvogn, byggede et hus op fra grunden eller boede i en tipi

Christianias målsætning er at opbygge et selvstyrende samfund, hvor hvert enkelt individ frit kan udfylde sig under ansvar overfor fællesskabet.

Dette samfund skal økonomisk hvile i sig selv, og den fælles stræben må Hl. stædighed gå ud på at vise, at den psykiske og fysiske forurening kan afværges.

13.11.71

Således formuleret af Sven, Kim, Lenn, Ole og Jacob med ret Hl. forbedringer

Det sociale eksperiment.

Da den daværende regering i 1973 gav os betegnelsen 'socialt eksperiment', var det ikke med nogen definition på, hvad det egentlig var for noget. Det var mere en politisk situation, man ikke rigtigt vidste, hvad man skulle stille op med. For os blev det nærmest en forklaringsmodel. Alt hvad vi lavede, og som oftest stred mod de gængse normer, blev med stolthed forklaret som en del af det sociale eksperiment.

Omfanget af 'eksperimentet' er en meget personlig proces, da man som borger og individ selv er med til at skabe rammerne for, hvor meget der kan lade sig gøre. Åbenheden og mulighederne for at deltage er – med Christianias indbyggede begrænsninger – det grundlag, som skaber udviklingen, både i individet og i Christiania. Som menneske er det en fantastisk mulighed at være i

Christiania

En hvidbog i farver

Der er Christiansborg, der er Christiania og der er først og fremmest vores mening om Lov 205.
Fra demonstration 22. maj 2004

Christiania En hvidbog i farver

Udgivet af
Fristaden Christianias Baggrundsgruppe
2005

hvidbog@christiania.org

Hvor tekster står usigneret
repræsenterer de redaktionens holdning.
Signerede artikler udtrykker
personlige holdninger

[Foto]

Nils Vest
Gösta Tengberg
Lene Verner Hansen
Karina Tengberg
Svend Erik Sokkelund
Gregers Nielsen, side 2, Michael Varming, side 99

[Grafisk tilrettelæggelse]

Nis Jensen

[Tryk]

Lassen Offset

[ISBN]

87-990765-0-0

Tekstmaterialet må bruges frit
med angivelse af kilde

En stor tak til hjælpere og venner, indefra og udefra

Indhold

Christianias Pigegarde, still going strong

[<i>Forord</i>]	Side 8
Christiania er som...	Side 9
Tanker fra en Midtdysse af Henrik Fakir	Side 10
[<i>Selvforvaltning</i>]	Side 13
[<i>Beslutningsprocesser</i>]	Side 17
[<i>Socialliv og sundhed</i>]	Side 23
Sociale forhold af Meera Gulddammer	Side 24
Christianias ungdom af Aiyo Jensen	Side 27
Mit arbejde i Sundhedshuset af Nette Vestergaard Olsen	Side 29
25 år med tilknytning til Christiania af Randi Steen	Side 32
[<i>Kultur</i>]	Side 33
Skønhed er lige så vigtig som funktion af Britta Lillesø	Side 34
Kulturinstitution for lokalområdet	Side 35
Christiania og verden af Pipaluk Supernova, Helle Autogena, Kirsten Larsen Mhoja og Britta Lillesø	Side 37
Fremtidens kultur	Side 39
Cannabisproblematikken	Side 40
[<i>Virksomheder, værksteder & klubber</i>]	Side 42
En historie om Smedjen Af Preben Smed	Side 44
[<i>Voldanlægget og naturen</i>]	Side 48
Arealplejeplan for Christianias grønne områder 2005 af Helga Nova, Gartnergruppen	Side 51
Den biologiske mangfoldighed af Peder Agger	Side 54
Gå en tur i Christianias vilde natur af Line Sundhedshus	Side 55
Naturen på Christiania af Bjarne Luftkastel	Side 57

[<i>Voldanlægget og bosætning</i>]	Side 59
Resursebevidsthed	Side 63
Nabovarmeprojekt i området Mælkevejen	Side 64
Bæredygtig eksperimentel zone af Ditlev Nissen, Utopiske Horisonter	Side 66
[<i>Boligpolitik</i>]	Side 68
[<i>Christiania - et by- og boligeksperiment</i>]	Side 73
Lokalplaner og lokale planer for Christiania	Side 74
Husenes udvikling og vedligeholdelse	Side 81
Nybyggeri	Side 87
[<i>Ejerformer</i>]	Side 88
Fonden	Side 92
[<i>Fremtidig økonomi</i>]	Side 94
[<i>Efterord</i>]	Side 98

Gennem det sidste tiår er der vokset mange gammeldags duftroser op i fristaden, blandt andet fordi Torben Thim fra Rosenplanteskolen i Løve har doneret mere end 500 stk. til udplantning. Her en 'Frühlingsgold' der sender sin duft ud over hele vejen i maj måned. Men man finder også mange roser fra kasernetiden, både vildroser af forskellige slags og især den hårdføre hvide Rosa Alba Maxima, der kendes fra Skagenmalerierne, står rundt om i de gamle officershaver

Forord

Denne hvidbog er et politisk indlæg i debatten om Christianias lovliggørelse, skrevet til politikere, befolkning og christianitter. Bogens formål er at imødegå regeringens planer om normalisering og lovliggørelse, ved at påpege de kvaliteter og fordele der er ved Christianias særegenhed, både for christianitterne selv og for samfundet som helhed. Vi anser en fondsmodel, der kan rumme en videreførelse af disse værdier, for eneste realistiske mulighed for både Christiania, regeringen og resten af befolkningen.

Regeringens normaliseringsforsøg, der omfatter blandede ejerformer, registrering og ophævelse af kollektive rettigheder, er et direkte angreb på Christianias grundlæggende værdier. Konsekvenserne af dette kan forventes at blive et borgerliggjort, liv- og farveløst, homogent, trist og kedeligt boligområde for velhavere i stil med det, der ofte er tilfældet i det danske samfund.

De blandede ejerformer med ejerboliger kommer til at ødelægge den særlige kvalitet ved Christiania, at det ikke er økonomisk formåen der giver social status, rettigheder eller fortrinsret til boliger. Det er snarere det enkelte individs unikke karakter, sociale engagement og deltagelse i lokalsamfundet som er af betydning for, hvordan man bliver accepteret som en del af fællesskabet. Selv om dette naturligvis ikke skaber et perfekt ligestillet samfund - som er en utopi - så giver det en langt større social mobilitet, fordi forhold som økonomi og uddannelse spiller en langt mindre rolle på Christiania end i det øvrige samfund.

En overordnet strukturering og planlægning af Christianias fremtidige udvikling, udarbejdet af velmenende udefrakommende eksperter, vil have en

ødelæggende virkning på et lokalsamfund, som på mange måder lever op til alle de kvaliteter som efterstræbes i almindelige boligforeninger og byområder. Disse kvaliteter kan kun skabes af befolkningen selv, og kun hvis den nødvendige frihed til at udvikle nærmiljøet er til stede. Christianias natur, bolig- og erhvervsstruktur, som gennem tiden er vokset frem nedefra, formet af beboernes behov og visioner, er næsten perfekt tilpasset lokalsamfundets behov. Det er et levende bevis på at samfund, der langsomt organiseres nedefra, indeholder langt større kvaliteter end stramt strukturerede bydele, hvor alle funktioner på forhånd er planlagt. Man kan ikke byplanlægge sig til at skabe liv i byen. Kun hvis man skaber nogle rammer, der er elastiske nok til at byens beboere selv med tiden kan indrette sig og skabe en fortælling, vil der kunne opstå liv og atmosfære.

I samme øjeblik man træder ind i Christiania, fornemmer man at stedet er noget helt særligt. En syden af liv og aktivitet, og en arkitektur helt ulig resten af København. En væsentlig årsag hertil er at Christiania styres af selvforvaltning, og uden denne ville Christiania ligne mange andre bydele i København. Af denne grund, og fordi lovgrundlaget for Christianias fortsatte virke, "Lov om ændring af lov om anvendelse af Christianiaområdet", betinger at Christiania udvikles under hensyntagen til områdets særlige karakter, må enhver fremtidig model for Christiania nødvendigvis indbefatte selvforvaltning. Vi håber at en fondsmodel med tiden kan blive en passende ramme for Christianias fremtidige udvikling, med selvforvaltning og kollektive rettigheder som bærende elementer.

Christiania har derimod svært ved at se hvilke fordele fristaden og det øvrige

Christiania har årligt op mod 1,5 mio. besøgende

samfund kan have af den 'løsning' som er skitseret i 'Lov om ændring af lov om anvendelse af Christianiaområdet'. Christiania forsøges her spundet ind i et uigennemskueligt net af økonomiske transaktioner, som vil begrænse Christianias handlfrihed. Det vil også nødvendigvis føre øgede administrative byrder med sig, som vil tage resurser fra det kreative, kunstneriske og eksperimenterende.

Christiania blev kort efter sin opståen beskrevet som et socialt eksperiment, men er af uransalige årsager aldrig blevet underkastet en uvildig evaluering. Vi mener, at man er nødt til at forholde sig konstruktivt til resultaterne af dette eksperiment, både de gode og de dårlige, før man kan planlægge en videreudvikling af Christiania. Hurtige resultater er kun gode til at skaffe stemmer, ikke til at skabe bæredygtige løsninger.

Men hvad går eksperimentet ud på og hvad kan vi bruge det til? Hvad sker der når man overlader et område til en flok mennesker og lader dem skabe et samfund fra grunden uden statslig styring og kontrol? Ifølge den liberalistiske ideologi skulle det ende med en alles kamp mod alle, hvor folk følger deres egoistiske interesser og hvor den stærkeste bestemmer, indtil individerne bliver enige om at overlade magten og voldsmonopolet til en suveræn hersker, der skal beskytte folk og deres ejendele

mod hinanden. Men eksperimentet har i Christianias tilfælde vist, at når folk får frie hænder til selv at bestemme, kan det lade sig gøre at skabe et samfund, der vokser frem nedefra og beholder magten på befolkningens hænder. Et samfund med højere lighedsideal og en større grad af demokratisk deltagelse end det, der karakteriserer det omgivende samfund. Et eksperiment der burde motivere politikerne til at tro på befolkningens evner til at forvalte sig selv og deres omgivelser på en i mange tilfælde langt mere kvalificeret måde, end den centralistiske statslige styring er i stand til. I stedet for at tro på at den laveste fællesnævner er gældende for alle, og insistere på at føre en *noget-for-noget* politik, med en høj grad af kontrol over befolkningen og dens privatliv, uddannelses- og boligforhold, må det være på tide at tage det sociale eksperiment alvorligt. Giv derfor Christiania og resten af den danske befolkning mulighed for at bestemme over deres liv og lokalsamfund i en grad, der svarer til deres demokratiske kompetencer, som er langt større end de fleste politikere forestiller sig.

Vi vil i det følgende beskrive nogle af de erfaringer og visioner, vi har gjort os efter 33 år som fristad og socialt eksperiment, og som vi mener skal være udgangspunktet for en videreførelse af Christiania i fremtiden. Disse omhandler selvforvaltning og

beslutningsstrukturer, herunder sociale og sundhedsmæssige forhold, kultur- og virksomhedslivet, Christianias natur og pleje af udendørs arealer, økologi og bæredygtighed, boligpolitik, lokalplan og bygningsvedligeholdelse.

Bogen giver indtryk af de mange facetter som bydelen består af. Det har ikke været muligt at sende alle holdninger i hvidbogen til debat på fællesmøder, og det kan derfor ikke forventes at enhver

christianit støtter ethvert synspunkt der er udtrykt heri; Christiania er jo ikke et enigt politisk parti, men lige så mangfoldigt og broget som antallet af beboere. Christiania har valgt at udgive denne hvidbog fordi vi mener den er et vigtigt dokument i debatten om et fremtidigt Christiania og Danmark – en debat som ikke er sat i gang af 'Lov om ændring af lov om anvendelse af Christianiaområdet', men som lever hver eneste dag i Christiania.

Christiania er som...

Den første ting som slår en, når man lærer Christiania at kende, er den store forskellighed. Unge bor side om side med gamle, mærkelige typer ved siden af tilsyneladende normale, velfungerende og tydeligt fattige ved siden af nogle, der har gode indtægter. Men alle interesserer de sig for hinandens ve og vel.

Christiania har i de senere år været udsat for kraftig beskydning fra det omgivende samfund, men især fra regeringen, for vi har stor opbakning i befolkningen; utallige meningsundersøgelser viser nemlig at der er overvældende flertal i befolkningen for at bevare Christiania. F.eks. viser en Gallupundersøgelse fra marts 2003 at 72% af Københavnerne ønsker at Christiania skal fortsætte, oven i købet på et tidspunkt hvor Pusher Street var mere aktiv end nogensinde før¹. Måske er nogle misundelige på det liv som vi lever. Sandt er det i hvert fald at de fleste mennesker lever et liv, fuldstændig styret af økonomien. Mange i Danmark har sat sig så hårdt at overtræk sidst på måneden er en del af deres faste budget og et par dages manglende indkomst en katastrofe der truer hele deres tilværelse. Måske er det altså i virkeligheden utilfredshed med deres eget liv der får folk til at angribe dem, der har prioriteret

1. Ugens Gallup nr. 5, 2003

livet anderledes – som synes det er mere vigtigt at have tid til andre mennesker end at nå i Bilka lørdag formiddag.

Dette er naturligvis en forræderisk tanke i et samfund der er så materialistisk og produktionsfikseret som det danske. Christianitter stemples derfor som unormale og tilbydes 'normalisering'. Af irritation over at de tilsyneladende har fundet en vej ud af rudekuverternes plager eller af – misforstået – barmhjertighed. 'Vi vil så svært gerne normalisere dem, vi vælger at opfatte som unormale. Jeg har den opfattelse, at vi endda opfatter det som en del af vores fælles sociale ansvar for hinanden at bringe de anderledes til fornuft og dermed hen i det normale', siger Preben Brandt, formand for Rådet for Socialt Udsatte.

At prøve at beskrive Christiania er på forhånd dømt til at mislykkes. Det er som en flok videnskabsmænd der kravler rundt på en elefant. Ham, der har fat i snablen beskriver elefanten som lang, fast og pølseformet, mens ham der har fat i ørerne beskriver den som blød og meget flad. Ingen af beskrivelserne er dækkende, men tilsammen får man en ide om hvad det drejer sig om.

På samme måde er denne bog sat sammen. Bidrag af meget forskellig herkomst tegner tilsammen et billede af et forunder-

ligt samfund, som på 33. år trodser alle forsøg på at komme til fornuft. Og godt det samme. Christiania har i den tid vist at det er muligt at bygge et samfund med meget få midler og der på mange måder har større kvaliteter end det almindelige, danske samfund.

For christianitter er tider med politisk pres udefra ikke bare belastende som hvis man risikerer at miste sin bolig eller sit arbejde. Fællesskabet er nemlig en så stor del af helheden, at Christiania mere er en identitet end et boligkvarter.

De fleste har selv skabt deres tilværelse fra ingenting i Christiania, de har selv bygget huset de bor i og de lapper selv taget hvis det bliver utæt, men i øvrigt er de mere interesserede i om naboen er kommet over sin sygdom eller hvad der skete foran Indkøberen i aftes.

Vi taler med andre ord om hjerteblod og engagement som langt overstiger det der findes i almindelige boligforeninger. Det fremgår tydeligt når man beder en christianit gøre sig lidt tanker over fremtiden.

Tanker fra en Midtdysse

Af Henrik Fakir

Værdierne, der findes på dette landstykke, er ikke kun visuelle. De ligger mindst lige så meget i de personer, hvis liv udspiller sig her. Derfor er omverdenens tilgang et spørgsmål, der handler om relationer.

Begreber som "mod" og "leve i nuet", som vi ofte ellers kun møder i filmens verden, har vi tæt inde på livet. Få danskere har som os levet med truslen om at måtte gå fra hus og hjem i lange perioder. Få danskere har skullet leve i et samspil, hvor kampen mellem hashen og politiet og de medfølgende spændinger sætter spillereglerne. Spørger man ind til flere af Midtdyssens beboere, er det kendetegnende, at frygten for lukning ikke findes. Ikke fordi, at dette ikke kan ske, men fordi at kampen, oplevelsen, situationen, der vil opstå i et sådan tilfælde, vil udspille og overspille enhver tv-avis, ethvert nyt afsnit af Ørnen.

Henrik Fakir

»Christianias og Midtdyssens værdier kan ikke forstås på en dag eller ved at læse en rapport«

At sætte livet i perspektiv er det mest meningsfyldte, man kan give videre til andre i denne tid. Midtdyseeområdet er et af arnestederne til overvejelser omkring disse perspektiver. Det handler om de usete værdier; dem der i vores samtid værdisættes på famlende grundlag.

Værdierne bliver ikke styrket med en øget tivolisering og asfaltering af området. De opleves, når der er tid; når øjeblikket går i stå. Værdier, som f.eks. når de fraskilte genoptager kontakten og kan være sammen om fælles projekter, og nyttilkomne har rummelighed omkring klassiske bånd.

Det lyder ligetil. Nært og ærbart – det er det også på Midtdyssen. Midtdyssen er langsom til at skynde sig. Midtdyssen går mod, at beboeren dyrker nydelsen ved at stå udenfor deres huse og have forskellige gøremål, ved at gå nøgen ned til maleplatformen ved søens sivkant og bliver ved med at forstå, at dét at trække ukendte forbigående ind til sig rummer gevinster for begge parter.

At holde veje så godt som ubelyste skærper sanser, får andre bevægelsesmønstre i brug og lærer én om dagens og nattens forskellige lysforhold. Dem, der bor på landet, kender til det.

At videreføre et bosted så nær storbyens oplyste center, der fanger én ind i landsbyens eventyrlige livsform, er en vigtig fremtidsovervejelse for Midtdyssen. Midtdyssen ønsker ikke at sætte sig på verdenskortet. Stedet arbejder helst frem mod at forstærke det underfundige, dét der skal opdages. Hvad er der i hulen oppe i træet, hvilket blik venter os bag det skarpe hjørne? Hvordan lever man inde i en udbygget skurvogn eller bag skydeskår i den tykke mur? Det skal man kunne fastholde, uden at det skal ende som et nyt Frilandsmuseum.

Midtdyssen vil blive ved med at have nær kontakt med Christianias gartnergruppe. Den vanskelige proces, med at lade voldens bevoksning stå, både som en levende organisme og samtidig forholde sig til nybeplantning og nedskæringer, skal fortsættes.

Midtdyssen vil ved indflytninger se på vigtigheden af, at der kan opstå fornyelser af alder og baggrund, styrke stedets position mellem land og by, mellem dem der arbejder udenfor, og dem der mest har deres gang på området.

Efter mere end seks års opsparing blandt beboerne blev der i 2004 lagt kloak gennem området. Balancen mellem alternative løsninger som pillefyr, solfangere eller sivanlæg og hvilke tids- og livsbehov, der findes, er tilbagevendende emner på områdets møder.

Christianias og Midtdyssens værdier kan ikke forstås på en dag eller ved at læse en rapport. Og der er stor forskel på, om man har været her uger i træk eller kommer forbi i en eftermiddagstime. Derfor vil vi gerne åbne flere gæsteboliger, så f.eks. antropologer, arkitekter og musikere kan komme og lære os og vi dem at leve livet kunstnerisk.

Folk får ofte navn efter hvor de bor: Lene Fakir, Anders Sneseol, Mette Bjørneklo, Finn Opera osv. Hinandens efternavne kender vi kun sjældent. Fakirskolen har ligesom de fleste andre huse fået sit navn i de allerførste måneder i Fristadens liv. Nok fik folk søm op gennem skoene, da husene skulle ryddes for ammunitionsreoler og lignende, men 'fakir' betyder på arabisk 'mand uden ejendele'. Og det svarede meget pænt til de nye indflytteres situation

Langs med voldgraven i det historiske voldanlægs nordlige ende er der udlagt en eventyragtig svellevej, så skraldeholdets og Maskinhallens køretøjer kan komme frem

Selvforvaltning

Hvordan ser et samfund ud når det er 33 år gammelt? Hvordan organiserer det sig? Begynder samfundet at opstille sine egne rammer for udvikling? Kopierer det i sidste ende det omgivende samfund eller finder det nye veje? Hvad kan det omgivende samfund lære?

Christiania startede som et modsamfund til det etablerede samfund. Men også et samfund uden en fælles ideologi eller et religiøst sammenhold, men med et ønske om at lave et anderledes samfund, der ville give rum til frihed, forskellighed og fællesskab. Christiania startede på bar bund som et blankt papir. Det der bandt menneskene sammen var drømmen om at tage ansvar over eget liv, maksimal frihed til at udfolde sig kunstnerisk, socialt og i et fællesskab.

Man ønskede et helt samfund - et holistisk samfund - som agerede på alle livets forskellige faser og dagligdags nødvendigheder. Man drømte om at leve et ansvarligt liv hvor man havde indflydelse på hele samfundets måde at indrette sig på, - man ønskede selv at forvalte samfundet. Det er ud fra de samme drømme og tanker at fristaden agerer i dag. Vi har nu øvet os i 33 år på at forvalte Christiania og synes selv at vi er kommet langt og har lært meget undervejs.

Historien om fristadens skrald er et fint billede på hvordan en struktur vokser ud af et behov.

Allerede i Christianias første år blev det nødvendigt at organisere indsamlingen af skrald. Det startede meget simpelt med en hest og en gammel vogn. Men efterhånden

blev systemerne bedre, drevet af at gøre det så simpelt som muligt, være bæredygtig bevidst og at gøre det billigst muligt.

Meget tidligt starter en differentiering af affaldet, - jern, papir, kompost, etc., - en interesse for affaldets forskellige værdi og brugsevne, der var kendt fra de klunsere, som der var mange af i de første år på Christiania. I dag har vi egen skraldebil med kompression af affaldet og specialbyggede skraldebeholdere, komposteringsanlæg ved de enkelte husholdninger og en miljøstation, hvor affaldet sorteres i 33 forskellige undergrupper.

Alle forbedringer og forsøg har undervejs været drevet af 'at kunne gøre det smartere', forbedre skraldeholdets arbejdsmiljø, være miljøbevidste, tænke bæredygtigt - og sidst. men ikke mindst tænke økonomisk, da fristadens udgifter til håndtering og bortskaffelse af affald altid har været en stor post i Fællesskassens økonomi (ca. 10 % af de samlede udgifter).

En lignende organisering kan ses for alle byggekontoets ansvarsområder, - kloakering, vand, vandsparegruppe, el, vedligeholdelse af bygningerne, vedligeholdelse af veje og stier etc., samt for fristadens børneinstitutioner som i dag omfatter vuggestue, børnehave, fritidshjem, klub og ungdomsklub, hvor op mod 100 børn i dag er tilknyttet.

Faktisk har fristadens insisteren på selv at ville det hele ført til et vidt forgrenet samfund med alt fra vuggestue til eget begravelsesritual. Læs mere om fristadens selvforvaltning i 'Christiania på arbejde'.

Statusrapport: Fra vision til virkelighed' fra 2003.

Fristadens organisering bygger på værdien af, at hver enkelt tager ansvar over eget liv og handlinger, men at hver enkelt også har et ansvar overfor delområdet og hele samfundets udvikling. Det betyder, at alle bør være med til at 'løfte' når noget stort skal gennemføres.

[*Ingen eksperter*]

Christiania er bygget op som en flad struktur, hvor beslutningerne tages der hvor de får betydning, - af dem som skal gennemføre dem og af dem som omfattes af dem, altså med en udstrakt decentralisering. Beslutninger tages ud fra princippet om konsensus. Det er en hjørnesteen i Christiania, at alles meninger har en betydning, og at alle kan opnå indflydelse hvis de vil deltage.

Så mange diskussioner og beslutninger som muligt lægges ud til områdemøderne, - alt fra fællesskassens budget til områdets plejestrategi for voldanlægget, fra nabostridigheder til beslutninger om brugsleje-fritagelse. De beslutninger der har betydning for hele fristaden bringes videre til et fællesmøde, - f.eks. budgetfællesmøde.

Vi har hus-, nabo-, område- og fællesmøder efter behov, budgetmøder ca. 3 stk. en gang om året. Af andre møder er områdekasserermøder, økonomimøder, virksomhedsmøder, byggemøder, og baggrundsgruppemøder - bare for at nævne nogle.

Alle møder er åbne for alle og alle har taleret. De fleste møder afholdes en gang om måneden eller efter behov.

Et andet karakteristika for fristadens selvforvaltning er et ønske om at være uafhængig og uden indblanding fra det omgivende samfund. Fristaden ønsker selv at løse opgaverne, og insisterer på at finde de løsninger som passer os og ikke vælge løsninger som f.eks. er tilpasset tilskudsregler.

Vi har derfor aldrig modtaget tilskud til driften af vores institutioner eller modtaget kvarterløftsmidler etc. Dette er gjort ud fra tanker om at vi ønsker at være uafhængige - vi kan selv, og så erkendelsen af at et tilskud ofte følges af krav som fristaden ikke er interesseret i at tilpasse sig.

Christiania modtog i årene 1987-89 15 mio. kr. fra staten til vedligeholdelse af bygninger og areal. Pengene var primært til statens bygninger, hvilket faldt mange christianitter for brystet.. Desuden forsøgte Forsvarets Bygningstjenesten at presse projekterne op i et tempo, som ikke var tilpasset Christianias model med aktivering og beboernes medbyg. Erfaringerne herfra førte til at vi aftalte ikke at modtage penge fra Forsvarsministeriet, men selv ville finansiere bygningsvedligeholdelsen fremover.

Christianias selvforvaltning bygger på principperne simpelt, gennemskueligt og overskueligt græsrodsdynamik og indflydelse gennem deltagelse. De enkelte tiltag er udviklet efterhånden som de er blevet nødvendige. Det har ført til et samfund, der i dag er kommet rigtig langt, og tager ordet selvforvaltning alvorligt og søger at praktisere det i minisamfundet.

Christiania som myndighed

Et anden karakteristika ved Christiania er at området stort set har fungeret som både forvalter og myndighed. Området er udviklet og byggemodnet uden egentlig myndighedsbehandling.

For Christiania har det været en del af selvforvaltningen.

[*Økonomisk selvforvaltning*]

I takt med at organiseringen og selvforvaltningen er blevet udbygget, er Fællesskassens økonomi ekspanderet. Fristadens fællesøkonomi bygger på princippet om økonomisk uafhængighed, dvs. ingen støttemidler fra staten Danmark.

Hos det danske postvæsen hentes på cykelvogn dagligt en sæk med breve og pakker, som så distribueres gennem Christianias eget postsystem, med postkontor og udbringning

Vi arbejder ud fra et ønske om at holde fællesudgifterne nede, – 'low budget'. Det kan gøres fordi vi prioriterer at holde administrationen så lille, med så lidt kontrol som mulig. Men også fordi vi bygger på en høj grad af frivilligt arbejde, f.eks. forældrearbejde i institutionerne, områdeaktionsdage med oprydning og renovering af områdets fællesanlæg, eller fællesaktionsdage hvor store fællesprojekter får en hånd.

Fælleskassen får sine indtægter fra beboerne, som hver betaler et kontingent for at være med i samfundet. Alle beboere betaler det samme grundbeløb til fælleskassen, *grundbrugsleje*. Virksomhederne betaler ligeledes en grundbrugsleje, beløbet størrelse aftales efter virksomhedens økonomiske formåen.

Christianias selvforvaltning kommer også i høj grad det offentlige til gavn. Såfremt Christiania ikke selv varetog en lang række opgaver, ville ansvaret påhvile kommune eller stat og påføre dem store omkostninger vedrørende forsynings-

net, renovation, institutionsdrift, arealpleje m.m., og med et årligt besøgstal der matcher Zoologisk Have, må alene renholdningsopgaven forventes at kræve betydelige resurser. Christianias forventede omkostninger til udvalgte selvforvaltningsopgaver er anført i tabellen nedenfor.

[*Konklusion*]

Christianias selvforvaltning har mange positive sociale effekter, men er ikke befordrende for hurtige og effektive forhandlinger og beslutninger. Vi finder imidlertid at de sociale goder så rigeligt opvejer den manglende effektivitet, ligesom vi ikke har noget bedre at sætte i stedet, specielt ikke det repræsentative demokrati som lider af store svagheder. Det kan diskuteres om effektivitet i sig selv er et gode, eller om det er en strategi til i sidste ende at opnå nogle af de sociale forbedringer, der i forvejen er indeholdt i deltagerdemokratiet.

	2005
Sundhedshuset	114.872
Børneinstitutioner	2.102.796
Postkontor	87.360
Maskinhal, maskinpark (pap, flasker, kompost)	760.000
Affaldssortering	350.000
Byggekontor / rådgivning / administration	509.050
Vedligeholdelse af vandnet	159.000
Vedligeholdelse af kloaknet / slamsugning	144.000
Vedligeholdelse af elnet	333.000
Vedligeholdelse af veje og stier	407.000
Vedligeholdelse af arealer / voldanlæg	622.300
Fejning / snerydning	56.150
Offentlige toiletter	60.000
I alt	5.705.528

Christianias selvforvaltning medfører store besparelser for det danske samfund. Christianias økonomikontor har her opført de omkostninger, der hvert år bruges på de nævnte formål i Christiania. Priseniveauet er generelt lavere i Christiania end i det øvrige Danmark, og de reelle udgifter, som stat og kommune måtte afholde, såfremt Christiania ikke selv påtog sig de nævnte opgaver, må skønnes at være flere gange større end de opgivne.

Beslutningsprocesser

Fællesmøde i 'Byens Lys' en gang i 90'erne, hvor salig Thorkild Weiss taler dunder mod Øresundsbroen, mens lille Daniel tager en kravletur på en søjle. Fællesmødet har eksisteret lige siden fristadens start og er kun for christianitter. Her kan alle komme til orde og luften tilfredshed eller utilfredshed, fremsige et digt, opføre sig vanvittigt eller bare lytte og holde sin mund. De er ikke ideelle fora til at fatte hurtige beslutninger, men enhver kan indkalde til fællesmøde og ingen kan hævde at de ikke har mulighed for at blive hørt

Beslutningsstrukturen i Christiania har karakter af den republikanske demokratimodel som bygger på frihed, selvstyre og aktive borgere. Grundstrukturen består øverst af et fælles råd, fællesmødet, og underordnet dette er områdemøderne, der er baseret på en geografisk opdeling af Christiania i 15 områder. Sideløbende kører forskellige møder, der dækker de fleste funktioner i vores samfund; disse er underordnet område- og fællesmøderne. Fælles for hele mødestrukturen er, at alle møderne er åbne for alle beboere, og at alle har lige mulighed for at ytre sig. Christianias selvstyre kan også sammenlignes med demokratiet i den græske bystat år 500 f.Kr., hvor grundlaget var et ideal om, at alle borgere kan og bør deltage i udformningen og udviklingen af det fælles liv, dog med den forskel, at mens borgerskabet i Athen kun bestod af rige mænd, inkluderer det i Christiania samtlige beboere. Et citat fra en tale afholdt ved en prominent athensk borgers begravelse beskriver meget rammende nogle af disse ligheder:

'We do not say that a man who takes no interest in politics is a man who minds his own business; we say that he has no business here at all. We Athenians, in our own persons,

1. Pericles' Funeral Oration, in Thucydides, *The Peloponnesian war*, pp.145, 147

take our decisions on policy or submit them to proper discussions: for we do not think that there is incompatibility between words and deeds; the worst thing is to rush into action before the consequences have been properly debated'.¹

Også på Christiania hersker et ideal om, at alle bør deltage aktivt i samfundslivet, og det er derfor det forhold, snarere end økonomisk formåen, som betinger en beboers status i Christiania. Alt sættes til offentlig debat for at undgå forhastede, dårlige løsninger.

[Udstrakt deltagerdemokrati]

Christianias selvforvaltning bygger på et vidt udstrakt deltagerdemokrati, hvor beslutninger på alle niveauer tages af de til enhver tid involverede parter. Det vil sige, at vi kun i begrænset omfang benytter os af repræsentativt demokrati, men stræber mod en beslutningsstruktur, hvor alle kan være med og repræsentere sig selv og egne interesser. Ud over den direkte deltagelse er målet at diskutere sig frem til og opnå enighed omkring beslutninger, frem for at gøre brug af afstemninger. Dette betyder, at det bedste argument, som kan accepteres af alle involverede parter,

vinder, og at vi dermed opnår at finde frem til de bedst mulige og varige løsninger på de problematikker, der opstår i Christiania, frem for at bygge beslutningerne på hurtige flertalsafgørelser, der ikke altid tager hensyn til alle aspekter af sagen. Ligeledes foretrækker vi at behandle hvert enkelt sag ud fra den tidsmæssige og sociale kontekst den befinder sig i, frem for at vedtage en masse regler til generelt brug. De beslutninger vi træffer på vores møder, skal vi også selv i praksis føre ud i livet, hvilket indebærer, at vi i vores diskussioner også må tage hensyn til materielle og menneskelige resurser, forholde os realistisk til mulige løsninger og være i stand til at tage det fulde ansvar for de konsekvenser vores beslutninger måtte have. Dette indebærer en langt større ansvarlighed overfor samfund og medmennesker, end tilfældet er ved det repræsentative demokrati, hvor man stort set overlader ansvaret og arbejdet til politikerne og embedsmænd, når man har sat sit kryds ved valget hvert fjerde år.

[Den udøvende magt – det er også os]

Når der træffes beslutninger der indebærer at der skal udføres sanktioner overfor nogle personer, er beslutningen afhængig af at fællesskabet vil påtage sig denne opgave. Det kræver stor opbakning omkring en beslutning at føre sanktioner ud i praksis. Derfor er det selve kernen i selvforvaltningen, at alle beslutninger træffes med en høj grad af konsensus, så alle kan stå inde for konsekvenserne af det, der bliver besluttet.

Deltagerdemokratiet i Christiania er ikke begrænset til fællesmøderne og de mere generelle problemer, men eksisterer på næsten alle planer; sociale, erhvervs-mæssige, kulturelle og bolig-mæssige. Den direkte deltagelse og stræben mod konsensus præger organisationen i alle Christianias institutioner og i de fleste af

Christianias virksomheder. Boligområdet organiseres af områdemøderne efter samme principper.

Christianias demokratiske struktur skal ikke opfattes som en modsætning til eller trussel imod det repræsentative demokrati, der hersker i resten af landet, men derimod som et værdifuldt supplement til dette. Større autonomi i lokalområder kan vise sig at kunne skabe gode og nytænkende løsninger på nogle af de lokale og sociale problemer, der præger det moderne samfund. Et af dem er den stigende marginalisering af sociale tabere. Muligheden for at alle kan deltage i Christianias besluttende møder gør strukturen rummelig og afværger noget af den sociale marginalisering og udstødelse, som præger det danske samfund i almindelighed. Uanset social status, etnisk herkomst, køn, økonomi, familieforhold og lignende sædvanlige stratificeringsparametre, er man aldrig afskåret fra at få direkte indflydelse på udviklingen i lokal-samfundet. Værdien ved at blive fastholdt som gyldig deltager i en beslutningsproces mindsker risikoen for, at man "falder ud" af andre samfundsfunktioner og dermed bliver yderligere marginaliseret. Den inviterer til daglige diskussioner i lokalsamfundet, på tværs af forskellighed og sociale skel, og resulterer derfor i maksimal integration af de forskellige typer mennesker, der bor eller har deres daglige virke på Christiania. Dette er et forhold, der er værd at bevare og som kunne tjene som inspiration for andre lokalområder.

Det unikke, tætte samspil mellem mennesker, boliger, virksomheder og institutioner står i modsætning til det moderne samfund, hvor den stigende tendens til at adskille forskellige funktioner skaber fremmedgørelse og psykiske problemer. Her er det svært at få tingene til at gå op i en meningsfuld helhed, fordi staten og markedet langsomt trænger sig ind på den private sfære og overtager mange af dens funktioner, med væsentligt mindre muligheder

Næst efter fællesmødet er områdemøderne de vigtigste beslutningsfora i Christiania. Beboere fra Mælkebøtten mødes her med advokaterne Lulla Forchhammer og Knud Foldschack for at drøfte fondsmodellen og kravet om Christianias selvbestemmelse

for aktiv deltagelse og indflydelse. Hvor individet uden et stærkt lokalt netværk er henvist til at hente sin identitet gennem arbejdet, markedet eller medierne.

[Kritik]

Christianias konsensusdemokrati har stået under kraftig beskyldning i tidens løb. Bl.a. kritiseres det for manglende respekt for ejerskab og økonomisk kapital, ansvarsforflygtigelse gennem kollektivt ansvar og ineffektive og langsommelige beslutningsprocedurer. Jakob Reddersen skrev i Arkitektur i december 2004: *"Konsensus er ikke i sig selv noget dårligt. Man bør altid sikre sig, at alle får lejlighed til at ytre sig og til at blive hørt, og at konflikter kan håndteres kreativt med henblik på at skabe nye og overraskende løsninger, men al konflikt kan nu engang ikke fjernes med snak – det ved enhver byplanlægger, der har arbejdet med borgerinddragelse. Og de gamle landsbysamfund var heller ikke uden konflikter. Her blev der også udøvet magt – på stenene rundt om egetræet – og måske endda på en langt mere subtil måde end det gælder i det formelle demokrati. Ingen beslutninger er også beslutninger og opretholdelse af status quo er også en form for magtudøvelse. Magt eksisterer, selv om konsensusdemokrati nedtoner begrebet. Konflikter er dagligdag, og magttomrum vil altid blive udfyldt"*

Christiania har aldrig hævdet at konsensusdemokratiet er løsningen på verdens problemer, men erfaringsmæssigt har vi ikke fundet noget der fungerer bedre. Ikke desto mindre er der en løbende proces i Christiania som forsøger at perfektionere det.

[Herredømmefri dialog]

Konsensusdemokratiet indebærer et ideal om en herredømmefri dialog. Dette er selvfølgelig praktisk umuligt, da ikke alle mennesker har lige muligheder for at deltage i diskussionen ved et fællesmøde. Der er

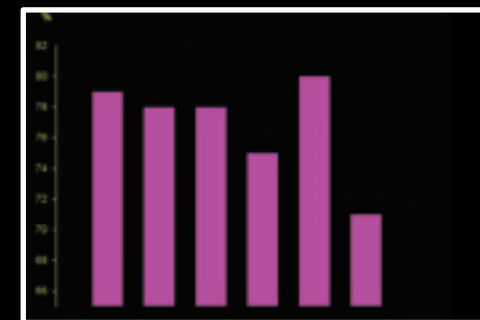
forskel på folks sproglige forudsætninger; nogle er bedre til at argumentere for deres holdninger end andre, nogle er for generte til at sige noget i større forsamlinger, og stemningen på møderne kan være medvirkende til at give nogle talere fordele frem for andre i form af tilråb, kommentarer, klapsalver og lignende. Det kan derfor være svært at skabe en situation, hvor alle har lige mulighed for at ytre sig. For at løse disse problemer skal vi arbejde en del med at forbedre vores mødeformer. Bedre forberedelse af møder kan indsnævre den problematik der skal diskuteres og dermed skabe en mere fokuseret og præcis diskussion. Udlægning af dele af diskussionerne i mindre grupper kan give plads til at flere kan ytre sig og bedre styring af møderne kan modvirke problemer med forstyrrende elementer. Det kunne måske også være godt med lejlighedsvis evalueringer af mødeformerne, så man kan fastholde positive ændringer og være opmærksom på tilbagevendende problemer, men vigtigst af alt er, at fastholde en stræben efter idelet om, at alle skal have lige mulighed for at komme til orde.

[Mødedisciplin]

Omkostningen ved at alle beboere er med til alle møder kan vise sig som manglende mødedisciplin, følelseladede indlæg og problemer med at holde fokus. Dette kan gøre møderne mindre effektive, konfliktprægede og hæmme beslutningsdygtigheden. Det er svært at holde den professionelle distance til de emner der diskuteres, når emnerne vedrører alles hverdag. Men verbale og følelseladede konflikter må have et rum at udspille sig i, for at forhindre at de senere skal udvikle sig til fysisk voldelige konflikter. Derfor er deltagerdemokratiet også et sted hvor modsætninger og forskellighed mødes og er nødt til at forholde sig konstruktivt til hinanden, hvilket ofte er en mangelvare

I afstemningsdemokrati kan et lille flertal bestemme over en næsten lige så stor minoritet. Er det demokratisk?

Vælgerdeltagelse i alle valg i hele verden i 1945-2001. World Watch Institute 2002

i det øvrige samfund. Fællesmødet bliver derfor - udover at være vores øverste myndighed, også en slags livets scene og fællesterapi for byens borgere.

[Konfliktfyldte forhold]

Det kan være et problem at opnå konsensus i konfliktfyldte forhold. Hvis problemstillingen har delt folk op i flere lejre og det ikke er muligt at komme til enighed, kan det være svært at træffe beslutninger. Det er i disse tilfælde at nogle måske vil mene, at det ville være på sin plads at stemme, men en afstemning skaber ikke større enighed, den vil blot lade majoriteten bestemme. Beslutninger gennemført ved afstemning vil være svære at føre ud i livet, da de vil mangle den afgørende opbakning der er forudsætningen for at beslutningen opfattes som legitim og derfor respekteres. Nogle problemstillinger vil måske kræve lange tidsperioder og mange diskussioner, før man kan komme frem til en god og varig løsning på dem, men dette er klart at foretrække frem for en hurtig, men dårlig løsning, der efterlader en større gruppe mennesker utilfredse.

[Konsensusdemokrati er alle vegne]

Konsensusdemokratiet har undertiden været fremstillet som om det er noget man skal være christianit for at holde af, men i

virkeligheden anvendes det næsten overalt. I mindre andels- og ejerboligforeninger ville det f.eks. være utænkeligt at stemme om punkterne på bestyrelsesmøderne; i stedet taler man til alle er enige om, at den mest fornuftige løsning er fundet – til der er konsensus. I retssager hvor nævninge er indkaldt for at afklare et skyldsspørgsmål stemmer nævningene ikke om skyld eller ikke – først når de alle er enige er deres opgave fuldført. Selv i NATO er der faktisk konsensusdemokrati i form af nedlæggelse af veto, hvis ikke alle er enige. Dette er selvfølgelig i forventning om, at en beslutning truffet ved konsensus er mere velovervejet end én truffet ved afstemning.

[Problemer med det repræsentative demokrati]

Hvor der kan rejses kritiske røster om konsensusdemokratiet, kan det samme gøres mod det repræsentative demokrati. Det er ikke svært at finde groteske eksempler på beslutninger truffet ved afstemning. I næsten alle folkeafstemninger om dansk tilslutning til EU – inklusive tilsyneladende den forestående traktatafstemning i september 2005 – har resultatet været meget tæt på 50 % for og 50 % imod. Nogle ganske få stemmer afgør altså om en hel befolkning skal gå den ene eller den anden vej, og i begge tilfælde vil halvdelen af befolkningen være utilfreds med den

trufne beslutning. Et andet eksempel var det forrige amerikanske valg. Her talte man stemmer i flere uger inden Bush omsider blev erklæret vinder over Kerry (i øvrigt formentlig uberettiget). Igen følte en halv befolkning at de stod uden for indflydelse. Det højt besungne repræsentative demokrati evner altså ofte ikke at indbygge nuancerede holdninger til et problem i den endelige løsning.

Et generelt problem ved det repræsentativt demokrati er at menigmand tilsyneladende er ved at miste interessen for at deltage i beslutningsprocesser, måske fordi

han føler, at han er sat uden for indflydelse eller at beslutningerne tages for fjernt fra dagligdagen. Faktum er, at der på globalt plan er en faldende deltagelse i valghandlinger, sådan som det er opgjort af World Watch Institute i 2002 for perioden 1945 – 2001. Disse tendenser blev yderligere forstærket ved det nyligt afholdte EU-traktat valg i Spanien, hvor tæt på 60 % var sofa-vælgere, og de må nødvendigvis betragtes som et alvorligt demokratisk problem. Dette er naturligvis dybt bekymrende for den fremtidige samhørighedsfølelse og dermed loyalitet med samfundet.

Lige fra starten har der været tæt forbindelse mellem Christiania og nordamerikanske indianere. Flere store arrangementer til støtte for indianernes rettigheder har været afholdt gennem årene, bl. a. Black Mountain Festival, ligesom Solvog-nens Rebild-aktion i 1976 var en klar solidaritetserklæring. I juni 2004 besøgte Chief Sonne Reyna fra Yaqui-stammen i Californien fristaden og holdt åndelige møder i 'Christianias Ambassade' på Christianshavn. Her ses han t.v. sammen med Christianias egen indianer t.h., Manitonquat (Medicine Story) fra Wampanoag-stammen i Massachusetts. Halvdelen af året giver Manitonquat åndelig hjælp til indianere i amerikanske fængsler, den anden halvdel tilbringes i Europa med afholdelse af kurser i indiansk filosofi og healing og med Christiania som base.

“Christiania er nået til et punkt, hvor der skal tages mange beslutninger, ikke mindst beslutningen om hvordan beslutninger skal tages. Afstemning er meget udemokratisk. Når det virker bedst skaber det kun flertallets tyranni over en utilfreds minoritet.

Når det er værst kan et velorganiseret mindretal splintre oppositionen i nyttesløse fraktioner og foretage ting som flertallet er imod – for eksempel i Amerika, England og Danmark hvor alle er blevet presset ind i den frygtelige krig i Irak, selvom de fleste mennesker er imod den.

Regeringen siger at de ønsker at Christiania skal være demokratisk. Virkeligheden er at selv nu har Christiania allerede langt mere sand demokrati end regeringerne i Danmark, USA eller nogle andre nationer.

Men vi kan gøre det så meget bedre.”

Manitonquat/Medicine Story

Socialliv og sundhed

Sundhedshuset blev oprettet i fristadens allerførste år og har gennem sine personlige kontakter med folk i miljøet formået at opbygge en anderledes 'barfodsklinik', der sparer samfundet for store udgifter

De sociale forhold og sundheden på Christiania er i konstant samspil med hinanden. Fristaden har fra begyndelsen tiltrukket ikke blot de kreative, aktive personer med visioner for en anden måde at leve på, men også personer

Sociale forhold

Christianias beboere består af en temmelig broget og bredt sammensat befolkningsgruppe, med store forskelle i både livsstil og socialt udgangspunkt. Fra økonomisk og psykisk velfungerende mennesker til hvad man sædvanligvis betegner som sociale tabere. Og stik mod forventningerne, ser de alle ud til at befinde sig godt med det. Denne sociale rummelighed og ansvarlighed tilskrives ofte Christianias selvforvaltning.

Selvforvaltningen dækker alle de områder der i det omgivende samfund varetages af forskellige institutioner, som for eksempel boligformidling, omsorgsfunktioner som børn og ældrepleje, rådgivning, støttefunktioner m.m. kort sagt alt der omfatter nærmiljø og naboskab. Selvforvaltningen danner basis for det sociale netværk og den dertil hørende ansvarlighed overfor både de fysiske rammer samt de sociale forhold for den enkelte beboer. Fjernes blot ét element i denne selvforvaltning, forrykkes hele den balance som

med både sociale og sundhedsmæssige problemer. Ud af dette udsprang Sundhedshuset og beboerrådgivningen 'Herfra og videre' (HoV) og senere børneinstitutionerne og de unges netværk med bl.a. 'Optur' og 'Ud af Røret'

Af Meera Guldhammer, psykoterapeut

Christianias sociale forhold bygger på.

Hvis boliger f.eks. anvises gennem en offentlig instans eller betinges af økonomisk formåen, vil det engagement og det netværk, som naboskabet indeholder, blive udhulet med den fremmedgørelse og isolation til følge, der præger mange boligsamfund i byen.

[Fællesskabet]

Alle dele af vores selvforvaltning er med til at skabe det fællesskab, der gør Christiania unikt. Det er selvforvaltningen, der skaber tilhørsforhold, engagement og ansvarlighed overfor fællesskabet. I dette fællesskab kan de mere resursestærke støtte de økonomisk eller socialt svage beboere der, ved hjælp til selvhjælp, kan blive i stand til at fungere i samfundet og til at leve deres liv på egne præmisser.

For at dette kan realiseres, skal fællesskabet være i stand til at acceptere og anerkende den enkelte beboer som et enestå-

Den nyindrettede, ombyggede ungdomsbolig 'Rumskibet' på Børneengen. Christiania har haft byggestop siden 1991 og det har gjort indslusning af nye unge i fristaden meget vanskelig. Der er virkelig behov for flere boliger til næste generation, af egen avl eller udefra, huse hvor de selv kan lære at bygge og få et fornuftigt forhold til boliger og forbrug

Fristadens dynamik udspringer bl.a. af, at der er så stor forskellighed i christianitternes sociale baggrund. Herude sker der et positivt møde mellem 'sorte får fra alle klasser'

ende individ og opfatte de muligheder den enkelte rummer samt forsøge at integrere og videreudvikle disse potentialer. Et andet krav er fællesskabets evne til at acceptere individets deltagelse på egne præmisser. Debatten vedrørende 'de skæve eksisterer' og erkendelsen af, at Christiania kan være en model for det omgivende samfund, ligger i, at Christiania netop indeholder muligheden for at det enkelte individ kan være en del af et fællesskab.

[Det ender altid med en Christiania-model]

På Christiania bor som nævnt en broget flok: nogle der i samfundets øjne kunne defineres som velfungerende og andre, der snarere betegnes som sociale tabere, dvs. dem på førtidspension, dem der drikker, de arbejdsløse og de psykisk belastede. De formår ikke at indgå i det 'normale' samfund enten på grund af personlige overbevisninger eller manglende overskud. Det er kort sagt: de utilpassede.

Velfærdsstaten Danmark forsøger i høj grad at normalisere de unormale, og alligevel kommer der flere og flere. De hjemløse præger bybilledet som aldrig før, alkoholikerne samles på byens torve, og det psykiatriske system er overbelastet. Flere bliver udstødt i takt med, at vi udvikler større velfærd. Det er ikke udelukkende

de økonomiske forhold der er skyld heri, og samfundet må seriøst overveje en Christiania-model til disse grupper.

[Forskelligheden]

På Christiania har vi altid haft en vis procentdel af 'sociale tabere', vi har arbejdet med problematikken i årevis og har mange erfaringer at dele med det omgivende samfund. De sociale forhold Christiania tilbyder, er netop baseret på en deltagelse i fællesskabet på den enkeltes præmisser. De er baseret på en anerkendelse af retten til at være 'forskellig fra', uden derved at blive nedvurderet. Christiania har altid opfattet det uretfærdige i at straffe de utilpassede ved at udelukke dem fra fællesskabet, og har fundet måder at integrere dem i samfundsdeltagelsen på.

Selvfølgelig skaber det problemer på Christiania. At rumme og integrere så mange forskellige og modsætningsfyldte individer nødvendiggør meget vide rammer. For at alle der ønsker at komme til udtryk kan blive hørt, kan beslutningsprocesser undertiden forekomme uendeligt langsomme og vanskelige at nå frem til. For ikke at kræve udsmidning, eksempelvis ved manglende brugslejeindbetaling, må vi til stadighed finde kreative løsninger, der øger ansvarligheden og samhørighedsfølelsen.

'...Christiania skal bevare langsom udvikling og styring af økonomien for ikke at hægte de svage grupper af. ... Projektet 'Skæve Boliger til Skæve Eksistenser' er udviklet top-down. Disse har lignet almindelige typehuse – bare mindre – og så er de flyttet uden for byen. Medbyggerrollen manglede og der var ikke reel brugerindflydelse. Hjemløshuset er udviklet nedefra og op med selvjustits...'

Landssekretær i SAND, Ask Svejstrup, Hjemløshuset, i dialogcafé på Overgaden - Institut for Samtidskunst, 2004

Den vanskelige og meget vigtige proces med at finde grænserne for, hvor meget fællesskabet kan og skal tolerere, samt hvilke konsekvenser overtrædelser skal have, er en diskussion, vi til stadighed har.

Christiania har altid repræsenteret de udstødte ved selv at definere sig som udstødt. '*...Og at leve et anderledes liv – som vi bør acceptere, at nogle frivilligt eller af nød gør – kræver i det normalitetsoptagede samfund, at de, der ønsker det anderledes, selv får mulighed for at skabe det. ...Det opfattes som en del af velfærdssamfundets grundlag, at vi solidarisk har ansvaret for at sikre alle et godt liv. Men når solidariteten går hen og udvikler sig til et reflektivt foretagende, støtter det os i, at vi bør vælge at være solidarisk med dem, der er som os selv. Den form for solidaritet er udstødende.*' (Overlæge, dr.med. Preben Brandt, 'Projekt Udenfor, på Akademirådets høring, 2003).

[*Menneskeværd*]

På Christiania ønsker vi at fastholde en social 'velfærd' et sted hvor det enkelte menneske har retten til at vælge sin egen måde at bo og leve på samt sin egen måde at indgå i fællesskabet på. At isolere og nedvurdere de allerede marginaliserede skaber ikke et værdigt liv, hverken for de stærke

For en mere detaljeret beskrivelse, se *Christiania på arbejde. Statusrapport: Fra vision til virkelighed, Christiania 2003*
At komme Herfra og Videre – en rapport om beboerrådgivningen i Christiania, HoV 2004

eller de svage grupper i samfundet. Det gør tværtimod en forståelse og en praksis, som netop ikke tager udgangspunkt i et normalitetsbegreb, men tværtimod erkender behovet for tilhørsforhold og fællesskab, især for den gruppe, der til stadighed oplever det modsatte.

Af stor betydning for integrationen af resurssvage individer er de netværke, der trives omkring virksomheder, klubber, foreninger og andre interessegrupper. Værdien af den samhørighedsfølelse der skabes i disse netværk er af uvurderlig betydning og i stor grad en del af Christianias eksistensberettigelse.

[*Herfra og Videre og institutionerne*]

Det skitserede menneskesyn præger al menneskelig kontakt i Christiania, men har især praktisk betydning i Herfra og Videre (HoV), som er en rådgivningsenhed i Christiania, finansieret af eksterne og interne midler i erkendelse af myndighedernes vanskeligheder ved at arbejde på Christiania. HoV har en lang række opgaver, bl.a. opsøgende arbejde, misbrugsarbejde, hjemmehjælp, aktivering, jobtræning, samarbejde med sundhedsplejersken, Byggekontoret, børneinstitutionerne, socialcentret og Sundhedshuset, støtte til fysisk eller psykisk syge, alment rådgivningsarbejde, herunder til unge.

Aiyo har sammen med sine venner herude hjulpet 'socialkontoret' på Christiania, Herfra og Videre med at bygge Ungdomsklubben op. Det tog flere år og endte med at koste en halv million kroner i materialer og lønninger. Aiyo har været heldig at få egen bolig på 'Fakirskolen', men mange anden-generations christianitter har haft svært ved at finde plads herude, på grund af byggestoppet. Og de 'gamle' christianitter ser ingen grund til at flytte ud. Hvorfor skulle de det, når de nu har kæmpet et halvt liv eller mere for at skabe et menneskeligt varmt, alternativt samfund, hvor mange af drømmene er gået i opfyldelse?

Christianias ungdom

Af Aiyo Jensen, 22 år og vokset op på Christiania

Ud af Røret er en forening, der sørger for at alle Christianias børn og unge har mulighed for at komme ud at rejse. Der er 20-50 børn og unge med på turene. De er i aldersgruppen ti til seksten år.

Det hele startede med, at nogle voksne på Christiania, som kunne se, at der var børn, der ikke kom ud at rejse – eller lavede så mange aktiviteter – som de andre børn. Det var typisk børn af forældre, der ikke havde råd eller tid til rejser. I vinteren 1996 drog den første gruppe så af sted på skitur til Norge. Turen havde den helt rigtige virkning og der har siden været flere ture under parolen: 'Ud af Røret'.

Ud af Røret tilbyder børnene at komme ud at rejse og lidt væk to gange om året. Ideen er at skabe et sammenhold mellem Christianias børn og unge og give de unge nogle fede minder. Mange af de unge ville før i tiden have fået ferien til at gå med at hænge ud på Christiania og lave ballade eller kede sig. Bare det, at komme væk en uges tid, er med til at skabe nogle bedre rammer. De voksne kender børnene meget godt fra hverdagen og ungdomsklubben, hvor unge kommer (se neden under).

Rejsemål

Ud af Røret laver aktivitetsrejser, hvor man skal opleve noget andet end hverdagen. Om sommeren foregår ferierne mest rundt i Danmark eller Sverige. Det kan være på kanotur i Sverige eller på Susåen, eller vikingskibstur. Et år sejlede vi til Bornholm. Eller andre steder med cykler, kajaker og kanoer. Om vinteren har det typisk været skiture, mest i Norge og Østrig.

Planlægning

Børnene og de unge er aktivt med i planlægningen af alle rejserne. Planlægningen begynder et halvt år før rejsen. Op til rejsen bliver der holdt møde hver uge. Ellers bliver der holdt møder hver fjortende dag, eller en gang om måneden, hvor alle deltager.

Børn og unge er selv med til at tjene rejsepengene, på Christianias julemarked, ved at afholde loppemarkeder og sælge bolcher m.m. Desuden finansieres turene af fonde fra Christiania. Ud af Røret står desuden for ekstra aktiviteter, såsom teater, undervisning og kurser bl.a. i gøgl og dans, der bliver til gøglershows.

Optur

Optur er et andet initiativ, der er udsprunget af Ud af Røret. Det var de unge der var blevet for gamle til at rejse med Ud af Røret. De ville stadig gerne ud at rejse, så de dannede Optur. Det er de unges egen drivkraft, der står bag Optur, så der er lidt børnemagt over det. Det er nogen af de samme, der står bag ideen til ungdomsklubben.

Efter at Optur havde været på et par af sine ture, blev det svært at tjene nok penge til turene, så folk begyndte at gå hver til sit. Desuden begyndte de fleste at tage uddannelse, HF, kom i militæret og på gymnasiet, så lige så stille gik det i opløsning.

Ungdomsklubben

De fik et startgebyr af Christianias fonde til at få klubben op at stå. Der blev tildelt et lokale i Loppebygningen og der var en gruppe fra Optur, der gik i gang med at sætte det i stand. Desuden var der de voksne, der selv havde manglet en klub, da de var unge.

Det er et værested for unge med selvstyre. Møderne foregår sammen med de unge hver anden gang, så de tager selv ansvar for at administrere ungdomsklubben. De unge fastlægger selv økonomien og kontingenter.

Aiyo med sin kæreste Charlotte

»Ud af Røret tilbyder børnene at komme ud at rejse og lidt væk to gange om året. Ideen er at skabe sammenhold mellem Christianias børn og unge«

Sundhed

En gruppe mennesker med stor viden og interesse for alternative behandlingsformer som zoneterapi, urtemedicin, vitaminer m.m. etablerede i 1972 'Sundhedshuset' som et grønt alternativ til det etablerede sundhedssystem. I behandlingerne an-

vendes først og fremmest urter, tinkturer, vitaminer og økologiske teer, men der er også en mindre skadestue til akutte behandlinger. Sundhedshuset har åbent fem dage om ugen à seks timer, og behandler mellem 15 og 20 personer dagligt.

Mit arbejde i Sundhedshuset

Af Nette Vestergaard Olsen, speciallæge i almen medicin og akupunktør (TCM)

Igennem de ti år, jeg har været tilknyttet Sundhedshuset som læge, er jeg stødt på mange falske myter om brugerne. F. eks.

- at jeg behandler mange stofmisbrugere. Det passer ikke. Siden junkblokaden i 1979 har brugere af hårde stoffer været uønskede på Christiania og brug eller salg af disse stoffer er udsmidningsgrund. Så fristaden er nok et af de mest junkfrie områder i landet.

- at der ses et stigende antal folk med tuberkulose (TB) på Christiania. Dette er ikke tilfældet. Tuberkulose findes hyppigere blandt socialt udsatte og eftersom Christiania dagligt besøges af et stort antal hjemløse og andre marginaliserede personer, har Christiania gjort en særlig indsats netop på dette område.

Sidst i 70'erne blev der i Sundhedshuset ansat en fast TB-medarbejder til at være opsøgende, finde potentielt smittede personer i risikogruppen og sørge for, at folk kommer til røntgenundersøgelse. Ordningen er velfungerende, idet en christianit har jobbet og kender de smittede personer og deres omgangskreds. En viden der er grundlæggende for at kunne bryde smittekæden. Når sygdommen er konstateret, er medarbejderen opfølgende og ser til, at den smittede passer sin daglige medicinering, i et tæt samarbejde med lungeklinikken på Gentofte Amtssygehus. Såfremt en christianit udebliver fra sin behandling,

bliver TB-medarbejderen informeret og tager selv kontakt til personen.

En gang om året kommer en norsk TB-bus til København og holder udenfor Sundhedshuset. TB-medarbejderen gør opmærksom på bussens tilstedeværelse og sørger for, at ikke blot personer i smittekogruppen på Christiania kan blive røntgenkontrolleret, men også potentielt smittede personer fra Christianshavn. Et tilbud der også benyttes af mange hjemløse. Den øvrige del af året kører TB-medarbejderen med personer i risikogruppen til undersøgelse på lungeklinikken. I 2003 blev 700 personer undersøgt og 14 fundet med sygdommen. I 2004 blev 400 røntgenundersøgt, hvoraf 2 blev fundet smittede. I 2005 er pr. 1. april ikke fundet en eneste smittet person. Med andre ord: Ved en fortsat, vedholdende, forebyggende indsats vil det med stor sandsynlighed være muligt at holde tuberkulose helt væk fra Christiania.

[Helhedssynet]

Sundhedshuset har igennem alle årene eksisteret som et sted, hvor det alternative og det mere etablerede kan fungere og samarbejde under samme tag, i gensidig respekt for hinandens faglige grundlag. Grundprincippet er *hjælp til selvhjælp*. Der arbejdes ud fra et helhedssyn på personen

Sundhedshuset har både uddannet lægeligt personale udefra og alternative behandlere tilknyttet. Alle christianitter kan få gratis behandling eller betale efter evne

med et helbredsproblem, uden at klientgøre eller patientgøre vedkommende.

Der er et veludviklet samarbejde med mere traditionelle behandlingsinstitutioner som f.eks. tuberkuloseklinikken i Gentofte, alkoholambulatoriet, psykiatere og Fedtekælderen, der er en varmestue for hjemløse under Kirkens Korshær. Samarbejdet med andre 'instanser' består hyppigt i samarbejds møder omkring christianitter mellem behandlere udefra og det lokale netværk (hjemmehjælp, udgående medarbejder, medarbejder fra Herfra og Videre) fra Christiania. Med tiden er der således sket den udvikling, at Sundhedshuset varetager mange forskellige funktioner, både forebyggende, behandlende og opfølgende.

[Brugere]

Ca. 60% af Sundhedshusets brugere er christianitter, mens resten udgøres af den relativt store gruppe af personer, der ikke har fast folkeregisteradresse på Christiania, men har deres daglige gang og lever en betydelig del af deres liv i fristaden. Også turister bruger huset.

Sundhedshuset udmærker sig især ved at være i kontakt til mange personer, der ikke nås af det etablerede sundhedssystem på grund af nærhedsprincippet. Christiania

er som en landsby i en storby. Sundhedshuset er geografisk centralt placeret i forhold til de steder, folk plejer at opholde sig. En anden grund er muligheden for at henvende sig direkte fra gaden. Der kræves ikke tidsbestilling og ikke sygesikringskort og det gør, at hjemløse og andre uden fast bopæl og sans for aftaler bare kan komme, når der er åbent. Dette tilbud benyttes af både hjemløse, strandede turister, sigøjnere og andre ressourcetsvage grupper i det omkringliggende samfund.

[Personalet]

Der arbejder ca. ti sundhedsarbejdere i huset, størstedelen er christianitter. Sundhedshuset drives kollektivt, der er ikke en formel ledelse eller bestyrelse. Beslutninger tages på det månedlige personalemøde, hvor alle deltager på lige vilkår, uanset uddannelse og baggrund.

- **Sundhedsmedarbejderne** har forskellig baggrund. Nogle har uddannelse som zoneterapeut eller afspændingspædagog, andre er oplært i sundhedsarbejde i huset. Der arbejder to sundhedsmedarbejdere sammen på hver vagt. Dette muliggør uddannelse og træning af en ny medarbejder, som ikke blot er en sundhedsmæssig uddannelse, men også kan være en arbejds-

træning i tilbagevending til arbejdsmarkedet for medarbejderen. Husets struktur med oplæring af nye medarbejdere har gjort det muligt at personer, der har været uden for arbejdsmarkedet igennem længere tid, 'jobtræner' i huset. Med stigende ansvar er set, at flere personer efter en periode i huset har valgt at videreudanne sig, hyppigt indenfor socialsektoren.

- **Den udgående medarbejder** er en deltidsstilling, der blev oprettet under Herfra og Videre i 2003 (støttet af den særlige 'hjemløsepulje' under Socialministeriet). Denne medarbejder støtter patienter, der skal til undersøgelse på et sygehus eller til en speciallæge, tager på hjemmebesøg, følger op på behandling og tager kontakt med myndigheder, Herfra og Videre, sundhedsplejerske, læge o.a.

- **Hjemmehjælperen** samarbejder med hjemmehjælpen på Christianshavn omkring Christianias ældre.

- **Lægen** har træffetid 2-3 timer onsdag eftermiddag og det står frit for christianitter eller besøgende at benytte sig af dette tilbud. Lægen tager også på hjemmebesøg, hyppigt sammen med den lokale hjemmehjælper.

- **Sundhedsplejersken** har ligeledes

træffetid onsdag eftermiddag og opsøges ikke kun af Christiania-familier med børn, men også af børnefamilier fra Christianshavn. På Christiania bor der pr. april 2005 ca. 165 børn under 18 år – heraf 40 børn under 5 år, som sundhedsplejersken fører tilsyn med. Der bliver født ca. 7 børn årligt i Christiania. Sundhedsplejersken samarbejder naturligvis med Christianias daginstitutioner.

[Overordnet]

For beskedne økonomiske midler er det lykkedes at opbygge et forebyggelses- og behandlingssted, der gennem årene har vist sig at spare det omgivende samfund for mange sundhedsydelse og indlæggelser. Sundhedshuset udfylder en nødvendig og væsentlig rolle i det sociale- og sundhedsmæssige tilbud til christianitter og de mange personer, der gør brug af Christiania. Visionen for fremtiden er, at huset kan fortsætte med at udvikle sig ud fra det grundlag, der er lagt. Sundhedshusets måde at forebygge og behandle på, måden, der samarbejdes på – både internt og eksternt – kan være en inspirationskilde for det etablerede sundhedssystem.

Ole Sol giver gratis Deeksha energi-healing, noget han har lært i Indien, på Oneness University i Madras

Sundhedsplejerske
Randi Steen tilser
lille William i
Fredens Ark

25 år med tilknytning til Christiania

Af sundhedsplejerske Randi Steen

Alle familierne tager imod tilbuddet om sundhedsplejerskens besøg. Forældrene er interesserede og lydhøre over for de råd og den vejledning, jeg giver. Børnene følger de obligatoriske lægeundersøgelser, samt får de vaccinationer, der tilbydes i den forbindelse.

Jeg vurderer som helhed, at børnene på Christiania har en god og tryk opvækst. Børnenes hverdag er på mange måder at sammenligne med opvæksten i et lille landsbysamfund. De er i deres daginstitution på Christiania og far og mor arbejder ofte i nærheden. Købmanden, grønthandleren, bageren osv. findes i nærmiljøet. Venner og kammerater bor lige om hjørnet – de voksne kender børnene – og omvendt. Børnene kan løbe frit omkring – alle gader er som gågader – og alle passer på dem. For barnet er dette en tryk og overskuelig hverdag.

Børnene på Christiania vokser op med et stort selvværd, grundet de har hinanden, og knytter tætte venskaber gennem barn- og ungdommen. Jeg oplever børnene som glade, stærke, velfungerende, meget sociale og imødekommende over for andre mennesker.

Jeg har, gennem mit arbejde, fulgt nogle familier, som er flyttet fra Christiania. Jeg har set, at det er en meget svær omstillingsproces for hele familien. De mangler i høj grad deres sociale netværk og bliver meget nemt isolerede. I flere tilfælde må der iværksættes tiltag fra det offentlige, f.eks. psykologhjælp – henstilling til daginstitution – besøg af udegående medarbejder fra Socialcentret m.m.

Kultur

'Frøken Verden' blev afholdt i Den Grå Hal, arrangeret af Bøssehuset. Her blev kønsrollerne udstillet, og 'den største personlighed' blandt de optrædende kåret under endeløs jubel. Her Miss OTB (One Tall Bitch)

Et kunstnerisk liv

Christianias kultur er som bindeled imellem os. Med næsten 700 voksne herude er der mange forskellige kombinationer. Derfor kan en beskrivelse af kulturmiljøet i denne 'hvidbog i farver' kun

blive fragmentarisk. Men én ting er sikkert: Uden kultur, intet Christiania. Historien er lang. Fortsættelse følger på www.christianiaskulturforening.dk

Skønhed er lige så vigtig som funktion

Af Britta Lillesøe, skuespiller og kulturkoordinator

Christiania er et levende kunstværk, og et kunstnerisk sted at leve. En **biotop** – en helhed med mennesker, dyr, planter, huse – det liv, der leves. Kunstværket kan der arbejdes videre på. Men ud fra kunstværkets egen sjæl.

Christiania har et miljø med et kæmpe potentiale af mange farver og facetter – et miljø, hvor det ikke er pengene, der styrer, når man får en god idé, men ånden – et miljø, der rækker langt ud over selve Christiania.

Stedet er meget modsætningsfyldt. Men det positive møde mellem modsætninger skaber fremdrift og blomstring. Fristaden har altid formået at blande de såkaldte ressource-svage og ressource-stærke beboere. Noget, der sjældent er lykkedes andre steder.

Det positive møde kan danne grobund for et kunstnerisk hverdagsliv, der understøtter og udvikler de mest forskelligartede udtryk. Her er et vækstlag for kunstnere og livskunstnere. Christiania har vide rammer.

Herude er vi både kunstnere og organisatorer. Vi har et naturligt miljø, hvor mennesker kan mødes og at udveksle idéer. Det er sådan, nye projekter bliver født. Man kan også beskrive Christiania som et **kulturværksted**, der er med til at udfylde det **kulturelle tomrum** i dagens samfund.

Vi har et rigt kulturliv med et utal af foreninger og klubber, spillesteder, teatre, gallerier, forsamlingshuse, en biograf, flere lydstudier, to radiostationer, mange forskellige kunstværksteder, smedeværksteder og snedkerier, musik- og dansegrupper, skater-rampe, natkirke... og meget, meget mere...

Britta

»Christiania er ved at udvikle sig til en blanding mellem Paris' Montmartre i sidste halvdel af 1800-tallet og en landsby på Bali – med et lille drys af guldalder- og Skagensmalere«

I Christiania bor mange udøvende kunstnere, heraf mere end halvtreds malere, billedhugere og beslægtede fag. Foruden skuespillere, sangere, dj's, dansere, koreografer, teaterinstruktører, filminstruktører, lys- og lydkunstnere, installationskunstnere, designere, scenografer, arkitekter, fotografer, digtere, forfattere, dramatikere, komponister... og en masse aktive musikere og bands, der deltager i et overvældende og mangefarvet musikliv.

'De forskellige udtryks mangfoldighed er i sig selv et vidnesbyrd om det kreative liv på fristaden. Meget af Christianias kunst er 'folkekunst' – kunst, der skabes og sanses, bruges og opleves i en umiddelbar oplevelsens og nydelsens økonomi!'

Christiania er ved at udvikle sig til en blanding mellem Paris' Montmartre i sidste halvdel af 1800-tallet og en landsby på Bali – med et lille drys af guldalder- og Skagensmalere.

Vi bor i en eventyrstad – og i året, hvor H.C. Andersen fylder hele 200 år, vil Christiania folde sig ud som den svane, hun er født til at blive.

1. Søren Martinsen, Overgaden - Institut for Samtidskunst i katalog til udstillingen Christiania oven Vande 2004

Kulturinstitution for lokalområdet

Christianias unikke blanding af beboelse, aktivitetsrum og værksteder er en meget væsentlig faktor i stedets pulserende kulturliv. Fristadens mange store rum skaber rammer for frie udfoldelser for såvel beboere som gæster – det være sig både etablerede og unge kunstnere, amatører, børn og unge. Hvor kan unge kunstnere låne et rum, mod kun at betale for varmen? Hvor går man i aktiv dialog med de bedste graffitimalere, således at det sarteste murværk skånes for den næsten emaljeagtige spraymaling, samtidigt med at udvalgte steder får et visuelt løft? På Christiania!

Fristaden har på mange måder været i forreste række som eksperimenterium for tidens kulturelle strømninger. Tænk bare på Danmarks første affaldssortering, det første økologiske bageri, den berømte Sølling-Pedersen-cykel, de forskellige ladcykelmodeller og cykelanhængere, de specialsmedede ovne, en hal for genbrugsbyggematerialer, egen møntfod, et af Danmarks første lokale 'intranet' – og meget mere.

Solvognen var i 1970'erne Christianias og Københavns berømte teatergruppe med flotte billeder i gaden og på scenen – især i Den grå Hal. Udfoldelsestrangen var stor og udtrykket kunne ind imellem

minde om sydamerikanske eller hinduistiske gadeprocessioner med kæmpedragere og andre store figurer. Alle kunne deltage. Solvognen blev begravet i 1983 – og i dag føres gruppens tradition for billedligt teater videre af bl.a. Christianias Aktionsteater, Katastrofeteatret, pigegarden, de afrikanske dansegrupper, Operaens cabaretscene, Børneteateret og ikke mindst af Bøssehuset, der flere år i træk har trukket alverdens bøsse – foruden et almindeligt – ualmindeligt nysgerrigt – publikum – ud i Den grå Hal til 'Frk. Verden', et mega teater-show med en dramatisk 'catwalk', hvor de mest utrolige personligheder træder frem iført de vildeste roller. Og når vi er ude at luften fristadens idealer, i de fælles farverige optog, foregår det i den samme ånd – humorens. I de senere år er en ny stor gruppe groet frem, Half Machine, en international multimedia-kunstgruppe, der især koncentrerer sig om interaktiv kunst, tekniske installationer sammen med kropslig udfoldelse og lyd i Den grå Hal.

Malerne maler. Mange udenstads danske og udenlandske malere kommer hertil med staffeli og malerkasse. Efter nogen tid kan man se de færdige billeder hænge rundt omkring på vore gallerier, spisesteder

og caféer. Forfatterne skriver. Flere er 'egnsforfattere'. Bøger udkommer i stribevis. Musikere fra ind- og udland 'jammer' sammen og spiller koncerter på vore mange klubber og spillesteder. I Christianias Jazzklub møder man en stemning som i det gamle

Jazzhus Montmartre i St. Regnegade i de tidlige 60'eres København, hvor udenlandske topnavne inden for jazzen flokkedes om at optræde side om side med danske talenter. Christiania er drømmen, der bor i os alle – en rigtig 'drømmefabrik'...

Eksempler på andre større kulturarrangementer

Verdensmesterskab i skateboarding – 2005

'Skynd dig Langsomt – med Christiania' – Fredsfestival med 13 forskellige trosretninger i fælles bøn, oplægsholdere og dansk og udenlandsk (især etnisk) optræden m.m.m. – 2004

'Half Machine' – 200 internationale multimedie-kunstnere i Den grå Hal – 2003 + 04

Sociale Forum – Internationalt forum med workshops, dialog-møder, paneldiskussioner m.m. over hele Christiania – 2004

'Christiania oven Vand' – Udstilling af Christiania-kunst med optræden, dialogmøder m.m. på Overgaden - Institut for Samtidskunst – 4 uger i 2004

Verdensmesterskabet i hacksack – 2004

'Folkeoptog for Retten til Forskellighed' og 'Kulturorgie' – Kæmpe demo og bagefter hundreder af bands og andre optrædende på 22 scener over hele CA – 30. august 2003

'Folkefest' og 'Åbent hus' – Koncert med taler og optræden og kulturarrangementer på hele Christiania med et kig inden for i boliger og værksteder – 2 gange i juni 2003

'Meeting of Styles' – International graffitiudstilling, udendørs og i Den grå Hal. Graffitimalere fra det meste af verden mødtes til et træf, som resulterede i 350 meters dekoration af et plankeværk i og omkring Christiania – 2003

'Bundmøde' – Alternativt topmøde over 4 dage i stort cirkustelt og 12 tipier, om bl.a. minoriteter i Europa og de små europæiske folks rettigheder i forhold til de stores – 2002

'Høringer om Hash, Hamp og Kultur' – 4 høringer om cannabis.. Paneldiskussioner om legalisering/afkriminalisering af cannabis. Med deltagelse af internationale eksperter og et 'åndeligt nævningeting' bestående af 13 respekterede samfundsstøtter – 1997-2001

'Bundmødet' bliver afholdt i fire dage i december 2003, mens der er 'EU-Topmøde' i København. I det store telt drøftes hvorledes det kommende EU kan gavne den mellemfolkelige forståelse i Europa og verden på det folkelige plan, fjernt fra gustne økonomiske og magt-politiske overvejelser. Rundt om hovedteltet er opstillet 12 mindre telte og tipier, hver med deres indhold og oplevelse

Fra fristaden går der mange tråde ud i verden til andre kulturer. Under 'Bundmødet' i december 2003 deltager en række trossamfund på mødets første dag, her inkaindianeren, billedkunstneren Edwin Zunta Zeballos fra Bolivia, der med et røgelseskar velsigner mødet

Christiania og verden – International dimension

Af Pipaluk Supernova, koreograf,
Helle Autogena, musiker, Kirsten Larsen Mhoja, antropolog og Britta Lillesø

I miljøet omkring Christiania er der en mangeårig tradition for at rejse ud i den vide verden og opdage og opfange andre kulturers dufte, danse, sange, smage, ritualer, tøjstil og meget andet. Bagefter bliver bagagen med alle oplevelserne pakket ud og får sit helt eget udtryk på fristaden.

Ritualerne er mange. Ofte begraver vi f.eks. vore døde til sang og musik og sender dem af sted med blomster strøede på Christianias vande. Når man står på Dyssebroen og siger farvel til en kær afdød, går tankerne måske samtidigt til Ganges i Indien.

Christiania har altid haft en livlig kulturudveksling med andre lande – fra Tanzania til Tyskland – fra Nepal til Norge – fra Guatemala til Grønland. Det fjerne og det nære..

Fristaden har – som en 'minination' med eget frimærke, flag og egen møntfod – tillige skabt sit eget **kulturelle udenrigsministerium**. Her ses udvekslingsrelationer, der forbinder det danske kollektivmiljø og Christiania med organisationer, kulturmiljøer, samt andre lokalsamfund og alternative bofællesskaber over hele Moder Jord – sidstnævnte i samarbejde med GEN, Global Ecovillage Network og den danske afdeling LØS, Landsorganisationen af Økosamfund.

Christiania og huset **Autogena** har således i årevis været samlingssted for utallige af disse alternative møder og relationer mellem kollektive bosteder verden over. Især i forbindelse med de nordiske Tingmøder og de amerikanske Rainbow Gatherings. Ved møderne bruges det indianske 'talestavsprincip', hvor man samles i en cirkel og lader en talestav gå rundt og den, der holder staven, kan tale, mens alle andre lytter. Når man har lettet sit hjerte, lader man staven vandre til den næste i kredsen. Det skaber en stor åbenhed og forståelse for den enkeltes synspunkter. Man skiftes til at afholde træf i hinandens lande.

Christianias kulturliv er et væsentligt og medrivende omdrejningspunkt, et samlingssted, et internationalt kulturelt forum i København – og i Danmark – med tusindvis af årlige kulturarrangementer af enhver art. Foruden de mindre begivenheder lægger vi også plads og rum til store høringer, fredsfestivals, NGO-konferencer, teater, koncerter m.m. med deltagelse af både kendte og ukendte danske og udenlandske kulturpersonligheder og kunstnere fra Bob Dylan og

Nina Hagen til Kim Larsen og Anisette – og omkring halvanden million besøgende om året.

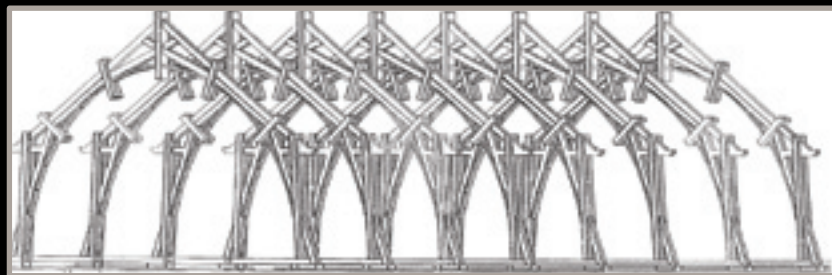
I fristaden er der en stor 'iværksætterånd' til stede. Vores virkelighed har inspireret mange mennesker over hele verden. Christiania-modellen, med selvforvaltning og det levende nærmiljø, er en potentiel eksportvare f.eks. til tidligere Sovjetbloklande som Rusland, Estland, Letland eller Litauen – til Singapore eller vor egen Nakskov – til områder, der er socialt og miljømæssigt belastede med nedslidte bygninger og arealer, såsom nedlagte industriområder og efterkrigszoner – steder, hvor der er brug for, at borgerne tager ansvar for lokalsamfundets udvikling. Vi har allerede – sammen med et par danske arkitekter – kontakt til en kulturchef i Estland, hvor der i universitetsbyen Tartu findes et forladt og smukt gammelt træhuskvartér, der ville være egnet som en ny Christianiaby. Eller er Christiania måske en by i Rusland?

Lige siden Christianias første leveår har det været vores drøm at lave en u-landshøjskole med udveksling mellem os og venskabsbyer i Afrika, Latinamerika eller andre steder, hvor vi kunne have glæde af at lære af hinanden og hjælpe, hvor der var behov for det. Med undervisning i selvforvaltning, genbrugskultur, økosystemer og andre af Christianias dyder – vekslende mellem de bedste dyder fra de oprindelige folks kulturer – **dyder, som vi, i den vestlige verden, næsten har glemt.** Lad os virkeliggøre denne drøm, før det bliver for sent!

Christianias Børneteater, beliggende i gavlen af Operabygningen, har i mange år haft forestillinger med teater, historiefortælling, etnisk musik, sang, dans og fremstilling af genbrugslegetøj og musikinstrumenter inspireret af den 3.verden. Børn har godt af at lære at benytte sig af **'de for hånden værende søms princip'** i stedet for bare at købe det sidste nye moderigtige legetøj.

Vi har en lang tradition for gadeteater, som får en god del af sin inspiration gennem samarbejdet med afrikanske dansere og musikere. Desuden har vi haft et frugtbart samarbejde med Odinteatret i forbindelse med gæstespil – især gadeteater fra Colombia med bl.a. tidligere gadebørn.

Dansere fra Tanzania har været fast inventar ved så godt som alle Christianias fødselsdage. I 1996 besøgte en gruppe kendte – og mindre kendte – danske malere, Tanzania. Et par af dem var Christiania-malere. Besøget resulterede i en invitation til 9 afrikanske malere, som i 1997 udstillede i Christianias kunstgalleri, Galopperiet. Venskabet har holdt gennem årene og i september 2005 er der igen tanzanianske malere på programmet. Christiania har således som kunstnerfristad dyrket sin naturlige solidaritet med et uland. Fristaden er jo selv i udviklingsfasen og på ingen måde færdig. På Christiania er det ikke blot en floskel, at man har brug for den 3. verden.

Den Grå Hal, Nyrops smukke ridehal fra 1891, er Christianias hjerte. Her holdes de helt store fællesmøder og Christianias runde fødselsdage, her er der Julemarked og Juleløses Jul, her afholdes koncerter og teateropførelser af mangfoldigste slags. Gennem årene har der optrådt så forskellige navne som Bob Dylan, Bo Diddley, ICE-T, Metallica, Ice Cube, Savage Rose, Nina Hagen, Rage Against The Machine, Gasolin', Svend Asmussen, Poul Dissing, Basement Jaxx, Jamiroquai, Faith No More, Sort Sol, Alanis Morissette...

Blandt de yngre kunstnergrupper har 'Half Machine' vakt opsigt med sin avancerede optræden i Den Grå Hal, hvor skuespil og den allernyeste computerteknik arbejder sammen i et kreativt univers. Den store gruppe rummer kunstnere fra både Christiania og resten af verden. Her ses en 'human robot' (Pipaluk Supernova)

Fremtidens kultur

Christiania repræsenterer for mange drømmen om et friere liv, hvor man kan trække vejret og udfolde sig på sine egne betingelser – blot man ikke generer andre – en model, hvor verdensborgere, byplanlæggere og kulturideologer kan hente inspiration og nye idéer.

Fristaden udmærker sig ved sin mangel på uniform pænhed og har i stedet et sprudlende og møggygeligt nærmiljø i en farverig blanding af værksteder, boliger, kulturhuse, caféer, spisesteder, børneinstitutioner, små forretninger og naturområder. Et dynamisk og engageret nærsamfund, hvor indbyggerne har et personligt ansvar over for naboer, boliger og lokalområde – og hvor kulturlivet er en skøn og naturlig del af hverdagen i et moderne landsbyfællesskab.

Vi ønsker, at Christiania fortsat skal være en inspirationskilde for sin omverden og at omverdenens fokus vil dreje sig over på nytænkning og udvikling inden for miljørigtige, kunstneriske, arkitektonisk udfordrende, og først og fremmest levende nærmiljøer og boformer. Hvor de humane

livsbetingelser for fremtidige generationer vil blive forbedret – og ensomheden, fremmedgørelsen og forureningen i vores 'moderne' byer afløst af grønne og smukt udsmykkede bilfri miljøer, hvor kunst og fantasi sætter nye former på vores hjem og brugsgenstande.

Fristaden, hvis organiske tilblivelsesproces er historisk, skal vedblive med at vokse indefra og ud på egne præmisser og herfra udbygge sin status som anerkendt forsknings- og udviklingscenter for grøn byudvikling og bæredygtig livsstil, for demokratisk selvforvaltning, for nyskabende kunst og kultur, kunsthåndværk og design. Det unikke erfaringsgrundlag som lokalsamfund skal gøres tilgængeligt for nye generationer ved uddannelsesmuligheder på stedet, ved åbne konferencer og iværksættende dialogmøder og ved at skabe nye faciliteter til forskning og innovation, i samspil med et levende nærmiljø. Christiania, som en sammenhængende og levende bydel, har værdier, der ikke blot skal bevares, men udbygges og implementeres ude omkring i verden og i det nære samfund.

Nina Hagen, der er en god veninde af Christiania, optræder jævnligt i Den Grå Hal, her d. 30. august 2003, hvor mere end 100 musikgrupper foruden en lang række optrædende støttede fristaden ved at spille gratis, på 22 opstillede scener, spredt ud over hele Christiania. Mere end 70.000 mennesker kom ud og nød eventyret

Den sidste bastion

Det moderne samfund har åndenød. Derfor arbejder vi ud fra de traditionelt mere kvindelige dyder såsom omsorg, tilgivelse og forsoning. Overskriften er kærlighed.

Disse hårdt tiltrængte værdier er i høj kurs lige nu og omtales sædvanligvis som 'de bløde værdier'.

Vil man give plads til forskellighed – til det anderledes – så skal man ikke indskrænke rammerne for udfoldelsen af denne forskellighed.

Christiania er et af de steder hvor kunsten kan udfolde sig frit. Flere andre steder er den blevet kvalt i regler og mangel på

støtte. Det er især gået ud over de små teatre og kultursteder – selve vækstlaget – grobunden for den nye kultur.

Men også billedkunstnerne mærker de trange åndelige tider. Der er snart ikke ét eneste sted tilbage i dronningens København, hvor man kan stille en installation op – eller andet sjov – uden at det koster penge.

Man kan slet ikke lege frit mere. Hvad sker der med os?

Christiania er den sidste bastion. Hvis Christiania ikke eksisterede, så ville vi lave et. Christiania er en nødvendighed.

Hvis man vil have et overblik over mængden og forskelligheden af kulturrum og aktiviteter, er her en liste på mere end 150 forskellige af slagsen foruden en række personlige historier m.m.: <http://www.christiania.org/~cakultur/home.html>

Cannabisproblematikken

Christiania og hashspørgsmålet hænger tæt sammen i offentlighedens øjne. I vores eget perspektiv er Christiania snarere blevet påduttet hashen som problem, fordi lovgivningen er så restriktiv som den er.

Sidst i 70'erne oplevede vi, at de hårde stoffer var ved at kvæle fristaden; junkier fra andre bydele drog til Christiania, fordi

de her ikke blev jaget af politiet. Der blev i 1979, med stort personligt mod trods trusler fra den københavnske underverden, gennemført en 'Junkblokade', hvor vi adskilte de hårde stoffer fra den bløde cannabis. Salget af hash var dengang af ret beskedent omfang og fristadens hashpushere blev accepteret, mod at de dels

undlod at sælge andet end cannabisprodukter, dels hjalp med til at holde de hårde stoffer væk fra området. Hash var samtidigt dengang en rimeligt billig fornøjelse, som mange havde lært at kende fra rejser ude i den store verden.

Hvis hashsalget gennem årene havde holdt samme beskedne niveau som dengang, var der nok ikke kommet så megen kritik af fristadens liberale holdning til rusmidlet. Men interessen voksede over hele landet, og mange fik smag for stoffet. Samtidig med brugen voksede misbruget. Og fortjenesterne voksede, ikke kun blandt hashpusherne, men nok især blandt importørerne ude i byen. Og myterne om hashens farlighed florerede i medierne, selv om ingen var døde af det.

For at rede trådene ud arrangerede Christianias Kulturforening i årene 1997 – 2001 fire store 'høringer om hash, hamp og kultur'. En lang række eksperter fra ind- og udland, tilhængere af en liberalisering såvel som modstandere, fik ordet og mange interessante facts og vurderinger kom på bordet. En lang række politikere var også inviteret, men kun ganske få viste høringerne interesse. Slående, da der på Christiansborg havde været så mange rasende udfald mod hashsalget på Christiania, at man måtte formode, at det var et emne, der havde deres store interesse. Men nej, politikerne holdt sig stort set væk. For den egentlige årsag til miseren omkring hashmarkedet i Danmark er en hovedløs rusmiddellovgivning. Et synspunkt, der også støttes af bl.a. tidligere justitsminister, professor, dr. jur. Ole Espersen.

Konklusionen af høringerne, formuleret af 13 hævder værdige samfundsstøtter med bl.a. en retspræsident, en brigadegeneral

og en statsadvokat som uvildige 'nævninge', lød således: " Lovgivningen bør ændres, så den giver plads til legal distribution og brug af cannabis (hash) som en forsøgsordning. Cannabis bør klassificeres om, så det optræder som et stof, der kan have medicinsk anvendelse, og som bør kunne købes på apoteket på recept. Cannabis bør kunne dyrkes både til industriel brug (ringe THC-indhold) og til personlig brug (højt THC-indhold). Dyrkning af cannabis med højt THC-indhold med henblik på senere videresalg bør også tillades, i begyndelsen dog under kontrol. Danmark bør nedsætte en uvildig kommission til at belyse hele problemstillingen yderligere." Fra politisk side var reaktionen en larmende tavshed næsten hele vejen rundt. Meget få ønskede åbenbart at markere sig på det emne.

Det åbenlyse hashsalg blev lukket af politiet i foråret 2004, og siden da har Pusher Street ligget temmelig øde hen. Resten af Christiania triller videre, nu uden at man kan bruge hashargumentet som grund til at ville lukke fristaden. Hashen har, som vi selv forudsagde, spredt sig ud over byen og salget bliver i stigende grad forlagt til skumle lokaler, hvor der ingen kontrol er med hvad der ellers tilbydes. Vi syntes selv, at vi havde 'den for tiden mindst ringe løsning' – den var absolut hverken perfekt eller elsket af alle – men det er åbenbart nu historie.

Det skal endelig fremhæves, at der aldrig har været hashpenge i Christianias fællesøkonomi, uanset hvad der for nylig blev antydet i en formiddagsavis (de blev også nødt til at bringe et dementi). Hashmarkedet var en hippiedrøm, der voksede til at følge de klassiske markedslove. Og her er penge det stærkeste rusmiddel.

'Lad os arbejde for en fremtid hvor hashen afkriminaliseres i en form, som er til at leve med. Må en sådan afkriminalisering føre til at Christiania bliver herre i eget hus, så fristadens grundlæggende tanke kan blomstre.
Speciallæge i psykiatri på Hvidovre Hospital, Henrik Rindom

Mange christiania-kunstnere har værksteder i hjemmet. Her arbejder Ane-Katrine von Bülow med nye teknikker i dekoration af egen keramik

Virksomheder, værksteder & klubber

Bæredygtighed og kollektivitet er ryggraden i Christianias virksomhedskultur. Drivkraften i fristadens virksomheder er medindflydelse, kreativitet, tid og socialt engagement. Virksomhederne er samlet i virksomhedsmødet, hvis formål er at støtte og inspirere på tværs af de mere end 80 virksomheder.

Christianias virksomheder, det kreative miljø og folk der har noget på hjerte, udgør fristadens erhvervmæssige potentiale. Et potentiale der kan skabe nye virksomheder, bidrage til en stærkere økonomi og være med til at fremme en bæredygtig erhvervsudvikling i og uden for fristaden.

[*Iværksætterkulturen*]

Man kan i pressen læse hvorledes regeringen og andre beklager sig over at der er for få iværksættere i Danmark. På Christiania er der en blomstrende underskov af iværksættere. Med ca. 120 registrerede virksomheder er der grund til at kigge nærmere på hvad det er for vækstbetingelser der netop på Christiania har fremmet iværksætterånden.

Christianias åbne struktur har givet enestående muligheder for at en mangfoldighed af aktiviteter kunne startes op. Derfor kan vi i dag se et væld af virksomheder, klubber og værksteder etc. Dertil kommer at mange christianitter lever af eller supplerer deres øvrige indtægter fra virksomheder registreret udenfor Christiania.

Det er kendetegnende for opstarten af mange aktiviteter og virksomheder, at ideen ikke er båret frem af behov for overskud og rentabilitet fra den første dag, men i højere grad betinget af, om Christiania kan bruge ydelsen/ produktet. Mange virksomheder på Christiania er derfor startet ud fra et ønske om selvforsyning og selvforvaltning, - cykelvogne, bageri, brændselsudsalg, grøntsagen er eksempler på dette. Derudover kan andre aktiviteter være opstået som følge af forskellige visioner og eksperimenter.

På Christiania er der en særlig tro på at alt kan lade sig gøre, at vi kan selv og at vi vil selv! Det er en slags omvendt jantelov og en djærv fighterånd. Vi starter da bare den virksomhed som vi mangler. Vi starter ikke fornuftigt med en virksomhedsplan, markedsanalyse og en samtale hos bankrådgiveren. I stedet startes primitivt op, der er nem og billig adgang til lokaler. Og måske kan man låne sig til maskinadgang i en eksisterende klub/værksted.

En anden vigtig konsekvens af Christianias virksomhedskultur er det gode mix af resursestærke og resurssvage medarbejdere. Fordi virksomheden ikke er så fokuseret på økonomisk overskud, er der langt større åbenhed overfor integration af socialt svage i arbejdskollektivet.

[*Markedsorientering*]

Nogle virksomheder udfylder lokale funktioner eller behov: badehus, brændsels- og byggematerialeudsalg, byggerådgivning, teknisk forvaltning, oplysning, rundvisning etc. Er en virksomhed ikke økonomisk rentabel dækkes udgifterne til drift af fælleskassen.

Andre virksomheder har en blandet markedsorientering, hvilket betyder at kunderne både findes blandt christianitter men måske også mere og mere blandt københavnere/europæere, - Caso ovne, smedjen, kvindesmedjen, cykelværkstedet etc. Disse virksomheder er momsregistrerede og fungerer uden tilskud fra fælleskassen..

Atter andre virksomheder har mere karakter af en klub, - træværkstedet, keramikken etc.

Andre virksomheder udfylder et stort socialt behov ved at varetage en social funktion – børneinstitution, eller ved at beskæftige mange socialt svage. Men langt de fleste er en kombination.

Fælles for virksomhederne og klubberne er at de er knyttet sammen i virksomhedsmødet.

[Økonomi]

Alle virksomheder har brugsretsftaler der fastlægger betingelserne for brug af lokalerne – åbningstider, miljøtiltag, mødepligt og aktivitetspligt etc. Brugslejen fastsættes efter et individuelt skøn. Derudover betales forbrug efter målere.

En stor del af virksomhederne har vokset sig store og er blevet selvstændigt momsregistrerede. Andre, mindre virksomheder, som kun har salg internt, har benyttet sig af et tilbud fra Christianias Fælleskasse, om at gå ind i en fælles momsregistrering. Denne ordning har eksisteret lige siden 1975 og Christianias Fælleskasse har videregivet momsindbetalingen til Toldvæsnet.

En meget stor del af aktiviteterne har ingen, eller kun små indtægter, og er lige så meget kendetegnet ved at have karakter af sociale institutioner som virksomheder. De giver ikke det store overskud – ofte tværtimod, og mange af de ansatte har stor glæde af at kunne bidrage i stedet for lediggang.

De gode økonomiske betingelser for Christianias virksomheder og klubber er en ubetinget nødvendighed for en fortsat blomstrende iværksætterkultur.

Et andet karakteristika er at ingen ejer virksomheden – den tilhører arbejdskollektivet. Gamle medarbejdere glider ud og nye kommer til, og der betales ikke f. eks afståelsespenge.

En historie om Smedjen

Af Preben Smed

Christiania Smedje, som er Christianias ældste virksomhed, har en historie der ganske godt illustrerer Christianias særegne virksomhedskultur: Meget tidligt, hvor Christiania allerede var erklæret bilfri by, opstod der et behov for transport. Vand, brænde, byggematerialer, indkøb skulle transporteres over nogle gange betragtelige strækninger. Smedjens første produkt var en cykelanhænger, der opfyldte dette behov.

Ligeledes var der et akut behov for opvarmning, efterhånden som Christiania blev befolket. De varmecentraler militæret havde efterladt var ødelagt af klunsere og stod ikke til at redde. Så løsningen blev individuel opvarmning ved hjælp af kakkelovne og brændeovne. Disse varmekilder skulle være billige, så Smedjen startede en produktion af brændeovne fremstillet af genbrugsmaterialer, ofte olietønder. De billigste blev solgt for 200 kroner. Op gennem 70-erne var der stor afsætning for disse produkter og efterhånden kom vi op på 9 medarbejdere.

Ud over at fremstille disse mere elementære livsnødvendigheder var Smedjen også dybt involveret i Christianias blomstrende kulturliv med fremstilling af rekvisitter til gøglere, scenografi og teknik til teaterforestillinger, opvarmning af teater- og musiklokaler osv.

Økologi, cykler ...

Ligeledes blev der eksperimenteret på livet løs med diverse økologiske tiltag (økologi indgik allerede i Christianias målsætning). Især vindmøller blev der lavede mange prototyper af, ofte af vekslende kvalitet. Det hele blev til i en atmosfære af gå-på-mod og lyst til eksperimenter, der også siden hen førte til produkter som Petersen-cyklen og Ladcyklen, der i dag for begges vedkommende er kendt over den halve verden. Alene i København kører der ca. 5000 Christianiabikes, hvilket sandsynligvis har sparet byen for luftforureningen fra flere tusind biler. Når det overhovedet kunne lade sig gøre at starte en sådan virksomhed skyldes det på den ene side

hele den frihedstrang, der udsprang af ungdomsoprøret. Intet var for stort, intet var umuligt. Det var bare at gå i gang. Den anden ting var økonomien, eller rettere sagt mangelen på økonomi. Det at der på Christiania var nogle lokaler man kunne rykke ind i og med en rimelig lille husleje gå i gang helt fra bunden var netop med til at give friheden til at eksperimenter. Der stod ikke en bank som vi skyldte flere millioner og kiggede os over skulderen. Det værktøj og de maskiner vi skulle bruge anskaffede vi efterhånden som vi fik råd til det.

Rum til eksperimenter

Naturligvis har der ikke været evigt solskin og medvind for Smedjen. Det kolossale pres på Christianias boligmarked har betydet at de lokaliteter der har været til rådighed for virksomheder og kulturinstitutioner med tiden er blevet stærkt reduceret. På et tidligt tidspunkt i Christianias historie vedtog et meget forudseende fællesmøde at en række lokaler kun måtte bruges til virksomheder og andre fællesfunktioner, men alligevel er stort set alle disse lokaliteter i dag konverteret til beboelse. Allerede i slutningen af 80-erne, da ladcyklens succes gjorde at Smedjen måtte udvide, var der intet tilbage, og hele produktionen måtte flyttes ud af Christiania – nærmere betegnet til Bornholm. Ligeledes har det været problematisk at fællesarealerne på førstesalen over Smedien er blevet inddraget til beboelse. Det har givet anledning til gniderier og naboklager over Smediens aktiviteter, og har ført til så kraftige begrænsninger af Smediens handlemuligheder at det sprudlende udviklingsmiljø nu tilhører fortiden.

Dette er blot beretningen om én af Christianias virksomheder. Der kunne fortælles om mange virksomheder hvor historien ville ligne Smedjens ved at være startet fra ingenting. Ligeledes er den kollektive styreform, og den omstændighed at medarbejderne er dybt engageret i Christianias kultur og politik et punkt, hvor virksomhederne ligner hinanden.

Fællesnævneren for den særlige iværksætterkultur på Christiania er frihed. Friheden til at turde eksperimenter som er så afhængig af den særlige lavøkonomi der også er en del af Christianias målsætning.

Smedjen producerede også ovne til de mange frysende christianitter i de første år. De lavede cykelanhænger, Pedersen-cyklen og ladcyklen, der er blevet en stor succes i det etablerede Danmark, blandt andet hos postvæsnet. Her snakker Preben Smed med en potentiel kunde, der måske har brug for et transportmiddel til børn og indkøb

Nogle af de første ovne fra Smedjen finder man stadig rundt omkring i boligerne. Her den lille 'Hesteovn', lavet af gamle olierør i afskårne stykker

[Anlæg flere "sandkasser"]

Der kan udledes to omstændigheder for et fortsat dynamisk virksomhedsliv: 1) Hvis de forandringer, der er på vej på Christiania, fører til at det hele skal være boliger, og at lavøkonomien bliver afskaffet, har man dermed også afskaffet forudsætningen for iværksætterkulturen, samt det meste af den øvrige kultur på Christiania. 2) Hvis man på landsplan ønsker flere iværksættere skal man i lighed med Christiania lave nogle "sandkasser" hvor man kan eksperimentere uden at risikere at skulle få fra hus og hjem.

Danmark er som teknologi-nation afhængig af ideer. Københavns Erhvervsråd skrev i en af sine udsendelser til de københavnske virksomheder i 2004: 'I 10 år har de mulighed for at slå sig ned i bygninger og områder, hvor de både kan bo og arbejde. De sædvanlige krav til arbejdsmiljø, støj, istandsættelse osv. er lempet, så de unge kreative hoveder kan få råd og tid til at koncentrere sig fuldt og helt om deres opgave: At udvikle

deres evner og virksomheder optimalt, til glæde for ikke kun dem selv, men hele den by, de bor i. Gevinsten er bl.a. nye arbejdspladser, mere turisme og »storbyånd« i det hele taget. Efter 10 år bliver det pågældende byområde normaliseret, og nye områder udpeges til at blive hjemsted for hovedstadens kreative frontløbere.

Københavns Erhvervsråd har med andre ord erkendt vigtigheden af 'flippede' miljøer for udviklingen af nye erhvervspotentialer, - ja det lyder faktisk som en opfordring til anlæggelsen af nye Christiania'er, og virksomheden Coloplast har besluttet indledt et samarbejde med kunstmiljøer for at få bedre tal på bundlinien.¹ Christiania har imidlertid store potentialer i denne henseende.

Det er vanskeligt at sammenligne virksomhedsaktiviteten i Christiania og resten af Danmark, men iværksætteraktiviteten i Christiania er i hvert fald ikke mindre end i resten af Danmark. Som eksempler på Christianias mangfoldige virksomhedskultur kan nævnes:

En købmand, grønsagsbutik og bager. Små tøjbutikker og egen skomager. En håndfuld smedeværksteder og lige så mange små snedker/tømmerværksteder.

En halv snes gallerier og atelier, cykelværksteder, keramikværksteder og lysestøberi.

Eget genbrugsbyggemarked og brændselscentral.

Souvenirbutikker og rundvisergruppe. Gadehandlere og markedsplads.

Vegetarrestaurant, grillbar og kokkehørestaurant. Små cafeer, coffeshops og værtshuse. Teatergrupper, teatre og filmklub.

Internationalt anerkendte musikscener og hyggelige forsamlingshuse.

Øverum, lydstudier og ensembler i alle genrer.

Malere, dansere, forfattere, designere, skuespillere og filmfolk.

Computerbutik, computercafé og lokalt Intranet - "christiania.org" og computernørder.

Sportsklub og fiskeklub.

Systuer, smykkeværksteder, smykke- og stenimport.

4 børneinstitutioner, ungdomsklub og en hesteklub med stald og fold til 22 heste.

Legepladser, boldbaner og indendørs skateboardbane.

Vaskeri og Badehus med sauna. Frisør og Sundhedshus. Tai-chi og meditationsrum. Healere, øjentrænere og akupunktører.

Eget byggekøntor og maskinhal. Skraldehold og genbrugsstation.

Elhold og vandforsyningshold. Kloakhold og gartnerhold. Arkitekter, konstruktører, brolægere, murere, tømrere og mekanikere.

Eget posthus, trykkeri og læserbrevsugeavis. Eget frimærke, mønt og flag etc.

Opfinderen Mikael Pedersen skabte i 1893 denne cykelmodel. Fremstillingen stoppede efter første verdenskrig, men i 1977 genopdagede Christiania-smeden Jesper Sølling cyklen på Teknisk Museum i Helsingør og en ny produktion gik i gang. Cyklen kaldes oftest 'Christiania-cykel' og ses over hele landet i dag. Også i Tyskland og Schweiz er den blevet til kulticykel

1. Jyllandsposten 19.6.2004: Skæv dialog til gavn for bundlinien.

Voldanlægget og naturen

Fiskehejren er fast beboer på området og ses på sine faste pladser langs Stadsgraven på udkig efter fisk

Menneskenes liv og bosætning, dyrenes ve og vel, naturen og beplantningen er en vigtig livsbetingelse for Christiania. Voldanlægget og naturen inspirerer og påvirker måden livet leves på. Samtidig har Christiania tilført voldanlægget helt særlige muligheder for oplevelse, som alle de mange besøgende dagligt nyder.

[Fæstningsringen]

Voldene blev anlagt i 1692 som en udbygning af Christianshavns Vold. De er en del af Københavns fæstningsring og har været sammenhængende med voldanlæg i Tivoli, Jarmers Plads, Ørsteds Parken, Botanisk Have, Østre Anlæg, Kastellet og Christianshavns Vold.

Københavns Voldanlæg fik aldrig nogen praktisk, forsvarsmæssig funktion. Under Københavns belejring og bombardement i 1807 kunne hverken Københavns volde eller Kastellet holde fjenden borte, og Kastellet blev besat samtidigt med, at flåden blev erobret. Senest under besættelsen blev Kastellets betydning igen sat i fokus, da tyske soldater den 9. april 1940 besatte stedet.

Voldanlægget fremstår med forskellig karakter i de forskellige dele af København.

Den mest frodige del er Christianias, hvor der findes en stor artsrigdom blandt

dyr og planter. Kastellet fremtræder diametralt modsat, idet det her fremstår nøgent. Fravær af bevoksning medfører her problemer med jorderosion, som forsøges bremset med nedlæggelse af plastiknet. I Tivoli er voldene primært underlagt kommercielle hensyn, og selve voldprofilen er svær genkendelig. Faktisk har Tivoli ikke engang en lokalplan. Jarmers Plads, Ørsteds Parken, Botanisk Have, Rosenborg Have, Østre Anlæg, Holmen og Christianshavns Vold indtager en mellemstilling, idet der her er varierende karakter med vekslende mellem tættere beplantninger og åbne områder.

Iflg. 'Lov om ændring af lov om anvendelse af Christianiaområdet' skal Christianias volde 'retableres som et samlet rekreativt, landskabeligt område under hensyntagen til fortidsmindets historiske udformning'. Dette kan betyde alt lige fra ingenting – voldområdet bliver næppe mere rekreativt end det er nu – til en fuldstændig molestering af voldene, således som de fremstår på Kastellet. Sidstnævnte vil medføre at den komplekse biologiske artsdiversitet vil gå tabt.

Med den sidste tids megen snak – det er vist det præcise ord – om "genopretningen" af Christianias volde kunne man få det indtryk at Christiania ikke vedligeholder naturen på området. Intet kunne være mere forkert. Der foregår til stadighed et

Oprindelig indført til Danmark af middelalderens munke er den fredede vinbjergsnegl stadig en fast beboer blandt skvalderkål og skovjordbær

meget stort arbejde med at fjerne sporene og udbedre sliddet på naturen fra de 1,5 mio. årligt besøgende.

[*Vurdering af forslag til 'retablering' af voldene*]

Peter Juhls Tegnastue har på vegne af Slots- og Ejendomsstyrelsen udarbejdet et forslag og en prissætning for en tilbageføring af voldanlægget. Forslaget prissættes til 30 mio. kr. Christiania har bedt en landskabsarkitekt med mere end 25 års erfaring i opgaver for både offentlige og private bygherrer om at bedømme forslags indhold og kvalitet.

Indledende bemærker Christianias landskabsarkitekt en del faktuelle fejl i materialet. Men hvad der er mere alvorligt er, at Slots- og Ejendomsstyrelsens landskabsarkitekt fuldstændig mangler en overordnet ide og vision for det historiske anlæg i planen. Ej heller indeholder rapporten en præcisering og stillingtagen til efterfølgende pleje af arealerne. Ryddes de som foreslået, vil plejen nemlig efterfølgende antage en helt anderledes arbejdstung karakter for at holde voldene i denne nøgne tilstand.

[*Christiania har større visioner for voldanlægget*]

Det er slet ikke godt nok til Christiania. Christiania foreslår i stedet at man med udgangspunkt i bygninger og funktioner formulerer en overordnet ide for voldanlægget. Christianias landskabsarkitekt udtaler: 'Det er urealistisk at forestille sig at voldanlægget skulle føres tilbage til historisk tid. Byen er blevet højere, og voldenes funktion en anden. Man må derfor nytænke visionen', påpeger arkitekten. 'Såfremt de historiske lag absolut skal synliggøres, kan man fx. fremhæve *knækpunkter* ved at lade dem fremstå præcise og dækket med en tæt græsbevoksning og lade resten overgå til en nutidig og

forståelig sammenhæng med Christianias funktion og sammenhæng'.

I øvrigt opfordrer arkitekten til at man afventer resultaterne af den temaopgave, der i dette forår arbejdes med i Afdelingen for Parker og Urbane Landskaber på Landbohøjskolen. Opgaveformuleringen er: *Københavns Fæstningsring - et moderne urbant landskab til cirkulation og rekreation*, og temaet er netop: *Omdannelse og bevaring i et samfund under forandring*.

[*En kommende plejeplans natursyn*]

Christiania ser det som indlysende at det fortsat er Christianias gartnergruppe der forestår plejen af voldanlægget på vegne af Københavns Kommune, sådan som positive signaler herfra også antyder.

Christianias gartnergruppe, som har varetaget plejen af Christianias natur i de sidste mange år, har allerede sidste år udarbejdet en indsigtfuld plejeplan for området, som i højere grad imødekommer ønsker fra christianshavnerne og andre brugere fra lokalområdet end en tilbageføring ville gøre det.

Christiania advarer imod at rydde voldanlægget for den vegetation som beskytter det mod nedbrydning. Nedbrydning ses tydeligt på Kastellet, hvor man med plastiknet som titter frem her og der har forsøgt at forhindre jorderosion. Forslag om nedlæggelse af "geotekstil" som Peter Juhls rapport beskriver, bekræfter at man også her forudser det vil blive et problem.

Der er næppe nogen der i alvor kan mene at Kastellets nøgne volde kan være et forbillede for Christiania. Af samme årsag advarer christianitter såvel som utallige christianshavnerne der dagligt bruger anlægget mod 'genopretning' af Christianias natur. Det er netop den selvgroede natur midt i storbyen som udgør det rekreative element og som bringer Christianias natur i sin helt egen klasse i forhold til de tvangs-

plejede parker i det øvrige København. Tidligere natur-overvismand Peder Aggers brev bekræfter med al tydelighed dette.

I stedet ønsker Christiania en videreudvikling af den symbiose der i øjeblikket eksisterer mellem bebyggelse og natur. Det er derfor ikke bare usandsynligt, men formentlig direkte uhensigtsmæssigt at anvende så store resurser på tilbageføring, idet både Christianias Naboeer og beboere på Christianshavn netop har udtrykt begej-

string over den lidt vildvoksende natur der findes på Christiania, og at det netop er det element de finder rekreativt.

Det foreslås på dette grundlag at indlede en nærmere drøftelse med Kultur- og Ejendomsstyrelsen om de specifikke krav med hensyn til voldanlægget, natursyn og plejeplaner. Det er vigtigt at fastholde at omfanget og karakteren af plejen holdes på et niveau der ikke spolerer den – netop – uspolerede natur.

Arealplejeplan for Christianias grønne områder 2005

Af Helga Nova, Gartnergruppen

Christianias grønne og vilde natur er et af bydelens stolte elementer som både christianitter og folk udefra nyder godt af. Det grønne område omfatter byområder, vådområder, parkagtige områder og skovområder med voldanlæggets stolte fremtoning. Eftersom området plejes så lidt som muligt for at bevare en vild men stadig kultiveret natur, kan man opleve mange vilde dyr og fugle mens man 'gemmer' sig for storbyens larm en stund.

Individuelle beboere og områder passer og plejer Christianias mange grønne områder på eget initiativ, men erfaringen har vist vigtigheden af gartnergruppens funktion, eftersom de grønne områder udgør et stort areal på Christiania og derfor kræver kontinuerlig pleje. Gartnergruppen består af engageret og kvalificeret arbejdskraft. Vores arbejdsflade er over hele Christiania, og vi er derfor hele tiden klar over hvilke indsatsområder vi bør prioritere. Disse bliver også i nogle tilfælde påpeget af enkelte beboere eller af områdets bygge-repræsentant på det månedlige byggemøde, hvor også gartnergruppen er repræsenteret. Ud over sådanne akutte indsatsområder er mange af vores opgaver årstidsbestemt. Det vil sige: om foråret og sommeren renoverer vi voldprofiler, kystsikring, stier, trapper, hegn etc., slår græs og slås med ukrudt, som komposteres. Komposten passes (dvs. vendes og sies) og vi vander tørstige træer og planter. Om efteråret planter og kultiverer vi voldene og skoven; om vinteren skærer vi krat tilbage og beskærer og udtynder det nødvendige og fjerner det som ikke kan bruges til brænde i Badehuset eller børneinstitutionerne på Christiania.

Christianias gartnergruppe ser det som sin fornemste opgave at pleje og passe Christianias grønne områder i overensstemmelse med nærmeste naboers ønsker for deres natur-omgivelser samt i respekt for dyrelivets naturlige miljø. Kun hvis døde grene eller hele træer udgør en fare, bestemmer Gartnergruppen suverænt. Vi arbejder med maskiner såsom motorsave, krattryddere, jordstampere etc. med nødvendigt sikkerhedsudstyr. På Christiania anvendes miljøvenlige driftsformer. Vi bruger derfor ikke kemiske midler til at bekæmpe ukrudt.

Vi ser vi vedligeholdelsen af voldprofilerne som en primær opgave, da vi anerkender voldanlæggets historiske betydning og værdsætter dets æstetiske funktion i Christianias landskab. Da Christiania er velbesøgt og velbevandret kan denne opgave synes uoverskuelig, efter som både mennesker og dyr slider meget på voldene. Gartnergruppen forsøger at forebygge sliddet med af beplantning, stianlæg, trapper og hegn. Derudover genopretter vi voldprofilerne de steder hvor uundgåelig nedslidning er forekommet, ved enten at lægge ny jord oven på voldene eller udfylde de huller, som opstår. Det skal dog nævnes at vi ikke kender den præcise, oprindelige voldprofil, så det gøres efter bedste 'øjemål'.

Alle udgifter, såsom indkøb af grus, jord, sten, planter, værktøj etc., til plejen af de grønne områder betales af fælleskassen. Arealpleje figurerer simpelthen på Christianias budget, og i 2005 er denne post steget markant, da vi forventer at gøre en stor indsats på volde og stier.

I slutningen af 2004 blev Gartnergruppen af byggekantoret pålagt at udarbejde en plejeplan for Christianias grønne områder. Denne har til formål at synliggøre hvordan vi passer og plejer de grønne områder, men skal især klargøre hvilke indsatsområder vi anser som primære og akutte arbejdsopgaver i den kommende tid for at bevare og forbedre områdets biologiske, landskabelige og rekreative karakter, herunder:

- At bevare og genoprette voldanlægget samt forebygge slid.
- At bevare, pleje og forbedre eksisterende værdifuld flora, fauna, træbevoksning, mv.
- At øge områdets landskabelige variation, rekreative kvaliteter og biologiske diversitet ved at gennemføre forskellige pasningsformer og en differentieret plejeindsats i delområder.
- At etablere og bevare et rekreativt og naturpræget nærmiljø for såvel christianitter som alle de mange andre brugere.

Resten af plejeplanen, inklusive detaljerede planer for hvert område, er at finde på www.christiania.org/hvidbog

Stadsgraven, kaldet 'Søen', er en af Christianias herlighedsværdier. Her deler et christianiabarn herlighederne med besøgende kammerater

[Forurennet jord]

Et vigtigt element, som myndighederne indtil nu har forbigået i tavshed, er tungmetal- og anden forurening fra den militære sprængstofproduktion i Christiania.

Der er konstateret kviksløvforgiftning hos personer der har udgravet jord i forbindelse med kloakering, og omfanget af disse uansvarligheder er aldrig kortlagt præcist. Forsvarsministeriet burde for længst have erkendt sit ansvar i denne sag.

I forbindelse med Christianias overgang til anden ejerform må ansvaret endegyldigt placeres og Christiania kompenseres for de udgifter, det måtte afstedkomme at foretage såvel en grundig kortlægning af problemets omfang, samt fjernelse og udbedring.

[Biologisk artsdiversitet]

Christianias beboere lever i tæt kontakt med naturen og den har stor betydning i dagligdagen for alle christianitter, ikke kun dem som bor lige midt i naturen, men også de mange brugere af naturen.

Nogle ligefrem studerer naturen, for Christianitter er en mangfoldig gruppe, og specialister findes indenfor enhver tænkelig faggren, inklusive biologien.

I tidens løb har forskellige beboere således minutøst kortlagt og registreret hvilke arter af dyr og planter der er observeret i Christiania. Interesserede kan se disse observationer på www.christiania.org/hvidbog, og de viser at der er stor artsdiversitet i Christiania.

Dette er et udtryk for at Christiania er et komplekst økosystem, hvilket er usædvanligt i en storby.

Interessant nok kan forekomsten af mange af Christianias plantearter sættes i relation til områdets tidligere brug og er derfor i virkeligheden et stykke levende kulturhistorie.

Ved at føre voldene tilbage til deres

Dansk Ingefær kan i Østdanmark findes hist og her på skyggefulde steder i fugtige skove med næringsrig jordbund.

Således også på voldterrænet på Christiania. Planten er giftig og i familie med Kærmysse og Kalmus

oprindelige stand ville man løbe ind i et dilemma.

På den ene side ville de fremtræde historisk mere korrekt, men på den anden side ville man derved samtidig udrydde et stykke næsten mere interessant kulturhistorie.

Der er næppe nogen der i ramme alvor kan mene at Kastellets nøgne volde kan være et forbillede for Christiania. Af samme årsag advarer christianitter såvel som utallige christianshavnere der dagligt bruger anlægget mod "genopretning" af Christianias natur. Det er netop den selvgroede natur midt i storbyen som udgør det rekreative element og som bringer Christianias natur i sin helt egen klasse i forhold til de tvangsplejede parker i det øvrige København. Tidligere natur-overvismand Peder Aggers brev bekræfter med al tydelighed dette.

[Konklusion]

Christiania anslår udgifter til fortsat vedligeholdelse og videreudvikling af voldanlægget i symbiose mellem bosætning og natur til 10 mio. kr. over 10 år. Det af Slots- og Ejendomsstyrelsen indhentedede forslag er baseret på forkerte forudsætninger om tilbageføring af voldanlægget, hvilket ikke er den nye Christianialovs intentioner.

Den biologiske mangfoldighed

i Christiania-området, København

På given foranledning kan jeg hermed bekræfte, at den biologiske mangfoldighed på Christiania-området udgør et enestående bidrag til det københavnske bylandskabs natur. Det er områdets store sammensathed med vandområder, rørskov, skrænter, krat og stor variation mht. den intensitet hvormed områderne benyttes og evt. plejes, der betinger den store rigdom på vilde dyre- og plantearter og dermed områdets store oplevelsesmuligheder i så henseende. Til sammenligning kan der henvises til Kastellet ved Langlinje, hvor et ønske om ensidigt at fremhæve områdets karakter af fæstningsanlæg for nogle år siden førte til, hvad der må betegnes som byøkologisk hærværk. Rydning af buskadser og stærk tynding i trævegetationen har nok styrket oplevelsen af anlæggets historiske kvaliteter. Men det er sket på bekostning af alt andet, herunder også de indiskutable æstetiske kvaliteter, der ligger i skønhed i forandring. Betydningen af Christiania-områdets selvgroede natur har betydning langt ud over områdets grænser. Dels er det stedet, som mange københavnere drager til for at opleve fuglelivet og den øvrige natur, dels er det et kerneområde hvorfra dyr og planter kan spredes og derved berige de øvrige bydele. Ud fra ovenstående argumentation må man håbe at Christiania-naturens relative urørthed og variation får lov at bestå, bl.a. som et supplement til det omtalte stærkt trimmede voldområde omkring Kastellet på den anden side havnen.

Amaliegade 14. august 2004

Peder Agger

Professor i miljøplanlægning på Institut for Miljø, Teknologi og Samfund på RUC

Tidligere Natur-overvise mand og kontorchef i Skov- og Naturstyrelsen

Gå en tur i Christianias vilde natur

Af Line Sundhedshus

Vi er en symbiose af mennesker, tamdyr, vilde dyr, fugle og planter, der supplerer hinanden fint. Christiania-areals sammensætning af vandområder med rørskov, skrænter, krat og gamle træer giver en stor variation; en usædvanlig bynatur, der nødvendigvis må bevares. Vores måde at pleje den på som en blanding af vild og kultiveret natur, giver gunstige forhold for vilde dyr og fugle. Da Holmen blev bebygget, blev vi invaderet af vilde dyr der måtte flygte, især pindsvin og fugle.

Som beboere respekterer og nyder vi vores skov og hjælper med at pleje den, så fx. mosen ikke gror til, da der her er et unikt dyreliv af bl.a. vandsalamandere, tudser og frøer. Her er også rigtig mange fugle der passerer, hviler ud eller slår sig ned pga. det mangfoldige, vilde planteliv. Fuglekundige har over en periode på 6 år registreret omkring 80 forskellige arter. Det har resten af byen i øvrigt også glæde af, da især fuglelivet spredes til andre bydele herfra.

Jeg har fået fortalt, at Chr.4., der byggede voldene, beordrede medicinske urter plantet ud på voldene som et slags medicinkammer, især en masse af de indvandrede kulturplanter, som hollænderne (der lavede finkultivering) og munkene havde indført, bl.a. Reliktplanter, hvis frø kan ligge 800 år i jorden og vente på gunstige forhold. Derfor bliver man nogle gange over-

Voldterrænets vekslen mellem vildnis og nænsomt plejede strækninger begunstiger en stor artsrigdom af både fugle, planter og svampe. Her en dunstokket blækhat

rasket over at se en bestemt, ellers sjælden plante gro i Christiania, fx. stiv surkløver. Christiania har en absolut uvurderlig bynatur tilgængelig for alle, og den må og skal bevares.

Stianlægget og trapper er vigtige at tage vare på, så unødigt nedslidning ikke sker. Vi har lavet fine nye grusstier, så man kan gå tørskoet rundt i terrænet, og ikke ødelægger volden ved at nedslide siderne, og vi har gjort et stort arbejde for at genoprette nedslidte voldsider gennem tiderne. Der vokser nu græs, krat, træer og urter.

Vi plejer skoven så lidt som muligt og i samarbejde med beboerne, så kun den vigtigste pleje, som fx. fældning af farlige træer og øvrig nødvendig pleje af voldterrænet udføres. Det er med til at skabe et varieret landskab, nogle steder som vild skov, andre steder som mere åbne områder. Det giver et spændende landskab at gå i og netop dette giver gunstige forhold og stor variation af dyr og fugle.

Der lægges fra Christiania-udvalgets side megen vægt på "fortidsmindets" bevarelse. Det oprindelige historiske voldterræn er bevaret på Kastellet og Christianshavn Vold. Christianias måde at udnytte arealet er mere spændende end i Tivoli og Østre Anlæg m.fl. og rummer en større grad af respekt og samspil med det oprindelige. Vi mener desuden, i øvrigt sammen med Kulturarvsstyrelsen efter at de besøgte os i efteråret 2004, at volden i dag er i velbevaret stand og ikke nedslidt og eroderet som påstået i ChristianiaUdvalgets Helhedsplan 2004. Vi har ingen problemer her på Christiania med at respektere fortiden, men der skal ikke ske unødige indgreb på bekostning af den nutidige, levende mangfoldige flora og fauna på Christiania. Det er mange ornitologer og natur-fagfolk enige med os i.

Området fungerer også som en ventil i vores samfund. Det er stort og der er en masse at opleve og se på, og alle kan som regel komme i kontakt med nogle at snakke med, sidde en stille stund ved søen, eller gå en tur. Man kan finde en bålplads og lave et bål en dejlig sommeraften ved søen, hvis man har lyst til det. Bålet har vi siddet ved siden stenalderen, og det er den bedste fællesmeditation der findes.

Som beboere i skoven fungerer vores selvforvaltning fx. også sådan, at vi sørger for at rydde op efter gæster, der har efterladt affald eller holder øje med, at de ikke laver så store bål, at det kan gøre skade

Bevar den vilde natur, bevar Christiania
Hilsen fra
alle levende væsener i reservatet

Line

»Vi plejer skoven så lidt som muligt og i samarbejde med beboerne, så kun den vigtigste pleje, som fx. fældning af farlige træer og øvrig nødvendig pleje af voldterrænet udføres«

Her kaldes ingen grimme ællinger – og andemor ligner ikke en almindelig gråand

Naturen på Christiania

- en gigantisk vision der holdes op!

Af Bjarne Luftkastel

Omkring i verden har man kikkerten fremme for at finde et stykke særegen natur, andre steder har man pengepungen oppe og betaler i dyre domme for en genopretning og store japanske olieforetagender betaler gerne milliarder og fører en olieledning udenom et territorium for at redde fyrre sjældne leoparder i Rusland fra at dø.

Jeg har tidligere skrevet om at Christiania har et voldsomt politisk potentiale på grund af den særegne beliggenhed, naturskønheden og den tynde befolkningstæthed. Der er vild interesse for den slags vidt favnende visioner! Læs videre og forvis dig om at jeg har ret!

Christiania er beboet af en række dyrearter. Guderne må vide hvor mange, men der kan ses en del ud over det sædvanlige. Vi er glade for det! Tidligere var disse arter belastet af vores ligegyldighed, nedslidning af territoriet og et rivende antal hunde, katte og rotter. Også fodring og private haver har styrket ensidigheden frem for mangfoldigheden. Sådan er det heldigvis ikke mere. Vores sind åbner sig. Vi står overfor en enestående chance.

Chancen består i at udvikle symbiose og tiltrække et endnu større antal særegne arter. Det kan ske ved bevidste beplantninger der satser kort- og langsigtet på at vilkårene for bestemte dyr bliver så attraktive at disse simpelthen flytter ind og bosætter sig permanent. Deres tilstedeværelse skaffer flere til og udvikler et eksponentielt boom i nye dyrearter. Fra det

mindste insekt til den største rovfugl. Fastboende såvel som trækkende. Til vands, til lands og i luften.

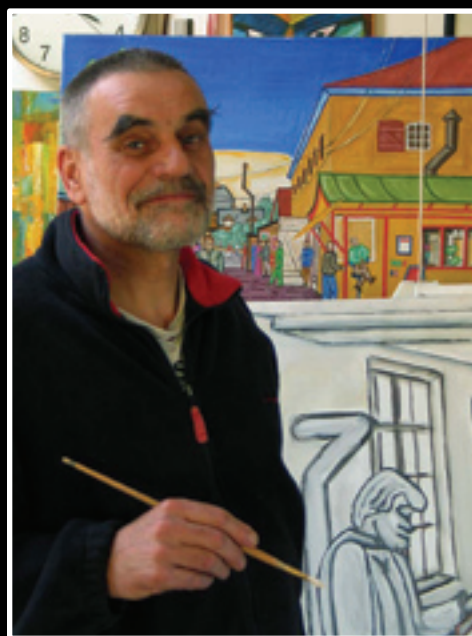
Det enestående, - og paradigme skiftet, - er at vi skal bo iblandt og midt inde i dette inferno af vilde dyr. Vi skal tage hensyn. Ekstra hensyn endda, men også bearbejde denne udvikling som en hobby, af interesse, - men så sandelig også som professionelle erhverv. På en række planer er der nok at gøre for hånden og ånden. Det har med flydende væsker, jordmuld og frisk ånde at gøre, med mineraler, planter og dyr -, med økonomi, økologi og menneskelig sociologi og adfærdspsykologi. Med regering og samfund. Med kirke og stat. Med forår, sommer, efterår, og vinter. Dag og nat!

Der er store muligheder for helt nye tiltag på Christiania. Der kan skabes helt nye arealer hvor naturens dyr kan søge et fristed. F.eks. mangler der et paddeområde i København hvor fisk holdes på afstand et stykke tid. Der er mulighed for at sætte f. eks. falkekasser og en masse lignende specifikt bestemte ynglepladser op indtil naturen med tiden selv producerer den slags.

Den viden der er brug for, er omfattende. Det rækker langt ud over at smide en håndfuld korn eller tømme en pose gammelt franskbrød. Der er brug for natur elskende kloge folk. Natur elskende folk er meget vedholdende og aggressive. De ved noget og har stærke følelser for det de ved, - og for naturen, dyrene og planterne. Det er folk der ikke er bange. Det er folk der vil kæmpe. Det er folk som Christiania godt kunne bruge hvis det kommer dertil at vi skal klare os selv.

Vi kan lige så godt tiltrække den slags folk med det samme. Vi kan love dem et kæmpemæssigt glørværdigt eksperiment der slår alle rekorder. Pointen er at der bor mennesker i naturen og blandt de vilde dyr. Et afgørende paradigmeskift. At menneskene hjælper naturen frem og afgiver plads og ejendomsret til det vilde.

Tænk på Hans og Grethe og Pandekagehuset! Uanset hvor forløjet huset var og hvor frygteligt der var inde i huse, så var naturen der stadig udenfor. Hans og Grethe fik deres tryghed der og fandt deres far igen. Der er plads nok på Christiania. Folk opfører sig ordentligt Der er ikke noget at være bange for. Vi behøver måske ikke alle disse plankeværker og ligusterhække. Fint skal det ikke være. Frihed, det er det det drejer sig om. Op at flyve smukke venner!

Bjarne

»Vi står overfor en enestående chance. Chancen består i at udvikle symbiose og tiltrække et endnu større antal særegne arter«

Voldanlægget og bosætning

Mumbos hus, der egentlig er to, vakte i starten stærk kritik på grund af beliggenheden på toppen af volden, men bliver i dag af mange betragtet som et kunstværk

En vigtig del af Christianias eksperimentelle rum er voldanlæggets helt særlige muligheder for alternativ bosætning. Voldanlægget, naturen og bosætningen i denne del af Christiania er som yin og yang med de andre dele af Christiania. De er komplimenterende forskellige, tilsammen en helhed, indbyrdes afhængige.

Hvor livet og oplevelserne omkring voldanlægget fremkalder fordybelse, overvejelser, drømme og indre ro, er de andre dele af Christiania fest og farver, det udfordrende, provokationen, musik, teater, arbejde mm. Men modsætningerne supplerer hinanden; de er afhængige af hinanden, uadskillelige og udvikler hinanden. Tilsammen er de Christiania, den ene ikke mere ægte end de andre.

Christianias voldanlæg er en byggelejlighed for voksne, et forsøgslaboratorium. Her er bygninger vokset frem, bygget på erfaringer fra en børnebyggelejlighed, andre bygninger vokser langsommere fordi bygmesteren hele tiden vil gøre sit bedste. Husenes bygmestre er beboerne og det kan tage mange år at blive færdig. Men hvad gør det? Vi har masser af tid og man skal jo også leve livet undervejs.

Christiania er eksperimentet der udfordrer normen for "hvordan man plejer at bo". Boligerne sætter fokus på hvad der skaber et godt sted at bo. Og et godt liv. Bygningerne, på og omkring voldanlægget, som er skudt op igennem Christianias 33-årige historie, er alle forskellige. De er resultaterne af de mange beboeres evner, økonomi og drømme. Husene antager alle mulige former og er billeder af beboernes mange rejser til fjerne lande.

I begyndelsen var det at vælge at bo ved voldanlægget kun for de virkelig hårdhuede. Her var ingen vand eller strøm. Alt skulle transporteres hjem ad smalle mudrede og primitive stier. Husene eller skurvognene var små og ikke særligt velbyggede, de gamle vinkelgårde var

dengang uden isolering, dårlige og med få vinduer. Men livet så tæt på naturen, det simple liv, og det at kunne bestemme sin boligs udvikling blev en livsstil. Og efterhånden er mange af husene blevet forvandlet til vidunderlige boliger.

[*Gode historier*]

Nogle huse er smukke og fantasifulde arkitektoniske perler - andre er bare en lille simpel skurvogn, hvor hjulene er punkteret. Nogle af husene er resultatet af mange års arbejde og de håndværksmæssige detaljer er smukke - andre viser hvordan simpelt genbrug og opfindsomhed kan give overraskelser der fryder. Nogle huse er beskedne - andre råber højt. I nogle boliger leves livet udenfor i det grønne rum - andre boliger vender ind og søger hulens tryk. Men alle husene fortæller historier om dem som lever i dem!

[*Det simple liv*]

Bosætningerne på voldanlægget inspirerer og viser hvordan man kan nedsætte sig for små midler, i tæt kontakt med naturen. Det simple liv med en høj bevidsthed om forbrug. At leve på og omkring voldanlægget betyder at vand, afløb, el, varme og andre selvfølgeligheder ikke bare er en naturlig del af alle boligen. De er i stedet kommet langsomt til, og selv i år 2005, er der stadig boliger som ikke er kloakeret. Mange af boligerne på voldanlægget har til gengæld rodzoneanlæg til vandrensning og komposteringsanlæg, vindmølle, solfanger, solpanel eller lignende.

[*Bosætningen*]

Husene er naturligt skudt op og knytter sig sammen i små fællesskaber. Børneengen på indersiden af voldanlæggets skålfrem, omkring Børnehusets grønne legeplads, er et godt eksempel. Husene er placeret så de

Voldanlægget er godt tilgroet i den nordlige ende og giver mulighed for at gå en spændende tur langs med vandet, hvor der er nye overraskelser rundt om næste hjørne

danner naturlige og flydende overgange mellem fællesarealer og private zoner. Husene er langsomt groet frem og orienterer sig som planter efter lyset og læ-mulighederne.

Livet leves i og omkring husene. Omkring husene er der byggematerialer, værkstedspladser, ting som kan bruges, men lige skal repareres. Der er blomsterkrukker, blomsterbuske, klatreroser, der danner rum, og haveprojekter, der er på vej. Det er vigtigt at Christiania har fokus på hvordan man skaber brugbare udendørsrum for bostederne på voldanlægget. Det er vigtigt at det store landskabsrum til stadighed har et åbent, rekreativt præg, samtidig med at der også tages hensyn til de enkelte bosteders behov for ugenerte rum.

[*Foranderlighed*]

Husene viser hvordan boliger kan indrettes til deres beboere. De skal kunne forandres som livet og behovene forandres. Huse skal være dynamiske. Husene viser hvordan man for få midler og med opfindsomhed tilegner sig en bolig der er tilpasset menneskene. Og ikke omvendt at menneskene skal tilpasses fysiske rum.

[*Respekt for voldanlægget*]

Voldanlægget er meget karakteristisk. Den indre voldprofil er høj og præcis. Den

ydre lavere. Til gengæld kan man aflæse det lange træk der krummer let. Og vandfladen, en smuk levende flade, reflekterer lyset og binder de to volde sammen. Her emmer det af gammel historie.

[*En oplevelsestur*]

Christiania har hver dag mange gæster. Mange elsker at bruge voldanlæggets muligheder for at slå sig ned i solen, nyde naturen, stilheden i storbyen. Der er trængsel ved siddepladserne på Dyssebroen hen under aften. Christiania er en oplevelse, et sted der giver billeder og drømme, grænsesøgende og normbrydende. Christianias gæster elsker blandingen mellem naturen og de anderledes huse. Det minder om at de også en gang havde en drøm. Christianias rekreativitet er et nutidigt supplement til oplevelsesmulighederne på fæstningsringen.

[*Konklusion*]

Christianias bosætning på og omkring voldanlægget er et levende laboratorium, et sted som inspirerer og viser vej. Det er et forsøgsområde der skal udvikles og ikke afvikles. Det er vigtigt at eksperimentet gives muligheder for fortsat at gro, det må ikke fastfryses i status quo. Det er vigtigt at forstå at voldanlægget med bosætning og natur er uadskilleligt fra resten af Christiania.

Resursebevidsthed

Et af de første ord i den nye Christianialov er *bæredygtighed*. Det er et usædvanligt ord for en lovtæst og vi har valgt at tolke det som en anerkendelse af de sidste 33 års fokus på dette aspekt af udviklingen i fristaden.

For de fleste christianitter har ideen om bæredygtighed og nærhed til naturen været en væsentlig faktor ved livet i fristaden. Det simple liv, uden det omgivende samfunds forbrugisme. Et liv, hvor genbrug og bæredygtigt energiforbrug og hensyn til miljø har været inspiration og målsætning.

På mange fronter indførte Christiania Dogme2000 og Agenda21 længe før, det blev begreber på regerings- og kommuneniveau. Selvfølgelig med en lignende træghed i implementeringen, men også med succes på en række fronter. Og der arbejdes videre - ikke mindst, når mange af vore kræfter sættes fri efter at have været bundet op i politiske kampe om lovliggørelse og ejerskab.

Økologien har fra den første dag været en del af Christianias hverdag. Christiania har etableret et Byggemøde og et Byggekontor, hvor økologi er en prioritet i alle arbejdsopgaver. Jagten på det "forsvundne vand" kickstartede Byggekontoret. I starten af 90'erne da vandudgifterne steg eksplosivt, blev besparelse og økologi synliggjort. En nærmere undersøgelse afslørede store lækager i bydelens vandsystem, og det viste sig hurtigt at der kunne spares millionbeløb ved at finde og reparere hullerne. Der er stadig stor fokus på emnet, og forbruget monitoreres nu med regelmæssige, natlige målinger.

De positive erfaringer fra dette projekt var i virkeligheden starten til en holdning der er grundlaget for de fleste af Christianias aktiviteter. Nogle vil kalde det økologi, andre bæredygtighed, men grundlæg-

gende er det en bevidsthed om resurser og kredsløb som siden har præget Christiania, og som har inspireret utallige andre projekter. I umiddelbar forlængelse er Spar2- projektet, hvis formål var at reducere vandforbruget fra toiletter. Her tilbyder byggekontolet vandbesparende toiletter til tilbudspris og gratis installation. Oprindeligt fik man tilbud på 100 toiletter fra grossisten, men nu er der installeret over 180 nye toiletter.

[Vaskeriet]

Vaskeriet i Pusher Street, som blev opført for nogle år siden, er et andet eksempel. Her opsamler man *regnvand* i store tanke, og foruden at spare på grundvandet, er regnvand blødere end grundvand og behøver derfor ikke at gå gennem vaskeriets blødtvandsanlæg som er installeret for at spare sæbe. Dette projekt har været udført i samarbejde med Miele og vandbehandlingsfirmaet HOH. Miele indførte i konsekvens af samarbejdet tilvalg af skyllemiddel på deres vaskemaskiner i stedet for fravalg. Dette har selvfølgelig stor betydning for vores miljø når det sker på hundrede tusinder af vaskemaskiner. Også andre regnvandsopsamlingsanlæg er i drift i Christiania, bl.a. i Den Grå Hal og Loppebygningen.

[Rodzoneanlæg]

Spildevand renses i *rodzoneanlæg*, som er et sumpbed der beplantes med tagrør og hvor rensningsprocessen foregår i jorden. Sivene er kun skelet og skorsten for den biologiske fabrik - det er i virkeligheden svampesporer, mikroorganismer og encellede organismer, der lever på og omkring sivene, som renses vandet. Anlæggene kræver ikke ret meget vedligeholdelse og

medfører minimal belastning af miljøet; således fjernes ca. 90 % af de tilførte kvælstof-, 97 % af de tilførte fosfor- og over 99 % af de tilførte bakteriemængder. Rodzoneanlæg er en levende organisme og det har givet anledning til myter, bl.a. om at de ikke fungerer om vinteren eller at de lugter, men begge dele er forkert. Anlæggene, som er dimensioneret med godt 25 procents overkapacitet, efterses en gang årligt af Byggekontoret og beboerne i fællesskab, og her foretages eventuelle justeringer. Siden 1997, hvor det første anlæg blev etableret i den Blå Karamel i et samarbejde mellem Christianias Byggekontor og områdets beboere, er yderligere 18 anlæg etableret, bl.a. på Midtdyssen og i Bjørnekloen. Rodezoneanlæggene er en investering, som både er miljømæssig og økonomisk sund, sidstnævnte fordi stadig stigende udgifter til spildevandsafledning undgås ved installation af sådanne anlæg, som har en forrentningstid på 8-10 år. Ekspertisen er eksporteret til store rodzoneanlæg i økologiske landsbyer i Sverige.

[Fast affald]

Christiania har sparet store beløb på lokal affaldshåndtering. *Fast affald* håndteres på særlig måde i Christiania. De økonomiske

besparelser opnås dels ved at Christiania håndterer arbejdet rationelt og derfor gør det billigere end det offentlige, dels ved at affaldsmængden reduceres ved kompostering. Dette foregår i begyndelsen centralt, men det viste sig at komposteringsprocessen er følsom for forkert behandling, og at én beboer, der tilsatte noget forkert, kunne få hele anlægget til at gå i stå. Vi satser derfor i stedet på lokale anlæg, og har indkøbt 150 komposteringsbeholdere for midler fra den Forbrugsbesparende Investeringsfond. Disse beholdere kan lånes ved et indskud på 100 kr., og med i dette abonnement er tilsyn fra *Duftpolitiet*, som sikrer at komposteringen forløber tilfredsstillende. Mængden af affald, der kræver deponering, søges fortsat reduceret gennem omhyggelig kildesortering, og uanset at mange kommuner rundt om i landet har opgivet kompostordninger, er vi ikke i tvivl om at det kommer til at fungere glimrende på Christiania.

Fast affald, der ikke er køkkenaffald eller dagrenovation, behandles på Genbrugsstationen som er åben for hele Christianshavn. I modsætning til de offentlige genbrugsstationer, tager Christiania formålet meget alvorligt: målet er 100 % genbrug. Alle må tage med hjem, hvad de kan bruge fra Genbrugspladsen, og personalet er uddannet

Vedvarende energikilder kan syne betydeligt mere elegante end traditionelle

til at sørge for omhyggelig sortering. Der er tæt samarbejde med Amager-forbrændingen og professionelle klunsere ude i byen med henblik på afsætning af produkterne.

[Opvarmning]

Christiania behøver naturligvis energi til opvarmning og el, men Christiania har flere steder anvendt vedvarende energi som supplement. Solen yder et stort tilskud til energiforbruget i Christiania i form af solfangeranlæg. På nuværende tidspunkt er der bygget 48 m² solfangeranlæg på tagene i Mælkevejens område, svarende til opvarmning af halvdelen af badevandet i boligerne i sommerhalvåret. Der er på sigt projekteret at opvarme hele områdets badevand i sommerhalvåret ved solvarme. På taget af Christianias badehus er der monteret 88 m² solfanger der forsyner stedet med varmt badevand svarende til halvdelen af årsforbruget.

Mens opvarmningen i begyndelsen i stor udstrækning foregik med brændevne – hvoraf oven- og snedkerværkstedet

opstod, begynder der nu at blive etableret fælles varmecentraler som kan forsyne flere bygninger med centralvarme (se dette afsnit).

Dette har indlysende fordele: forbrændingen og dermed økonomien er bedre, komforten større, og der er mulighed for at rense røgen. I den sammenhæng er den kommunale fjernvarme en hård konkurrent, men når det har været diskuteret, er det faldet på at fjernvarme udelukker anvendelsen af alternative energikilder som solvarme, og at fjernvarmeværkerne anvender olie, en resurse, som er knap og som bør anvendes langt mere hensigtsmæssigt til fremstilling af plast, kemiske produkter, lægemidler, maling etc.

[Konklusion]

Samlet har Christiania stor fokus på naturens resurser, og det er vores håb at vi, som det laboratorium vi er, også i fremtiden kan bidrage til Danmarks og virksomhedernes energibevidsthed gennem samarbejde og ideudveksling.

Nabovarmeprojekt i området Mælkevejen

Christiania har taget et kvantespring i bæredygtigt henseende med introduktion af et nabovarmeprojekt i Mælkevejen. Siden 2001 har Mælkevejens område arbejdet på at opbygge et fælles opvarmningssystem der kunne tilgodese samtlige beboere, klubber og virksomheder i området på et økologisk bæredygtigt grundlag. Kravene var desuden at centralvarmeanlægget skulle være veldimensioneret, økonomisk tilgængeligt for alle beboerne og i stand til at generere et økonomisk overskud på længere sigt.

Tidligere har husene været opvarmet på forskelligt vis: oliefyr, koks, brænde, petroleum samt el. Løsninger der, udover at være forurenende, var dyre. Da husene i Mælkevejens område ligger tæt, blev et fælles vandbåret system, baseret på træpillebrændsel valgt.

Et lokale i Novahuset blev valgt som varmecentral med plads til kedler, brændselslager og akkumuleringstank. Hovedparten af rørføringen er blevet udført i husene, mens resten er lagt i jorden, bl.a. i gamle ingeniørgrave fra militærets tid.

Økonomi

Området investerede i 1992 120.000 kr. i 32 vindmølleandele, bl.a. ved at optage et lån i JAK Fælleskassen. De første to års afkast blev brugt dels til at afdrage lånet og dels til at investere i yderligere 29 vindmølleandele. Den samlede værdi af vindmølleandelene var på 250.000 kr.

I 1999 var lånene blevet afdraget og senere afkast blev lagt i en "Grøn fond" til finansiering af solvarme anlæg og energibesparende tiltag i området (bl.a. isolering). 200.000 kr. fra områdets bygningsvedligeholdelseskasse blev brugt som økonomisk grundlag til at starte "Nabovarme projektet" med, samt et lån på 200.000 kr. fra JAK Fælleskassen med vindmølleandelene som sikkerhed. Lånene afdrages via overskuddet fra centralvarmens driftsbudget. Et lån på 100.000 kr. fra en virksomhed i området (Woodstock) afdrages ved levering af varme i 5 år. Den beregnede tilbagebetalingstid er på ca. 7 år.

Nabovarme som varmecentral

På nuværende tidspunkt er 75 % af områdets beboere og virksomheder tilkoblet systemet, og der bliver arbejdet videre med at tilkoble de resterende enheder. Prisen for den enkelte beboer for tilslutning til systemet er udgifter til radiatorer (ca. 1.000 kr. pr stk.). Der betales et månedligt à conto beløb efter skønnet forbrug, som efterreguleres en gang om året. Det er blevet vedtaget i området at der kan ydes en lånefinansiering fra områdekassen til økonomisk svagtstillede medlemmer i området.

Der er p.t. en varmeleverance som svarer til halvdelen af den mulige kapacitet på 600.000 kWh årligt, og der forhandles med bl.a. Badehuset og Operaen samt andre om en begyndende "eksport" af Nabovarme til andre områder. Det forventes at der fra 2009 vil være et overskud der vil kunne geninvesteres i yderligere bygningsfornyelse og vedligeholdelse, med et særligt øje for den fortsatte højisolering af husene, noget der har høj prioritet i området.

Nabovarmeprojektet har, udover den indlysende forbedring af de enkelte beboeres vilkår og livskvalitet og af bygningernes tilstand, været fremmende for den kollektive samhørighedsfølelse og stimuleret den enkeltes viden og deltagelse i de energibesparende bæredygtige økologiske tiltag i området.

Samtlige Christianias børneinstitutioner er opvarmet ved brændebaserede, moderne, centralt styrede centralvarmekedler med høj virkningsgrad der holder miljøbelastningen på et forsvarligt bæredygtigt niveau.

Her er ikke længere brug for fossilt brændsel. Mælkevejens træpillefyr leverer varmt vand og varme til stort set samtlige boliger i de seks store huse og snart også til Badehuset, som supplement til deres solfanger. Samtidigt sættes der solfangere op på alle 7 huse i Mælkevejen; målet er én m² for hver beboer

Bæredygtig Eksperimentel Zone

Af Ditlev Nissen, Utopiske Horisonter

Christianialovens fornemmeste opgave er at sikre, at lovens § 1, at Christiania skal være en bæredygtig bydel, bliver virkeliggjort. Desværre er loven et billede på danske politikeres manglende forståelse af bæredygtighedsbegrebet, da loven kun omtaler bæredygtighed i en økonomisk sammenhæng. Bæredygtighed er et holistisk begreb der blandt andet omfatter livsstil, social og biologisk mangfoldighed, demokrati, miljø, borgerinddragelse, økologi, kultur, uddannelse, erhvervsudvikling og menneskelig trivsel. Det er denne bæredygtige mangfoldighed der skal tænkes med ind i Christianias fremtid.

Christiania er et sammensurium af ubegribelig bæredygtighed. Fristadens selvforvaltning er med dets styrker og vanskeligheder et fyrværkeri af borgerinddragelse og deltagerdemokrati. Christianias struktur opfordrer christianitterne til at være engageret i fristadens daglige politik. Et engagement der har bæredygtige perspektiver: Et lokalt, socialt og økonomisk ansvar for fristadens trivsel og udvikling. Det betyder, at mange christianitter fravælger **stormaterialismen** til fordel for et tidskrævende engagement, hvor lønnen er myndighed og et farverigt og mangfoldigt lokalsamfund.

Et betydeligt element i Christianias ubegribelige bæredygtighed er fristadens politiske og økonomiske kontekst. Christiania går på tværs af de vante forestillinger om rigtigt og forkert og henter inspiration på tværs af politiske traditioner. Fristadens kollektive ejer- og lederskab har sine rødder i den socialistiske tradition. Og den store frihed, kravet om medansvar og det frie initiativ gør at mange ser fristaden som et liberalt paradis. Denne tværpolitik skaber sociale og innovative miljøer, hvor alle gør deres bedste for at arbejde med de udfordringer, som udspringer af **mindst mulig planlægning** (hvilket er en forudsætning for reel frihed).

Samfundets udviklingsafdeling

Christiania har nogle bæredygtige perspektiver der går på tværs af den normale politiske tænkning, og som skal have lov til at udvikle sig uden statens formynderi. Fristaden skal fortsat samarbejde med de relevante myndigheder, men forhandlingerne vil givetvis være lettere hvis politikere og regering anerkendte Christianias værdi som socialt eksperiment, levested og kulturperle – en slags samfundets udviklingsafdeling.

Derfor bør forhandlingerne munde ud i, at Danmark giver Christiania status som **Bæredyg-**

Ditlev

»Der skal være en frugtbar dialog med alle som ønsker at diskutere handling, målsætning, værdier og visioner«

Der eksperimenteres løbende med forskellige mødeformer. Her i Den grå Hal i foråret 2003, under de så kaldte 'stormøder' om hashproblematikken. Ikke at forveksles med fællesmøder, idet der udtrykkeligt ikke skulle tages beslutninger, men først og fremmest informeres om forskelliges holdninger. Først var der overordnede indlæg, derefter samling i grupper omkring bordene, hvorefter der igen blev refereret til salen om gruppens meninger

tig Eksperimentalzone. En sådan zone kan karakteriseres ved et område, hvor der prioriteres anderledes end i det normale samfund. Her kan man eksperimentere uden at ramle ind i de normale forbud, grænser og administrative besværligheder. I en eksperimentalzone er alle løsninger tilladt, hvis de løser et givet problem lige så godt eller bedre end de kendte metoder.

En status som Bæredygtig Eksperimentalzone betyder ikke, at Christiania kan gøre som man vil. Venner, naboer og myndigheder skal fortsat stille spørgsmål til værdier og praksis, og kræve at der er åbenhed i Christianias strukturer og beslutninger, således at fristadens etik og erfaringer er tilgængelig for alle der er interesserede i eksperimenterne.

Kravet til eksperimentet kunne være følgende:

- Beslutningsstrukturerne skal være åbne og gennemskeelige.
- Christiania skal arbejde dynamisk med at udvikle sine potentialer, herunder erhvervsliv og økonomi.
- Der skal være en frugtbar dialog med alle som ønsker at diskutere handling, målsætning, værdier og visioner

Evaluering og formidling

I den sidste valgkamp har de fleste partier slået på tromme for øgede bevillinger til forskning og udvikling af ny viden. Christiania som Bæredygtig Eksperimentalzone er helt på linie med denne politik. Det handler oven i købet om bioteknologi i affaldshåndteringen, og især om eksperimenter inden for bæredygtighed, herunder selvforvaltning, livsstil, økonomi, byudvikling, social mangfoldighed, miljø, økologi og meget mere.

Problemet er at staten endnu ikke har iværksat en egentlig evaluering af erfaringerne fra samfundets udviklingsafdeling. Christiania blev tidligt defineret som et socialt eksperiment der skulle vise nye veje inden for socialpolitikken. Evalueringen må igangsættes nu og foregå løbende så erfaringerne fra Danmarks verdenskendte sociale eksperiment kan blive en impuls for fremtiden. Måske vil det vise sig, at Christianias ideer kan inspirere til en anderledes byudvikling og også kan bruges i udviklingsprojekter i socialt og miljømæssigt nedslidte områder, fx. efterkrigszoner eller waste areas (efterladte industriområder i byernes centre).

Konklusion

For at understøtte denne udvikling må det anbefales, at Folketinget nedsætter et Forskningsråd for Eksperimentalzoner og Samfundseksperimenter, der i første omgang har til opgave at evaluere og formidle Christianias gode og dårlige erfaringer. På sigt er forskningsrådets opgave at udarbejde en egentlig fristadslovgivning og lov om Bæredygtige Eksperimentalzoner.

Boligpolitik

Legendariske Steen Eiler Rasmussen sagde som omtalt andetsteds at man kan lukke Christiania med paragraffer, men man kan ikke skabe et nyt med paragraffer. Et af de områder, hvor der gøres forsøg på at lukke Christiania med paragraffer er boligpolitikken, som regeringen har beskudt flittigt gennem tiden. Christiania angribes for at være lukket og forbeholdt de indviede. Sagen er imidlertid at den eneste begrænsning der er for at komme til at bo i Christiania er, hvor mange der er plads til. Ellers har enhver mulighed for at komme til at bo der. Med den store interesse der er for det, burde man lave flere Christiania'er – ikke færre!

I den henseende støttes han fuldstændig af Hans Kristensen, forskningschef og sociolog, By og Byg, Statens Byggeforskningsinstitut, som på Akademirådets høring i 2004 udtalte at det er meget svært at planlægge og etablere nye skæve boliger til skæve eksistenser, selvom lov om tilskud til boliger til særligt udsatte befolkningsgrupper (fra 1998) har gjort det muligt for kommunerne at gøre det. Vi skal altså med andre ord passe på det Christiania vi har.

[Social isolation eller netværk]

Der synes at være en stigende tendens i Danmark til social isolation. Eksklusive vilakvarterer, "whiskybælter", er i vækst i hele landet ¹, og mindre velhavende personer er henvist til mere ydmyge boligkvarterer. Her søges sociale problemer bl.a. opblødt med programmer, hvor man gør hinanden tjenester efter et pointsystem ².

Christiania har en social bred beboersammensætning hvor resurserstærke bor dør om dør med resurssvage. Af de der traditionelt betragtes som socialt svage, bor en del fast i Christiania, og en del kommer udefra og besøger Christiania. Men mærkeligt nok er disse mennesker ikke

svage i Christiania - tværtimod blomstrer de op. Hans Kristensen fra Statens Byggeforskningsinstitut har studeret andre "usædvanlige boligområder" og har erfaret at "Friheden og selvbyggerkulturen i områderne forløser kreativitet og selvhjulpethed hos beboere, som i andre sammenhænge ville være svage eller utilpassede". Han har ligeledes bemærket at sådanne områder tit har etableret en selvforvaltning og selvjustits og at de er socialt rummelige, fuldstændig som det er tilfældet i Christiania.

Vi er overbevist om at denne vellykkede blanding først og fremmest skyldes at vi ikke tillader boligspekulation og at det er beboerne i et område som beslutter hvem der flytter ind i ledige boliger - en metode, som i øvrigt også praktiseres i boligkvarterer i New York. Det er derfor udelukket, at der kan indføres privat ejendomsret for boliger i Christiania eller at anvisningsret kan lægges til andre myndigheder end Christiania.

[Brugsret og brugsleje]

Christianias grundlæggende ide er, at hverken boliger, erhvervslokaler eller fælleslokaler er privat ejede. Derimod har man *brugsret* til dem. Man beholder brugsretten indtil man flytter eller får den frataget af fællesskabet. Man kan miste sin brugsret, hvis man forbryder sig mod en af Christianias få regler, men i praksis sket det sjældent, og da oftest i form af en tidsbegrænset karantæne.

Christianitter over 18 år betaler et grundbeløb til Christianias Fælleskasse, p.t. 1.200 kr. pr måned. Virksomheder betaler et beløb der fastlægges i dialog mellem virksomheden og virksomhedsmødet. Beløbet afhænger af hvor pengestærk den enkelte virksomhed er. Derudover betaler beboere og virksomheder reparationer,

1. De velhavende rykker sammen. Politiken 13.06.04

2. Netværk skal styrke socialt svage. Jyllandsposten 30.08.04

Pagoden er et eksempel på et hus som er vokset med beboernes liv. Det er groet og bygget over fire livsperioder

lån, almindelige forbrugsafgifter, herunder el, vand og opvarmning.

[Nye indflyttere]

På grund af de tætte forhold mellem beboere, boliger, sociale netværk og kreativitet er det naturligvis af yderste vigtighed hvem der i fremtiden kommer til at bo i Christiania. Det er helt afgørende for Christianias eksistens som vi kender den i dag at det hverken bliver muligt at købe boliger eller at anviser boliger fra det offentlige. Med de intime relationer der skabes mellem Christianias beboere må det til enhver tid være christianitter der vælger nye christianitter.

Der er ingen standardiserede regler for anvisning af boliger i Christiania, idet de 14 områder har forskellige regelsæt. Lovens krav om et gennemskueligt bolig-anvisningssystem kan altså imødekommes så enkelt som at beskrive de regler der allerede eksisterer, eller - for nogle områders vedkommende - ved blot at slå op på Christianias hjemmeside og læse dem, fx for området *Mælkebøtten* <http://www.christiania.org/main/>. Nogle fælles regler findes der dog, nemlig:

1. Man må ikke sælge sin bolig/areal.
2. Al værdi, der er lagt i boligen tilfalder Christiania uden kompensationer.
3. Naboerne eller området vælger de

nye indflyttere.

Når et bosted bliver ledigt, indkaldes ansøgere som regel ved annoncering i Ugespejlet. Ansøgerne indkaldes til præsentation på områdemødet, og efterfølgende beslutter mødet at tildele boligen til den der passer bedst ind i eksperimentet, eller som har mest brug for eksperimentet. Der er ikke noget mærkeligt eller suspækt i at de forskellige områder har forskellige anvisnings-procedurer. Det er helt i tråd med boligforeninger i resten af Danmark. Nogle foreninger har ventelister, andre har ikke. Nogle annoncerer, andre har regler for interne og eksterne ventelister og hvem og hvor mange man må skrive på disse lister. Og nogle reserverer såmænd lejligheder udelukkende til familiemedlemmer. Sådanne restriktioner har Christiania langtfra. Faktisk må de fleste af christianiternes børn finde bolig udenfor Christiania når de rejser hjemmefra. Af denne årsag og for at hente frisk blod til Fristaden, har opførelsen af ungdomsboliger ofte været på tale. Men alle kan altså ved tilstrækkelig ihærdighed få en bolig i Christiania.

Dette betyder naturligvis ikke at anvisningssystemet ikke kan komme til at fungere bedre. F.eks. kunne man forestille sig, at

- områderne formulerede en bolig-politik, som omhandler prioriteter i for

hold til nyindflyttere, således at den sociale mangfoldighed forblev sikret.

Ligeledes bør de

- boligområder, der endnu ikke har nedskrevne procedurer for tildeling naturligvis etablere dette, og
- ledige boliger bør uden undtagelse slås offentligt op (i Ugespejlet) og tildeles via områdemødet.

Derimod har systemer med ventelister ikke virket hensigtsmæssigt. Dette er ofte også erfaringen i andelsboligforeninger, idet det dels er resursekrævende at holde kontakt med personer på listen, dels har de ofte fået løst deres boligsituation når der bliver noget ledigt, således at man alligevel må annoncere.

[Problemer og løsninger]

Der er en række forskellige faktorer som begrænser mobiliteten i Christiania. Der foregår internt bytte af boliger i dag, men i begrænset omfang. Generelt bliver beboerne hvor de har bosat sig, sandsynligvis fordi de har investeret økonomiske resurser i deres bolig, som de ofte har bygget stort set fra grunden eller fordi de har etableret et personligt netværk i området. Aktuelt

er udviklingen af boligerne gået næsten i stå på grund af byggestop, dyre bank-byggelån og usikkerhed omkring fremtiden på grund af regeringspresset. Det er sandsynligt at man kunne øge anvendeligheden af boligerne ved øget mobilitet, ligesom når ældre, enlige i København sidder i store Østerbrolejligheder mens børnefamilierne sidder i en etværelses på Nørrebro.

Over tiden er en del af *bostederne* vokset. Når naboen er flyttet, er arealer visse steder blevet inkluderet i eksisterende lejemål i stedet for at genbesætte dem med en ny beboer. Det har betydet at Christianias indbyggertal er dalet fra omkring 750 beboere til omkring 650 i dag (til gengæld er der født nogle hundrede børn i Christiania) og at boligerne er arealmæssigt meget forskellige. Det må formodes at være dette, som Folketinget mener at der nu skal rettes op på i form af "huslejebetaling efter gældende regler". Som gennemsnit betragtet afviger Christianias boliger (50 m² pr person) nemlig ikke afgørende fra resten af København (42 m² pr person).

I fremtidens Christiania vil beboerne sandsynligvis blive afkrævet højere boligafgifter end i dag,

Fællesmødet må derfor sandsynligvis

Huset blev undfanget efteråret 1982 som virkeliggørelse af en geometrisk tegneøvelse - en hyperbolsk parabole. Derefter er tilføjet tre volumer, der pirrer og genfortolker det første tag. Først efter 14 år blev der indlagt vand og afløb. Huset er i alt på 70 m² og bebos af to voksne og tre børn

Der er nok ikke andre steder i Danmark, hvor så forskellige mennesker bor og arbejder side om side. Mangfoldigheden i beboersammensætningen har givet dynamik og oplevelser for den enkelte, men har været svær at opretholde gennem årene. Derfor skal der gøres plads til, at en ny generation kan få de samme muligheder for personlige oplevelser og udfoldelse

overveje forskellige muligheder for at justere retfærdigheden af det nuværende boligsystem. Som eksempler herpå kunne man forestille sig at:

- der ved nybesættelser blev taget hensyn til boligernes størrelse, så de står i rimeligt forhold til antallet af beboere.

Det kunne også være interessant at dele boliger op ved nybesættelse, således at boliger der med tiden er "vokset" igen får en passende størrelse. Christiania kan ved sit udbud af boliger i vidt omfang motivere bestemte grupper til at bebo dem. Mindre, billigere boliger ville f.eks. især søges af unge.

- der blev indført differentieret betaling i henhold til arealstørrelse og beboerantal, således at der ikke er uforholdsmæssige store forskelle mellem boligafgift og kvalitet.

Disse forhold har allerede været diskuteret på fællesmøder i Christiania. Tilbage-regulering af boligstørrelse kan i sig selv resultere i at Christianias beboerantal igen vokser uden at nybyggeri er nødvendigt.

[*I den billige ende, men..*]

Christiania har været kritiseret i medierne for at være for billig at bo i, men måske er det i virkeligheden et udtryk for at

danskerne er trætte af at bruge op mod halvdelen af deres disponible indkomst på boligen? (se fig.) I Christiania er forholdene imidlertid ikke helt så idylliserede som fremstillet af regeringen: beløb på 250 kr. / måned pr christianit er løgnagtige. En typisk månedlig udgift omfatter først og fremmest grund-brugsleje på p.t. 1.200 kr. plus tilskud til "huskasse" på typisk 200 kr. Herudover er der udgifter til almindeligt forbrug (el og vand, hvoraf sidstnævnte sædvanligvis er inkluderet i husleje i almindelige boligforeninger) samt til postomdeling, som betales særskilt i Christiania. Dette er imidlertid kun de synlige udgifter. Der er løbende reparationer på boligen, samt evt. afdrag på banklån optaget i forbindelse med større renoveringer. Afhængigt af størrelsen af disse, kan den månedlige ydelse altså godt matche en husleje i en almennyttig boligforening. Endelig må det bemærkes at christianitter ikke har nogen form for opsparing mens de bor i Christiania; enhver værditilvækst tilfalder fællesskabet ved fraflytning. Så selv om christianitterne - eller andre danskere i lejeboliger - boede gratis, ville det stadig være en dårlig forretning i forhold til de massive gevinster der scores på fast ejendom i disse år.

Christiania et by- og boligeksperiment

Fra Frelserkirkens top kan man ane det tidligere kaserneområdes udstrækning og se, hvor forskelligartet bebyggelsen har været, længe inden Christiania startede

"Rigtigt forstået kan Christiania være et vigtigt korrektiv til et konsolideret forbrugersamfund, der løber løbsk. Man kan sige, at hvis man ikke havde et Christiania, måtte man opfinde det. Men det kunne ikke gøres kunstigt, for Christiania er et levende spirende liv, som en grøn plante mellem brosten. Den kan ingen paragraffer skabe. Men de kan knuse den. Lad det ikke ske!"

Humanist, arkitekt og professor Steen Eiler Rasmussen, i 1974

Lokalplaner og lokale planer for Christiania

Siden forsvaret forlod området i 1971 er Christiania blevet ombygget fra et kaserneanlæg og forsvarsanlæg til en frodig by med kultur, virksomheder, klubber og boliger for 850 mennesker.

Det har været en fysisk og mental udvikling som har bygget på stedets drømme og egne indre behov. Dynamoer til projekterne har været de mennesker, som kunne se behovet, visionen og muligheden i de enkelte trin i udviklingsprocessen. Det har været en proces som bygger på græsroddernes potentiale og dynamik, gennem selvforvaltning og glæden ved at kunne forandre, gøre en forskel og se drømme blive til virkelighed.

[Eksperimentet og åben planlægning]

Fristaden har gennem 33 år udviklet sig gennem "åben planlægning" hvilket vil sige uden en overordnet styring. Dette er blot et af de mange unikke elementer ved Christiania. Dette betyder at det har været Christianias selvforvaltning, fælleseje og fællesansvar der har udviklet og styret Christianias udvikling. Det er disse forudsætninger med et udstrakt selvforvaltning som har udviklet og lært en skiftende gruppe mennesker til at tage ansvar for deres egen bydels udvikling.

Processen er forløbet uden at Christiania har nedskrevet eller udarbejdet en plan. Udviklingen er i stedet groet frem ud fra indre behov, uden eksperter. Tiltag er

blevet født og sat i verden af de mennesker som har set behovet og som har skullet udføre dem.

Åben planlægning giver muligheden for en meget dynamisk udvikling. Den kan i perioder gå meget langsomt andre gange kan den kvantespringe hvis kræfterne forenes til store tiltag.

Det er også en proces som anerkender at ting og planer er foranderlige. Hvad der på et tidspunkt er indlysende den rigtige vej at gå, kan meget hurtigt forældes og virke stift og gammeldags hvis få forudsætninger pludselig forandres. Med til eksperimentet hører også forgængelighed. Alt ting skal ikke planlægges efter holdbarhed. Der skal være plads til eksperimenter og afprøvninger, kun via sådanne veje skabes overraskende nyt.

[Lokale planer og forudsætninger for Christianias udvikling]

Siden forsvaret forlod området i 1971 er Christiania blevet udbygget og har udviklet sig uden andre planer end dem, man kunne blive enige om med sine naboer og sit område. Med selvforvaltning som bærende struktur, voksede 'Fristaden Christiania' i løbet af 70'erne op som en alternativ levedygtig bydel og samtidigt som en stærk provokerende udfordring til det omgivende samfunds overregulerede forudsigelighed.

Med 70'ernes behov for at finde et sted at bo – eller bare en klimaskærm - som

udgangspunkt for at leve livet i en tålelig frihed - fri af præstationsangst og social brændemærkning - har alle de mennesker der gennem 33 års historie har valgt at bo på Christiania, skabt en helt særlig social rummelighed. At bygningerne ikke var et mål, men et middel til et bedre socialt værdigt liv, har samtidigt udviklet en frodig broget og frodig arkitektur - fra de stramme magtfulde militaristiske bygninger, den sølle skurvogn med punkterede hjul frem til det ultimative 'simple living' palæ ved søen. Med tiden er traditionelle æstetiske værdier vendt på hovedet; det der var 'pænt' er blevet grimere og det der var 'grimt' er blevet pænere. Tilsammen er skabt en selvgroet sanselig rigdom af arkitektur og et socialt liv i og mellem husene, en bypark der årligt tiltrækker op mod en million brugere og besøgende. Hvem vover dog at kræve Christiania mere åben og tilgængelig?

Christianias identitet er historier, knyttet til navne, mennesker og begivenheder, og uløselig forbundet til den historiske og politiske tid det opstod og udviklede sig i. Kan sådan noget planlægges eller ligefrem kopieres – eller burde det egentlig ikke bare beskyttes af den Kulturarvsstyrelse, som netop for tiden har så travlt med at begrænse og afvikle Christiania?

Fysiske planer, har gennem tiderne væ-

ret et af midlerne til at forsøge Christiania begrænset og afviklet. Så sent som i 2003 konstaterer en af deltagerne i idékonkurrencen tørt:

'Christianitområdet dækker 49 ha. 1/6 af dette areal kan betragtes som egnet for traditionel byudvikling. Hvis man tænker sig at staten sælger disse i alt 8 ha. kan det sandsynligvis generere et provenu til staten på 100 mio. kr. De resterende 41 ha. skal renoveres for 75 mio. kr. før de kan fremstå som et velplejet og attraktivt offentligt rum til københavnerne. For danskerne i almindelighed vil der således være en 'gevinst' på 25 mio. kr. - et grønt offentligt rum som man sådan set allerede har, samt et mindre bykvarter der slet ikke er stort nok til at blive et egentligt kvarter - og som derfor relativt hurtigt vil forsvinde i det samlede billede af Christianshavn.

Et magert udbytte kan man roligt sige.'

Hvor indlysende udsagnet end må forekomme, er det ikke desto mindre den plan myndighederne utrættelig gennem mere end 30 år har søgt realiseret – her i det nye årtusinde mere målrettet end nogensinde før.

[Planlægningsforsøg af Christiania gennem 33 år]

Her følger en kort gennemgang af 33 års forsøg på at ændre Christiania gennem

Rådhusets forhold til Christiania var ikke det bedste i 70'erne. Siden Solvognens Julemandshær med den trojanske julegås passerede stedet, er der gået 30 år og stemningen er steget adskillige grader

offentlig planlægning. 'Ryd fortidsminderne og bebyg/kapitaliser resten i en passende afstand fra fortidsmindet.' Fælles for alle planerne gælder, at var de blevet gennemført, ville der i dag næppe have været andet tilbage af Christiania end navnet - og nærværende hvidbog ville have været et kort stykke historie.

Christianias blotte tilstedeværelse den dag i dag beviser, at det ikke er muligt at diktere planer for fristaden, på trods af alle forsøg har stedet udviklet sig i sit eget tempo og næsten ufortrødent.

Det har aldrig manglet planer og forslag til Christianiaområdet anvendelse. Særlig midt-halvfjerdserne blev rig på forslag. En dispositionsplan fra 1975 foreslår endog en vejforbindelse der pløjer midt igennem voldene og over voldgraven. KBI udarbejder på overborgmester Weidekamp opfordring et forslag der massivt udbygger hele Sydområdet med almenlystige boliger, og Akademirådet udskriver en prisopgave med et nybyggeri i samme område som resultat - om end respekten for det eksisterende Christiania er mærkbar.

[Højesteretsdommen 1978]

Efter at Christiania tabte i Højesteret i 1978, men fik lov til at fortsætte pga. en folke-

tingsbeslutning, nedsatte Planstyrelsen en arbejdsgruppe der fremkom med et forslag om en større udflytning af en række statslige, kulturelle institutioner til området – sådan som det senere skete på Holmen. Forslaget skal samtidige danne grundlag for den lokalplan Folketinget har vedtaget skal udarbejdes. Der kommer til at gå 13 år før der endelig forligger en vedtaget lokalplan.

[Idékongkurrenzen, der blev væk]

En åben idékongkurrenzen om områdets fremtidige anvendelse, som Christiania hævder blev lovet tilbage i 1973 blev ikke udskrevet før i 2004.

[Møller & Grønborg 1981]

I 1981 engageres arkitektfirmaet Møller & Grønborg til at udarbejde en skitse til 'områdets fremtidige anvendelse'. For første gang i rækken af planer fokuseres der ikke på byggeri og kapitalværdi, men på de sociale værdier Christiania har skabt. Hovedkonklusionen er at 'proces kommer før plan', og at Christiania bør fortsætte som forsøgsby.

M & G opstiller 4 modeller:

1. At Christiania rømmes.

2. At Christiania i princippet fortsætter som hidtil – som vildtvoksende, ureguleret område.

3. At Christiania søges tilpasset samfundets normale funktionsmåde.

4. At Christiania etableres som en lovlig forsøgsby, hvor samfundet opstiller en rammeplan og støtter en videre udvikling af de bæredygtige aktiviteter.

Rammeplanen blev til den senere 'Rammeaftale', og 'proces før plan' blev uformelt accepteret som formen for samarbejde mellem staten og Christiania i en årrække.

['Den særlige Styringsgruppe' 1987]

I marts 1987 blev "Den særlige Styringsgruppe" nedsat med henblik på at finde en acceptabel løsning for lovgivelsen af området. Efter Christiania-lovens vedtagelse, overgik den daglige styring til Christiania-sekretariatet, og styringsgruppen blev rådgivende indtil 1996.

Styringsgruppens sammensætning, indsigt og social-humanistiske forståelse for Christianias særlige værdier beskytter mod og påvirker de administrative beslutninger i perioden.

[Christianialoven af 1989]

I juni 1989 stemte et bredt flertal i Folketinget for Christianialoven, hvis formål er at muliggøre Christianias fortsatte anvendelse af området i overensstemmelse med et særligt landsplandirektiv og en lokalplan. Loven indebærer, at en række love ikke er gældende for Christiania, herunder fredningsbestemmelserne i Naturbeskyttelsesloven. Loven ændrer de sædvanlige plan- og beslutningsprocesser.

[Lokalplan 1991]

I januar 1991 foreligger så endelig lokalplanen for Christianiaområdet. Planen udarbejdet af Miljøministeriet åbnede mulighed

for fortsat delvis anvendelse af området, som det havde udviklet sig siden Christianias begyndelse. Men med lokalplanen blev der også lagt rammer for den fremtidige udvikling. Det drejede sig hovedsagelig om begrænsninger i forhold til byggeri og beboelse. Området er i planen delt op i 2 områder. I område I defineres byggefeltet, hvor der kan bebygges i op til max. 8,5 meter højde. Dog skal der udarbejdes en samlet plan for det byggefelt, hvor der søges om tilladelse til nybyggeri eller udbygning. I område II tillades ikke yderligere udbygning. Herudover skal lokalplanen sikre den københavnske befolknings adgang til at anvende området til rekreative formål, og endelig at lokalplanen skal sikre, at de væsentlige arkitektoniske og kulturhistoriske værdier bevares for fremtiden.

['Den Grønne Plan' 1991]

I december 1991 er Christianias egen 'Den Grønne Plan' klar, den redegør meget visionært og økologisk for hvordan Christiania kan udvikles og særligt hvordan bebyggelserne i område II udbygges og tilpasses. Planen bliver afgørende for de efterfølgende rammeaftaler (planen kan ses i sin helhed på www.christiania.org).

[Rammeaftalen 1991-2004]

Christianialovens individuelle tilladelsesystem bliver ikke brugt til at gennemføre lokalplanens bestemmelser. I stedet indgik Forsvarsministeriet den 10. oktober 1991 en rammeaftale om brugsretten til Christianiaområdet med Christiania som kollektiv. Rammeaftalen er flere gange forlænget, men blev opsagt den 1. juli 2004.

Rammeaftalen blev i 1996 baseret på 'Christianias udviklingsplan', som bygger på og detaljerer 'Den grønne plan' fra 1991, og endvidere et tillæg hertil i 2002. Aftalen fastholder beboelsen i område II, og i 1996 må Forsvarsministeriet søge om en række

Tegnestuen Vandkunsten er lige kommet med deres helt anderledes forslag til en fremtidig Christiania-bebyggelse, efter samråd med fristadens forhandlingsgruppe. Her drøftes det i 'Byens Lys' en aften i marts

dispensationer fra lokalplanen. Efter 2 år (1998) svarer Planstyrelsen endeligt, at dispensationerne vil være ulovlige, men at forsvarsministeren ifølge Christianialoven har ret til selv at give dispensationerne. –Voila!

[Lovliggørelse og normalisering – endnu engang]

Danmark fik ny regering i 2002 og Christiania sit eget udvalg i 2002. Efter en række nogenlunde fredelige år med rammeaftaler, har den nye regerings normaliserings- og lovliggørelses tyfon raset hen over Christiania de sidste 3 år, og med al den styrke et moderne bureaukrati kan opvise, når man satser resurserne målrettet.

En ny revideret lov, en ny helhedsplan og en ny lokalplan, dertil registreringer i et omfang der kunne have gjort det gamle Sovjet grøn af misundelse. Med jævne mellemrum mobilisere politiet op til 900 betjente for ligesom at vise hvem der bestemmer i det her gudløse land.

[Idékonkurrence juni 2003]

Med udgangspunkt i regeringens ønske om at gennemføre en normalisering af Christiania-området, således at områdets fremtidige udvikling vil kunne ske inden for rammerne af den almindelige lovgivning, udskrev Christianiaudvalget den 29. august 2003 en åben idékonkurrence om forslag til en helhedsplan for Christiania-området, med frist for forslag den 21. november 2003. Christianiaudvalget har med konkurrencen ønsket at få forslag til områdets fremtidige udvikling og funktioner, der kan indgå i udvalgets arbejde med en samlet helhedsplan for området. Christianiaudvalget blev nedsat af regeringen i 2003 med den opgave at stå for tilvejebringelsen af en helhedsplan for Christianiaområdet.

Christiania ønskede ikke at deltage i konkurrencen. Tilslutning til konkurrencen

blev meget ringe. Der blev kun indleveret 17 forslag, hvoraf kun 8 forslag overholdt konkurrencebetingelserne. 5 forslag blev præmieret i konkurrencen, og et sjette, som er en uforbeholden støtte til Christiania, blev for nylig præmieret af Statens Kunstfond.

Christianiaudvalget nedsatte endvidere en rådgivende komité, bestående af 5 fagfolk. Den rådgivende komité afgav en vurdering af idekonkurrencens udfald. Komiteen påpeger at programmets brug af begrebet 'normalisering' af Christiania skabte usikkerhed omkring idekonkurrencen. Normalt forbinder man normalisering med regulativer og forskrifter, som i Christiania sammenhæng opfattes som afvikling frem for udvikling. 'Ønsker man at indgå i en konstruktiv dialog med christianitterne, bør man nok ikke tale om normalisering, men om udvikling og udvidelse.'

Merete Ahnfeldt-Møllerup fra den rådgivende komité skriver bl.a.: 'Det er naturligt, at Christiania, som alle andre bydele, skal udvikles i de kommende årtier, hvis det ikke skal gå i stå og forfalde. Og det er naturligt at bruge planlægning som et redskab til at styre denne udvikling i en positiv retning. Men det fremgår tydeligt af såvel konkurrence-materialet som af de indsendte forslag, at konventionelle planlægningsredskaber ikke slår til.

Et af de helt almindelige problemer i nutidig planlægning, der er mere synligt på Christiania, er forholdet mellem det fysiske rum, og de ejerforhold og anvendelser der er for bygningerne. Som det vil være udvalget bekendt, har ejerforholdene i boligområderne været til konstant debat i de forløbne ti-femten år. Danmark (og vesten) har udviklet sig til et monotont landskab, hvor de fleste mennesker bor i enklaver, hvor man har samme type arbejde, indtægt og fritidsinteresser, og sjældent møder andre. I disse områder findes børneinstitutioner, sportsanlæg og skoler, men kun få arbejdspladser. Nogle områder har en voldsom overvægt af socialt udstødte, andre har omvendt meget svært ved at

Christianias fremtid er fast diskussionsemne når christianitter mødes hos hinanden, her med deltagelse af arkitekterne Poul Brandt Rasmussen og Jens Arnfred

integrere selv beskedne afvigelser fra normen. Christiania fremstår i dette øjeblik mere helstøbt i denne henseende, med integration af familier og enlige med forskellige uddannelsesniveauer, af arbejde og boliger, samt by og landskab. Men det er tydeligt, at der kræves en gennemtænkt planlægning for at fastholde denne rigdom.

[Helhedsplan marts 2004]

Christianiaudvalgets helhedsplan, der er udarbejdet i tæt samarbejde med Kulturarvsstyrelsen, må læses som et noget nært færdigt oplæg til en kommende lokalplan, der denne gang skal udarbejdes af Københavns Kommune. Planen deler denne gang Christiania i 3 områder. Område I omfatter Fredens Ark, Prærien, Psyak og Mælkevejen, område II bastionerne, Grønne Hal, Fabrikken, Mælkebøtten og Børneengen, og endeligt område III Skoven og Dyssen.

• Område I – tillader et nybyggeri på op til 30.000 etagekvadratmeter – den

gamle velkendte model der trækker Christianshavn ind på Christiania.

• Område II – kan udmatrikuleres og bebygges/udbygges i begrænset omfang. Anvendelsen åbner, for så vidt som kommende ejerforhold tillader, for et fortsat Christiania.

• Område III - udlægges som offentlig park og overgår til Københavns Kommune. Bebyggelsen reduceres betragteligt, men kan under særlige betingelser opretholdes visse steder.

En lokalplan gennemført efter dette oplæg vil radikalt ændre Christiania som vi kender det i dag, og effektivt forandre det fysiske og sociale til et helt nyt om det Christiania der var engang.

[Volumenstudier 2005]

For som det sidste at afklare hvor meget der kan bebygges i område I - og altså her skabe et provenu til staten ved et kommende salg, indbyder Slots- og Ejendoms-

styrelsen to tegnestuer til at redegøre for bebyggelser på 12.000, 20.000 og 30.000 etagekvadratmeter. Christiania deltager i studiet sammen med tegnestuen Vandkunsten.

[Vandkunstens helhedsplan]

Vandkunstens og Christianias bidrag til volumenstudiet bryder radikalt med opdragets intentioner og udvikler en visionær alternativ helhedsplan. Planen kan som helhed ses på www.christiania.org

Under devisen '*Christiania er ikke til salg*', fortolker Vandkunsten opgaven således:

"Christiania skal gøre en forskel, også når det gælder valg af skala og arkitektonisk udtryk. Der må og skal fortsat være forskel på brokvartererne og Christiania. Fristaden skal bevare sin karakter af et åbent eksperimentarium, et anderledes, umage sted. Det må ikke miste sin egenart. På den baggrund valgte vi at disponere ca. 30.000 nye etagemeter som decentrale bosættninger i en skala og en karakter, som er inspireret af den vej, Christiania selv har vist gennem trusler og trådte stier.

Christiania har før demonstreret evnen til at håndtere store sociale udfordringer og planforslagets hele karakter lægger op til at udbygningen kan ske på stedets betingelser, gradvist og hensynsfuldt overfor de bestående strukturer og miljøer."

Planen nybygger kun område I ganske lidt, mens område II og III udvides og bebygges frodigt i respekt for det historiske voldanlæg. Begrebet 'dansk kulturarv', konfronteres – er 'Fristaden Christiania' ikke blevet en bevaringsværdig levende kulturarv – og hvorfor er der ikke noget der hedder historiske nutidsminder?

[Konklusion]

Hvordan fungerer 'åben planlægning' i praksis? Begynder lokalsamfundet selv at opstille sine egne rammer for udvikling? Er

der alligevel brug for at opstille nogle strategier for udvikling? Hvordan organiserer lokalsamfundet sig? Er lokalsamfundet til stadighed i udvikling eller bliver det trægt? Er der nogle ydre omstændigheder som påvirker positivt eller negativt på stedet?

Dette er selvfølgelig spørgsmål som man med rette kan stille Christiania, men se og opdag eksperimentet - så vil du forstå!

Er der overhovedet brug for en lokalplan for Christiania? – lokalplaner er samfundets redskab til at styre og forudsige en udvikling - fysisk, socialt og økonomisk - i et givet område. En lokalplan for Christiania må ikke diktere en bestemt udvikling eller konservere stedet ved status quo. Havde en lokalplan, som den der er under udarbejdelse i dag, ligget klar i 1971, var Christiania næppe opstået eller havde udviklet sig særligt længe. Christiania har, blandt meget andet, skabt et helt unikt stykke byplan-historie, netop fordi der enten ikke var nogen planer, eller fordi dem der var ikke passede til den virkelighed, de skulle bruges på. Fristaden har på trods af de mange ydre planer for områder, udviklet sig gennem 33 år ud fra egne idealer.

Selvforvaltningen, fællesejet og fællesansvaret har været den drivende kraft i Fristaden Christianias overlevelse og udvikling gennem 33 år. Fjernes eller begrænses disse strukturer som styrende for det daglige livs beslutningsprocesser, vil fristaden – eksperimentet – forsvinde. Tilbage vil være en tom indholdsløs indpakning.

En lokalplan for Christiania må tage udgangspunkt i Christianias egen dynamiske udviklingsmodel, således at eksperimentet fortsat kan udvikle sig. Det er derfor kun gennem en status som forsøgsby, med en rammeplan og en erhvervsdrivende fond med almennyttigt formål, at Christiania fortsat vil overraske og vise nye veje. Christiania skal selv udarbejde en dynamisk, lokal plan, der revideres efter behov i en løbende dialog mellem beboere, områder, fællesskabet og det omgivende Christianshavn.

'Christiania er et af de bedst bevarede kulturmonumenter fra sin tid. Hvis Christiania-modstandernes drøm går i opfyldelse, gør det dem til lige så store kulturterrorister som Taliban, der sprængte de 2000 år gamle Buddha-figurer i luften, fordi de ikke passede ind i deres eget verdensbillede'.

Lars HUG, Musiker og billedkunstner, på Akademirådets høring, 12. marts 2003

Husenes udvikling og vedligeholdelse

Da Christiania startede, begyndte samtidig en lang dynamisk og kreativ forvandling og byggemodning af kaserne- og forsvarsanlægget. Undervejs er en meget særegen by vokset frem som på det bygningsfysiske plan har et helt unikt udtryk. Her mødes det stramme, styrede, gamle, historiske med det romantiske, ikke planlagte, fabulerende, farverige.

Fristaden Christianias har skabt et helt unikt rum for byudvikling efter principperne i åben planlægning, altså at der ikke på forhånd er en færdig plan for en bygnings eller et områdes udvikling. En lignende tankegang er grundlaget for bygningernes udvikling i fristaden.

Bygningernes forandring og nye bygningers opståen bygger på brugerne/beboerne drømme, behov og formåen. Det har været en læreproces, en opdragelsesproces og en kreativ proces som har skabt en ganske særlig by med et særligt udtryk.

Christiania er et af Københavns mest populære turistmål, men besøges derudover af et stort antal fagfolk, som kommer for at

blive inspireret af vores by og samfund. De studerer livet mellem husene, boliger som er foranderlige, boliger til socialt udstødte, selvforvaltning og beboerdemokrati etc. Vi syntes vi har skabt et visionært samfund, og vi vil gerne dele erfaringerne ud.

[Den ejerløse by]

Ud over de åbne rammer for bygningernes udvikling, er ejendomsforholdet en vigtig faktor for byens udtryk og selvforståelse. I Christiania ejer ingen deres huse; man tildeles en brugsret til en bygning, og man beholder den så længe den disponeres rigtigt. Den overdrages til en ny beboer uden afregning. Det vil sige at enhver spekulation i værdiforøgelse er fjernet.

Dette har i forhold til bygningernes udvikling betydet at der er blevet eksperimenteret mere. Der er ikke altid satset på det sikre – kapitaliserbare. Der er brugt meget genbrug, gamle forsatsrammer, genbrugstegl. Der bliver afprøvet mere, ting behøver ikke at skulle holde i 100 år,

Militærets gamle huse kræver megen vedligeholdelse. Her er et hold christianitter i færd med at forberede opmaling af facaden på 'Laden', et træhus der blev opført på Fredericias vold under Treårskrigen 1848-50 og siden adskilt og samlet igen på Bådsmadsstrædes kaserne

ting ældes og forandres.

Det er Christianias opfattelse at en indførelse af en mere markedsorienteret model vil være dræbende for det Christiania vi kender i dag. Det vil hurtigt tippe den sociale balance, som stedet har i dag. Det er Christianias ønske fortsat at udvikle denne model. Undersøge og vise det danske samfund hvordan et samfund kan udvikle sig uden penge/værdiforøgelse som drivende dynamo.

[Arketyper og Christianias særlige udtryk]

Der findes to grundlæggende bygningstyper, arketyper, på Christiania: de gamle bygninger fra militærets tid og selvbyggerhusene. *Kasernebygningerne* er robuste, tunge og gedigne. De ligger præcist og veldefineret på kaserneområdet. De er smukke og danner indbyrdes fine uderum. Disse bygninger er igennem Christianias 33-årige historie langsomt blevet omdan-

net med kviste, uens vinduer, mindre tilbygninger, nye tagetager etc. De beskrives tit "uskoledede" og "ikke akademiske" og hjemmelavede, men det er netop mødet mellem det historiske og det ikke planlagte som gør bygningerne så specielle.

Den anden arketype, *selvbyggerhusene*, er simple bygninger præget af fantasi, foranderlighed og dynamik. Det er træhuse som grupperer sig i små enklaver. De er startet som små boliger/skurvogne som langsomt har forandret sig og er blevet udvidet efter behov.

Christianias huse fortæller historier. De fortæller om dem som boede her og dem som bor her i dag, - deres drømme, færdigheder og virkelighed. Men husene fortæller også historien om hvad der sker ved steder og folk, hvis de får lov til selv at forme deres rammer.

[Uddelegering af ansvar – en del af selvforvaltningsmodellen]

Bygningens beboere har sammen med fællesskabet ansvaret for bygningens vedligeholdelse. Christiania har udviklet et system som synliggør, at ansvaret og økonomien for bygningerne både er beboernes og fællesskabets. Ordningen har eksisteret i 12 år og kaldes tredjedels-ordningen. Beboeren kan modtage 1/3 tilskud fra området og 1/3 tilskud fra fællesskassen til dækning af udgifter til vedligeholdelse af den ydre skal (tag, facader, fundament etc.). I visse tilfælde kan tilskuddet stige til 100 % hvis sociale eller økonomiske hensyn taler for det.

Der bliver hvert år været brugt ca. 600.000 kr. til denne ordning, og den fungerer godt. Det overvejes pt. at udvide tilskudsordningen til også at omfatte håndværkerudgifter, evt. i kombination med tvungne ordninger for vedligeholdelse efter Byggekontorets skøn.

Det fælles ansvar for bygningernes tilstand - fællesskabets og den enkeltes – er

karakteristisk for Christianias selvforvaltning. Ingenting bliver "ordnet" for beboerne, medmindre de selv tager et initiativ og medansvar. I de situationer hvor dette ikke sker, træder det sociale netværk som regel i funktion, og dette er en af grundene til, at godt naboskab og netværk er så vigtigt et fundament for Christiania. Omvendt har Byggekontoret kun yderst sjældent udstedt påbud om vedligeholdelse. Vi tror på udvikling gennem dialog

[Vedligeholdelsestilstand]

Christianias by og bygninger har det generelt godt, men nogle bygninger trænger til renovering. Det gælder Fredens Ark, Krudt-huset og Rådhuset. De øvrige bygninger er forholdsvis sunde.

Det er derfor ikke Christianias opfattelse at vi står overfor en større 'genopretningsopgave' i de kommende år. For os er det en forlængelse af den udvikling, vedligeholdelse og renovering som vi allerede er i fuld gang med.

Vi ønsker ikke at vores by skal genoprettes eller tilbageføres til år 1971 eller før. Stedet skal kunne udvikle sig. Bygningerne skal kunne bruges til de funktioner som vi har tilført dem i dag, og hvem ved - måske får de en anden funktion om nogle år.

Vi ønsker fortsat en renovering som bygger på beboernes resurser og udført for få midler, da det er essentielt vigtigt for os at holde udgifter og efterfølgende brugsleje nede. Christiania må ikke udvikle sig fra et 'low budget' til et 'high income' område.

Vi ønsker så få bygninger som muligt fredet, da en fredning reelt er en begrænsning af bygningens udviklingsmuligheder. Til gengæld skal vi nok passe godt på husene. Når Kulturarvsstyrelsen i dag 'kun' undersøger om der skal rejses fredning på 14 bygninger, ser vi det ikke som en diskvalificering af vores arbejde, men som et udtryk for Kulturarvsstyrelsens forældede syn på fredning. De har endnu ikke fået øj-

nene op for det helt unikke og foranderlige kulturlag som vi har tilført bygningerne og voldanlægget, men er dette ikke nutidig kulturarv?

[Tidligere renoveringsopgaver]

I de første 25 år af Christianias historie har Christiania brugt det meste af sin energi på at 'byggemodne' byen, dvs. kloakere, lægge vand, el etc. og i det hele taget gøre byen beboelig med tagkviste, selvbyggerhuse og tilbygninger. Det er derfor først indenfor de sidste 5-10 år at vi er begyndt at tage fat på tagrenoveringer og brandsikring. Det har bl.a. gavnet Operaen, Loppebygningen og M-huset. Disse renoveringer er udført med Byggekontoret som koordinator og lokale håndværkere. Yderligere har beboerne været medbyggere på opgaver som er tilpasset deres kunnen, f.eks. indvendige overflader. Renoveringerne er alle udført i håndværksmæssigt høj standard, i en kvalitet og i et tempo som er tilpasset Christiania og med en økonomi som er 20-40 % under almindelige renoveringspriser. Christianias Byggekontor har gennem disse renoveringer opnået god erfaring i styring af renoveringssager.

[Vedligeholdelsesopgavens fremtidige organisation]

Det er vigtigt at tage udgangspunkt i Christianias særlige forhold når de næste 10 års renovering skal organiseres. Den skal:

- Bygge på Christianias demokratiske struktur
- Fastholde Christiania som en hel struktur
- Organiseres lokalt
- Afstemmes i tempo og omfang, så Christiania kan bevare sin særegenhed
- Involvere bygningernes beboere, så det lokale ansvar fastholdes
- Udføres så særpræget bevares
- Investere det økonomiske overskud i

Christianias udvikling

- Bygge på bæredygtige principper

[*Christianias struktur*]

Det er vigtigt, at det store renoveringsarbejde tilrettelægges og udføres således, at det ikke slår den nuværende selvforvaltning i stykker. Beboerne skal derfor fortsat være ansvarlige for bygningsvedligeholdelsen. Forudsætningen for vores beregninger er, at beboerne medvirker til renoveringen. Dette kan kun lykkes, hvis de har en følelse af medbestemmelse på området. Det er ligeledes en forudsætning at Christianias selvforvaltning planlægger og styrer omfanget af renoveringsarbejdet.

[*Organisation af renoveringsarbejdet*]

Christiania har allerede stiftet Christiania Rådgivning ApS som i samarbejde med Byggekantoret vil kunne stå for den tekniske rådgivning og planlægning af renoveringerne, hvis vedligeholdelsesopgaven er for omfattende til at blive styret af beboerne eller området. Christiania Rådgivning ApS samarbejder med de nødvendige specialister, f. eks svampe-, brandeksperter etc., ligesom de står for kontakten til myndighederne.

Christiania stifter desuden en entre-

prenørvirksomhed, og der opbygges et netværk af firmaer med samme byggemålsætning, som bruges til at opgradere den samlede arbejdsstyrke i lokalområdet. Alle firmakonstruktioner ejes af Christiania med det ene formål at renovere Christiania bedst muligt. Virksomhedernes overskud tilfalder således Christiania, hvor disse midler reinvesteres til den fortsatte bygningsrenovering. Organisationen kan således styrke og efteruddanne Christianias egen byggesektor, så man kan investere og blive selvforsynende med stillads etc.

[*Renoveringstempo*]

Renoveringen af Christiania skal skride så hurtigt frem, at skaderne på de mest trængende bygninger hurtigt sikres mod yderligere forværring. Men renoveringen må omvendt holdes i et sådan tempo, at Christianias entreprenører og rådgivere kan nå at opbygge deres organisation, samt at Christiania kan bevare indflydelsen på de overordnede beslutninger.

[*Beboernes aktive medvirken via aktionsdage*]

Christiania har en lang tradition for, at beboere selv tager aktivt del i byggearbejdet. Ligesom i de fleste boligforeninger i Danmark bliver der i Christiania indkaldt til

Mælkebøtten, oprindelig Landetatens Laboratorium, er et af Christianias 15 områder, p.t beboet af 79 voksne og 21 børn. Portbygningen ind til den lune gårdhave 'Omeletten' blev for nylig istandsat, med en rød farve så tæt som muligt på den oprindelige fra militærets tid

aktionsdage, hvor beboerne møder op til en på forhånd defineret fællesopgave. Det kan være almindelig oprydning, etablering af fælles udvendige anlæg eller aftalte nedrivningsopgaver i forbindelse med renovering.

Det almindelige vedligeholdelsesarbejde på Christiania, der styres af beboerne, har traditionelt begrænset sig til mindre opgaver, men også nogle få større. Dette skyldes at Christiania ikke har kunnet låne penge til større projekter, fordi Christiania har befundet sig i et juridisk tomrum.

[*Prissætning*]

KAB, Slots- og Ejendomsstyrelsen med SBS og Christianias Rådgivning har alle regnet på udgifterne til renovering af Christianias bygninger. De kommer frem til henholdsvis 250 mio., 212 mio. og 167 mio., alle inkl. moms. Tallene bygger de dog på meget forskellige forudsætninger.

Christiania Rådgivning har i sin rapport "Nødvendige renoveringsopgaver udført på Christiania – med Christiania og christianitternes medvirken" <http://cabyg.christiania.org/pdf/CA-Renovering.pdf> beregnet sig frem til et kapitalbehov på **167 mio. kr. inkl. moms.**

Christiania Rådgivning ApS bygger sine tal på

- Christianias egne erfaringstal
- 15 års erfaringer fra den danske byggebranche
- Almindelig sund byggefornuft, dvs. lad os male vinduerne nu vi har stillads oppe etc.
- Beboerne afslutter den indvendige del
- Lavt omkostningsniveau til håndværkere og rådgivere, da arbejdet er lokalt organiseret
- Normal skat og moms

Fra det anførte beløb kan trækkes

1. Værdien af aktivistarbejde, fx i form af aktionsdage hvor området river taget ned. Dette kan reducere beløbet med 25% - 33%

2. Moms. Renoveringsarbejde udført af en Christianiavirksomhed bør være indeholdt i en intern momsordning, således at momsen kan forblive i Christiania. Lignende ordninger findes for interne tjenesteydelser i bofællesskaber og arbejdsfællesskaber. Ligeledes findes særlige skatte- og momsregler i lovgivningen omkring fonde, som vil være oplagt at benytte for Christianiafonden, den fremtidige ejer af bygningerne.

3. 'Gevinsten' ved at pengene reinvesteres i Christiania. Fx betyder renoveringsarbejder at andre virksomheder på

Rådhuset i Mælkebøtten, hvis tag trænger til en grundig overhaling

Christiania bliver inddraget i projekterne som underleverandører.

[*Samlet estimat*]

Fratrækker man de ovenfor nævnte poster, vil man komme frem til et vedligeholdelsesbehov på 120 mio. kr. for hele bygningsmassen over de næste 10 år. Inkluderet i dette beløb er 10 mio. kr. til vedligeholdelse af voldanlægget.

[*Tidsfaktoren*]

Det er urealistisk at gennemføre nybyggeri eller omfattende reoveringer på kort tid og samtidig bevare Christianias særpræg. 'Lov om ændring af lov om anvendelse af Christiania!' forudsætter da også at udviklingen sker under hensyntagen til Christianias særlige karakter. For at skabe lokale arbejdspladser i Christiania og dermed udnytte de fordele, dette indebærer (reducerede omkostninger, lokalt kendskab), må reoveringsopgaven afvikles over en længere årrække som f.eks. 10 år. KAB er enig heri og udtrykker i sin rapport at reoveringsopgaven 'vil have en voldsom og varig virkning på Christiania som samfund, hvis den tvinges igennem som en samlet proces'.

[*Hvem skal udføre arbejdet*]

Der er ingen tvivl om at der er store fordele ved at bruge Christianias egen byggeorganisation frem for en traditionel entreprenør:

- Christianiahåndværkere kender stedets særlige forhold
- Der er store besparelser på administration og tilsyn
- Håndværkere, som er opvokset med Christianias selvforvaltning, arbejder selvstændigt og har selv nødvendig faglig viden og uddannelse til at forestå deres opgave

- Timelønnen i Christiania er lavere end i det omgivende samfund. Dette accepteres af håndværkerne fordi der i Christiania er en erkendelse af og ønske om at de værdier, der skabes gennem det udførte arbejde, tilfalder fællesskabet.
- Beboerne i området vil gennem aktionsdage kunne stå for flere opgaver igennem byggeprojektet
- Beboerne af husene udfører 'medbyg', det vil sige opgaver, som det er fagligt og sikkerhedsmæssigt forsvarligt at de udfører efter instruktion fra udannede håndværkere
- Der anvendes i stor udstrækning genbrugsmaterialer
- Der påregnes ikke udgifter til genhusning mens reovering pågår, idet man tidligere har fundet omkostningsneutrale løsninger på dette problem (indkvartering af christianitter hos hinanden etc.)

Eksempel på et byggeprojekt under en fremtidig reovering af Rådhuset i Mælkebøtten

- Håndværkere opsætter stillads med tagopbygning.
- Under kyndig vejledning og almindelige sikkerhedsforanstaltninger, nedtager beboerne selv tegl og lægter.
- Herefter overtager professionelle håndværkere tagarbejdet.
- Beboerne opsætter selv tagrender og nedløb.
- Håndværkere gennemgår vinduerne, reparerer og udskifter dem.
- Beboerne maler selv vinduer med udleverede produkter.
- Evt. kan området Mælkebøtten sætte en arbejdsmand/vicevært til rådighed for reoveringen.

Beboerne medvirker til at nedsætte udgifterne; samtidig opstår flere almindelige job, der bliver råd til flere forbedringer og selvforvaltningen/ansvaret holdes lokalt.

Nybyggeri

Hidtil er Christianias selvbyggerhuse groet frem som en naturlig del af fristadens historie og selvforvaltning – hvor mulighederne var og hvor der var konsensus omkring dem. De er bygget af beboerne for få midler, og som fristadens øvrige huse har fællesskabet disponeret over dem ved overdragelse til nye beboere. Der er selvbyggerhuse i næsten alle områder af Christiania, også i 'den indre by'.

Christiania har aldrig opfattet selvbyggerhusene anderledes end de øvrige bygninger på fristaden. De øvrige bygninger har undergået store og omkostningsfulde ændringer i deres forandring fra ubeboede kasernebygninger. Alle bygninger har været igennem en forvandringsproces. Derfor har Christiania aldrig skelnet mellem regler og rammer for selvbyggerhuse og øvrige bygninger.

[*Nybyggeriets ejer og værdigrundlag*]

Christiania ønsker at fristaden skal fortsætte som et helt Christiania og at Christiania selv bestemmer hvordan nye beboere findes. Dette har vi beskrevet under boligpolitikken. Dette betyder i forhold til nybyggeri at det er Christiania som er byggherre. Christiania er ejer og bruger.

[*Alle bygninger tilhører Christiania*]

Ingen hverken indvendige og udvendige forbedringer kompenseres ved fraflytning og fællesskabet bidrager økonomisk med 2/3 ved udvendige reoveringer. Disse grundprincipper betyder billedligt talt at Christiania ejer skallen på bygningerne mens det indvendige frit kan disponeres af beboerne. Dette princip ønsker Christiania overført til nybyggeri, således at fællesskabet opfører nybyggeriets ydervægge, mens det er beboeren der færdiggør det indvendige, både fysisk og økonomisk.

Alt nybyggeri skal bygges efter principperne – billigt, bæredygtigt, dynamisk/foranderligt og med selvbyg og medbyg. Byggeri som har karakter af kviste og mindre tilbygninger, organiseres af huset eller området, mens større byggerier organiseres og udføres af Christianias egen byggeorganisation på samme måde som vedligeholdelsesarbejdet. Det er vigtigt at der bygges nyt i et tempo så Christiania kan følge med og økonomien holdes så lavt som muligt.

Det er vigtigt at det særlige mix mellem boliger, virksomheder, klubber, kultur og sociale institutioner bevares ved nybyggeri og at fremtidens Christiania fastholder at fristaden er mere end et boligområde. Det som gør fristaden til det særlige sted er alt det "andet" og de gode betingelser for udfoldelse.

*Den campingvogn kommer nok ikke ud at køre igen.
Den tjente tidligere som lager for Peter Lys' stearinlysproduktion*

Ejerformer

Efter 8 måneder som hjemløs fandt Anders en bolig i det lillebitte stenhus Snesol.
"Og nu har jeg bygget mig et legetøjslot, som ved siden af at jeg skal bo i det tjener et formål mere:
Det er en flot skulptur"

Det er en velkendt udvikling i USA at produktive, kunstneriske og spændende miljøer ofte sejrer sig selv ihjel. Disse miljøer er trendy og attraktive for unge, smarte succesfulde "professionals", som køber lejligheder for at nyde godt af kvarterets rige kulturliv. Eftersom de har midler til det og i øvrigt kræver en komfortabel levestandard, begynder de at sætte lejligheden og huset og kvarteret i stand, så alt bliver pænt og velholdt. Samtidig begynder huspriserne og huslejerne at stige i området, hvorved de oprindelige beboere – de der bibragte kvarteret dets spændende miljø – får tiltagende sværere ved at betale de stigende priser. Slutresultatet er et kvarter, som er gennemrestauret og pænt, men uden nogen former for liv. Fænomenet er velbeskrevet og kaldes *gentification*.

En af regeringens strategier er at forsøge at ændre Christiania radikalt ved at indføre privat ejendomsret. I begyndelsen vil der ikke ske de store ændringer, fordi der sikres muligheder for Christianias nuværende beboere for at blive boende i overgangsperioden. Efterhånden vil accelererende ejendomspriser imidlertid medføre at de fattige flytter og rige, som kan købe boligerne, kommer til. Det vil altså på sigt føre til en fuldstændig udskiftning af Christianias beboere med en helt anden type mennesker og dermed til udryddelsen af det rige kulturliv og afslutningen på det Christiania vi kender i dag. For regeringen betyder det ikke noget om denne udvikling tager 5, 10 eller 20 år. Bare den kommer i gang. Christiania er helt opmærksom på denne mekanisme og afviser bl.a. på det grundlag fuldstændig kategorisk etableringen af ejerboliger i Christiania.

Regeringen har fra start gjort klart, at den ønsker blandede bolig- og ejerformer

på Christiania¹. I den nye Christianialov angives imidlertid blot at Christiania ønskes udviklet til blandet bolig- og erhvervsområde – hvilket det i øvrigt allerede er – så der er ikke noget i loven som strider mod Christianias ønske om en fond der omfatter hele Christiania eller mod kun at have én ejerform, nemlig fondsejede boliger. Nedenstående gennemgang af de tre traditionelle ejertyper understreger rimeligheden i dette valg.

[*Andelsboliger*]

Andelsboligen har i en årrække været populær hos danskerne fordi den kræver mindre finansiering end ejerboligen og fordi beboerne i stor udstrækning har medindflydelse på ejendommens drift. I de senere år har der imidlertid også været pæne prisstigninger på andelsboligerne, så det er en sjældenhed at finde en andelslejlighed til under 100.000 kr. Dens forbedrede kvaliteter i forhold til lejeboligen udspringer af den indre energi, beboerne investerer i foreningen – samme energi som driver Christiania.

Af disse karakteristika kunne man formode at andelsboliger kunne være en velegnet boligform i Christiania. Blandt fordele kan fremhæves at fællesskabet formentlig også ville bestå i en andelsforening og at mobiliteten formentlig ville øges ved at tillade afregning af vedligeholdelsesudgifter på boligen. På det seneste er det idealiserede billede af andelsboliger imidlertid krakeleret på flere områder:

- Over 250 andelsforeninger er på det seneste blev solgt og udstykket som ejerlejligheder med store fortjenester til følge, og dette fordrer formentlig nu et lovindgreb^{2,3,4}

1. Regeringen afviser fond på Christiania. Jyllandsposten 24.02.05

2. Slut med skattefri boligspekulation Politiken 11.01.05

3. Andelsfiduser i en agurketid. Jyllandsposten 15.06.04

4. Salgsfidus breder sig med rekordfart. Jyllandsposten 22.02.05

- Andelsboliger har traditionelt været anset for at være en billig boligform, men formanden for Dansk Ejendoms-mæglerforening, Steen Winther-Petersen bekræfter at det i virkeligheden er en dyrere form, op til 15 procent i forhold til ejerboliger ⁵. En andelsbolig på Østerbro i København med et indskud på 400.000 og en månedlig ydelse på 10.000 svarer således til en ejerbolig til omkring 2.4 mio. kr. ⁶.
- Det er velkendt at der ofte figurerer 'penge under bordet' i forbindelse med overdragelse af andelslejligheder, ofte som 'dusør' for at anviser lejligheden eller som betaling for indbo, fx 50.000 kr. eller mere for nogle kassable lænestole ⁷.

Andelsboligens største problem er dog i denne sammenhæng, at den ikke lovgivningsmæssigt er sikret mod at et stærkt flertal pludseligt kan vedtage grundlæggende ændringer i vedtægterne, altså at foreningen kan 'kuppes' af personer med særlige interesser, f.eks. i form af opløsning af foreningen som nævnt ovenfor. Dette er selvfølgelig uhensigtsmæssigt i Christiania, hvor de forskellige funktioner som

boliger, selvforvaltning, kultur og økonomi samarbejder som organer i en organisme. Blot ét organ – i dette tilfælde boligpolitikken – svigter, kan det føre til kollaps af hele Christianias struktur.

En særlig form for andelsboliger, *almene andelsboliger*, administreres af Socialministeriet. De har den pudsige tilføjelse at man kan være medlem af foreningen uden at bo i den, inklusive have stemmeret til den. Af denne grund er den uegnet til Christiania, som netop baseres på fællesskabet og er afhængig af en aktiv beboermedvirken

[*Almennyttige boliger*]

Almennyttige boligforeninger har generelt en yderst tung og stiv struktur uden reel beboerindflydelse. Desuden er der, i hvert fald traditionelt, ingen muligheder for at præge sin bolig.

Hvad angår lovttekstens tilbud om anmeldelse af individuelle rettigheder med henblik på indførelse af privat ejendomsret i Christiania, har lignende tanker været fremsat i det normaliserede Danmark i form af regeringsforslag om salg af almennyttige boliger til private. Der har som

5. Andelsboliger: den store boliglagn. Berlingske Tidende 30.06.04

6. Hellere ejerbolig end andel. Jyllandsposten 10.09.04

7. Penge under bordet for at få en andelsbolig. Jyllandsposten 15.10.02

At bo i en skurvogn står for mange danskere som en nødløsning. For christianitterne er det en frihed til at kunne leve med et lavt omkostningsniveau, tæt på naturen

Ind imellem rummer husene detaljer, man ikke bemærker ved første øjekast

bekendt været yderst ringe interesse for planen, som tegn på at der er en gruppe af danskere, som enten ikke har interesse eller økonomi til at investere i fast ejendom og at der derfor er et berettiget behov for en stor almennyttig boligmasse. ⁸

Det er ultimo februar meddelt at visse almennyttige boligselskaber er begyndt at tilbyde deres lejere kreditforeningslån til finansiering af brugerønsker i lejligheden som ikke dækkes af almindelig vedligeholdelse ⁹. Tilsvarende vil Christianias beboere også få adgang til lavtforrentede kreditforeningslån hvis Christiania omfattes af en fond, idet lånene vil kunne optages med sikkerhed i fonden.

[*Ejerboliger*]

I det normaliserede Danmark er der en skarp skelnen mellem ejer- og lejeboliger.

Ejere af fast ejendom har naturligvis stor interesse i at vedligeholde og forbedre deres bolig på en ansvarlig måde med henblik på ultimativt at sælge den til den bedst mulige pris. Lejere har ikke samme incitament til at vedligeholde deres bolig, hvilket derfor som oftest forestås af udlejer.

I Christiania eksisterer den helt usædvanlige situation at beboerne ikke ejer deres boliger og alligevel lægger stor energi og fantasi i at vedligeholde og forbedre dem. Det er ikke blot usædvanlig i forhold til det omgivende samfund, men også i forhold til andre usædvanlige bebyggelser i landet, hvor samme ansvarlighed ikke har kunnet etableres trods rigelige statsmidler. I Christiania må det derfor antages at skyldes det sociale eksperiments gavnlige indflydelse.

Det er et helt grundlæggende princip i Christiania at det ikke skal være muligt at

8. Fiasko for boligoffensiv. Jyllandsposten 16.10.04

9. Realkreditlån til folk i lejeboliger. Jyllandsposten 25.02.05

tjene på spekulation i fast ejendom. Der skal altså ikke betales indskud eller andre overtagelsesbeløb ved indflytning, som dermed er uafhængig af økonomisk foråen. Dette er helt afgørende for at sikre den brogede mangfoldighed af beboere i Christiania.

Etablering af ejerboliger i Christiania vil true denne diversitet, som er den vigtigste forudsætning for hele Christianias særlige karakter. Kun en kapitalstærk samfundselite vil nemlig kunne erhverve sådanne boliger, hvilket vil føre til opdeling af Christiania i velhaverkvarterer og ghettoer. Foruden at være en trussel mod Christiania, vil indførelsen af ejerboliger stride mod princippet i den nye Christianialov, som allerede i de indledende formuleringer påpeger at Christiania skal udvikles under hensyntagen til stedets særlige kulturmiljø.

[*Konklusion*]

Andelsboliger har været overvejet som en mulig boligform i Christiania, men lider af afgørende juridiske svagheder og er i øvrigt økonomisk ufavorable.

Christiania er et område, hvor der ikke er mulighed for spekulation i fast ejendom, og sådan må det forblive, hvis vi vil bevare Christianias mangfoldighed. Indførelse af fast ejendomsret vil føre til opdeling af rige og fattige i Christiania.

Det er et faktum at en stor del af bydelens nuværende beboere – overvejende over en årrække - vil blive tvunget til at flytte, såfremt der indføres privat ejendomsret med efterfølgende accelererende ejendomspriser, i Christiania.

Det er derfor Christianias opfattelse at billige lejeboliger, hvis erhvervelse ikke forudsætter indskud, fortsat vil tjene Christianias beboere og fællesskab bedst. Det forhold, at der i det seneste halve år har været særdeles ringe interesse for køb af almene lejeboliger i det øvrige Danmark, tyder på at samme ønsker og behov findes her.

Fonden

Christianialoven fra 2004 stiller krav om ændring af ejerskabet af Christianiaområdet, udvikling af området og tilbagevenden til lovgivningens almindelige regler, men også om bæredygtighed og hensyntagen til områdets særlige arkitektoniske og kulturhistoriske værdier. Det nuværende Christiania er et uadskilleligt fællesskab af boliger, erhverv, kultur, selvforvaltning, demokrati, sociale netværker og uforlignelige initiativer. Det er Christianias forhandlingsgruppes opfattelse, at den eneste ejerform der er rummelig nok til på samme tid at tilgodese alle disse aspekter er en erhvervsdrivende fond.

[*Fonden er en ramme*]

Fonden kan beskrives som en ramme, som sikrer Christianias juridiske og økonomiske ansvarlighed udadtil, og hvis daglige virke indadtil udfyldes af brugerne med de nævnte funktioner, så græsrodsinitiativ og mangfoldighed samlet fastholdes og udvikles. Praktisk betyder det bl.a. at selvforvaltningen kan bibeholdes, og at mest muligt af den kan lægges ud i Christianias lokale områder.

Fonden vil sikre bæredygtighed i et fremtidigt Christiania, ikke kun økonomisk, men også økologisk, kulturel og social bæredygtighed, fordi Christiania er en organisme der lever gennem aktiviteter, værksteder, klubber, nærhed. Christiania er meget mere end et boligselskab og kun en fond kan favne hele denne mangfoldighed.

[*Dynamisk - ikke i sit mål, men i sit udtryk*]

En fond vil være velegnet til Christianias skiftende behov. I København står et stort antal erhvervslejemål tomme i indre by på samme tidspunkt som der er desperat

Underskriftindsamlingen BEVAR CHRISTIANIA startede i 2003, da regeringens trusler mod fristaden voksede. I april 2004 drog en gruppe af fristadens unge til Forsvarsministeriet og afleverede 86.000 underskrifter. I dag er tallet vokset til over 100.000. Og iflg. Gallup ønsker tre fjerdedele af alle københavnere, at Christiania fortsætter

mangel på billige boliger til byens studerende. Dette ville aldrig kunne ske med en fond, der omfattede såvel boliger som erhvervslejemål i Christiania, fordi fonden ville sikre en dynamisk tilpasning til skiftende behov.

[*Udvikling*]

Som nævnt i kapitlet om virksomheder, tyder det på at der er flere igangsættere i Christiania end i det øvrige Danmark, og en årsag hertil er uden tvivl de tætte kontakter til kulturelle og kunstneriske miljøer. Det ville derfor være unaturligt, måske ligefrem fatalt, at forsøge at adskille virksomhederne fra resten af Christiania i et fremtidigt ejerforhold.

En fond vil være befordrende for en videreudvikling af denne initiativrigdom, fordi fonden er en økonomisk helhed. Hvor mindre virksomheder ofte – i Christiania som i det øvrige Danmark – finder administrative byrder tyngende og hæmmende for udviklingen, vil en samlet afrapportering af virksomhedernes aktiviteter gennem en fælles fondsstruktur tillade

virksomhederne at koncentrere deres aktiviteter omkring deres produkter til gavn for deres udvikling. Mange teatre og kulturinstitutioner er allerede fondsejede som udtryk for denne ejerforms rummelighed.

[*Fonden: en win-win situation*]

Også det danske samfund vil have store fordele i at Christiania gøres fondsejet, fordi en fond er en juridisk og økonomisk velkendt, velbeskrevet og velafprøvet konstruktion, som vil tilbyde Christianias fremtidige samarbejdspartnere et standardiseret regelsæt for dialog, f.eks. i form af formalisering af henvendelser, juridisk ansvarlighed osv.

Tilsvarende vil en fond have fordele for Christiania, idet den vil betyde stabilitet i Christianias drift, fordi den vil overflodiggøre tilbagevendende forhandlinger om områdets brug. Derfor er fonden den win-win situation, politikerne har efterlyst.

For en mere detaljeret beskrivelse af fonden henvises til hvidbogens baggrundsmateriale www.christiania.org/hvidbog

Fremtidig økonomi

Områdekasserer på arbejde

Christiania er opdelt i 15 områder, med en eller flere områdekasserere i hvert område. Områdekassererne modtager indbetalinger for brugsleje, inkl. forbrug af el og vand, og udsender rykkere til langsomme betalere. Områdekassererne mødes en gang månedligt til økonomimøde, hvortil også alle christianitter har adgang. Her kan der også søges om støtte til div. projekter, efter forudgående skriftlig ansøgning i den interne avis 'Christianias Ugespejl'

Christiania har igennem årene været et lavøkonomisk samfund hvor penge og økonomi har haft en sekundær betydning. Det sociale engagement har været drivende i udviklingen af fristaden. Ideer er blevet til projekter inden for kunst, byggeri og sociale tiltag, fordi der har været en skaberkraft eller fælles behov. Børneinstitutionerne, maskinhal, virksomheder og et utal af kulturelle arrangementer er skabt i kraft af, at mange løftede i flok.

Christiania har formået at drive og vedligeholde området, dets boliger og institutioner for et langt mindre beløb end hvad det koster at drive et normalt samfund. Der kan givet vis findes eksempler på huse eller områder der er forsømte, men med den organisation og de resurser der hidtil har karakteriseret selvforvaltningen, er Christiania i en overraskende god stand.

Igennem alle årene har den enkelte arbejdsplads tilstræbt og i vid udstrækning indført en fælles lønsats uanset arbejdets karakter. Dette er med til at sikre en ligestyret og uddannet mellem høj og lav, tyk og tynd, uddannet og uuddannet.

På linie med fællesskaber som Damanhur i Norditalien og Findhorn i Skotland, har Christiania en komplementær valuta. Ideen med den komplementære valuta er at udvikle lokale økonomiske kredsløb, styrke virksomhedslivet og fremme en bæredygtig udvikling.

Der er ingen tvivl om at Christianias økonomi bliver påvirket af forandringer omkring ejerskab og en øget aktivitet indenfor bygningsvedligeholdelse og nybyggeri. Det vil være i selvforvaltningens ånd at fristaden selv finansierer udfordringerne, men Christiania må naturligvis spørge sig selv, om man har resurserne og organisationen til at påtage sig udfordringerne. En troværdig finansiering er afgørende hvis man vil beholde autonomien, både vedrørende etablering og drift. Flere modstridende hensyn spiller en rolle i

fastlæggelsen af det optimale niveau, men især behovet for midler til restaurering, vejet op mod et ønske om at alle Christianias nuværende beboere kan blive boende, er vigtige elementer.

[Etablering]

Det anføres i den nye Christianialov at overgangen til anden ejerform skal være udgiftsneutral for staten. I overensstemmelse hermed ønsker staten at afhænde Christiania for et samlet beløb af 170 mio. kr. for derefter at tilbageføre beløbet til Christiania til vedligeholdelsesopgaver. Christiania finder denne fremgangsmåde unødigt kompliceret og ser det mere naturligt blot at overdrage Christiania til fonden med krav om udførelse af nødvendig vedligeholdelse, herunder egenhændig finansiering. Christiania har beregnet at et mere realistisk tal for nødvendige vedligeholdelser er 120 mio. over 10 år.

Der er en lang række muligheder for at Christiania kan rejse dette beløb selvstændigt, uden at det af den grund er nødvendigt at frasælger byggeret til Christianias jord, bl.a.:

- Accepten af en juridisk velkendt konstruktion som en fond vil betyde at Christiania vil være i stand til at opnå langfristede, fast forrentede lån i realkreditinstitutterne, hvilket vil være en billigere finansiering af istandsættelser end de banklån mange nu ellers er henvist til at optage.

- Der kan ansøges almennyttige fonde og midler fra kvarterløftspuljer, renoveringstilskud mm.

Der er desuden er lang række andre initiativer, som kan forventes at bidrage med ikke ubetydelige midler:

- "Foreningen til forberedelse af Christianiafonden" er stiftet med specifikt formål at indsamle egenkapital til Christianiafonden www.christianiafonden.dk

- Der kan indsamles midler blandt beboerne med et minimumsbeløb af 2.000 kr. per voksen christianit
- Der kan startes landsindsamlinger, f.eks. via netværk som Forsvar Christiania
- Støttekoncerter og andre kulturelle arrangementer i Christiania
- Overskud fra salg af merchandise i Christiania.

[Drift]

Som anført i Christianias advokaters redegørelse, er det ikke muligt på nuværende tidspunkt at redegøre detaljeret for driften af fonden, idet den vil afhænge af en mere præcis afgrænsning af projektet, herunder beregning af ejendomsskat. Overordnet kan man dog allerede nu se en række indtægtskilder for fonden:

- Brugsleje fra beboere*
- Aftalt brugsleje fra virksomheder*
- Eventuelle kommunale og statslige bloktilskud som compensation for f.eks. institutionsdrift*
- Reduktion af ejendomsskat på grund af selvforvaltning*
- Evt. tilbageførelse af moms*
- Evt. tilskud til voldpleje*

Det er altafgørende at fonden er erhvervsdrivende, idet indbetaling fra Christianias virksomheder vil udgøre en betydelig del af de samlede indtægter og dermed være et vigtigt økonomisk funda-

ment for fonden. Som anført i listen vil det være sandsynligt, at der kan forhandles særlige momsordninger for et fondsejet Christiania, således som det er tilfældet i andre bofællesskaber udenfor Christiania.

På udgiftssiden vil Christianias prioriterede tildelingssystem som hidtil sikre, at fonden forbliver likvid. Der betales i prioriteret rækkefølge:

- 1) *Forbrugsudgifter, skatter*
- 2) *Drift af institutioner*
- 3) *Lokalområder, fonde og kulturliv*

Der vil generelt være store fordele ved at lade Christiania selv stå for fondens drift. I "Lov om ændring af lov om anvendelse af Christianiaområdet" foreslås en driftsbevilling på 7 mio. kr. årligt til administration, hvilket er fuldstændig urealistisk i Christiania, hvor den ville andrage tæt på halvdelen af fristadens samlede driftsbudget. Beløbet udgør i dag et minimum, idet administration i stort omfang udføres ved frivilligt arbejde. Ved fastlæggelse af Fondens driftsbudget bør der i øvrigt tages udgangspunkt i Christianias nuværende budget, idet det afspejler Christianias reelle behov.

Nedenstående budgetforslag viser at det er muligt at opnå en realistisk økonomi til de nødvendige vedligeholdelsesarbejder uden at huslejen behøver at stige væsentligt og uden at frasælge byggerettigheder til Christiania. Dermed er det muligt at sikre at beboersammensætningen bevares.

FORSLAG - BUDGET 2006-2009	2006	2009
Indtægter:		
<i>Antal beboere</i>	619	660
<i>Grundbrugsleje pr. måned</i>	1.400	1.500
<i>Beboernes indbetaling</i>	10.399.200	11.880.000
<i>Virksomhedernes indbetaling</i>	3.500.000	4.200.000
<i>Andre indtægter</i>	500.000	700.000
<i>Lån til vedligeholdelse, 100 mil. kr.</i>	0	10.000.000
<i>Indtægter i alt</i>	14.399.200	26.780.000
Eksterne udgifter:		
<i>Fælles forbrug (institutioner m.v.)</i>	350.000	400.000
<i>Ejendomsskat</i>	800.000	800.000
<i>Renovation + forbrændingsafgift</i>	800.000	800.000
<i>Øvrige forbrugsudgifter (brandhaner)</i>	5.000	5.000
<i>Skorstensfejning</i>	80.000	80.000
<i>Fællesmomsregulering</i>	140.000	140.000
<i>Afdrag på lån + 6% renter i 30 år</i>	0	1.250.000
<i>Eksterne udgifter i alt</i>	2.175.000	3.475.000
Børn og unge:	2.743.690	3.679.663
Byggekontoret:	4.128.875	13.521.750
Maskinhallen:	1.397.375	1.734.750
Diverse*:	1.721.647	2.231.031
Fonde**:	1.224.000	1.174.000
Områderne:		
<i>Områdernes drift og vedligeholdelse</i>	620.000	620.000
<i>Virksomhedernes brugsleje til områder</i>	290.000	290.000
<i>Områderne i alt</i>	910.000	910.000
Indtægter i alt	14.399.200	26.780.000
Udgifter i alt	14.300.587	26.726.194
Balance	98.613	53.806
* Diverse er fx: Forsikringer, Sundhedshus, Postkontor, Genbrugsstation, administration, HoV, Nyt Forum.		
** Fonde er hensættelser og opsparinger til fremtidige projekter.		

Forudsætninger

Området overtages uden beregning, ejendomsværdien fastlåses.

Fra 2006 ansættes professionelle i institutionerne, så vi kan optage elever og lærlinge og uddanne unge til fx bytekniere og håndværkere.

Lån på 100 mio. kr., 6% optages i 2007 og tilbagebetales over 30 år

Der afsættes 6,5 mio. kr. pr år til vedligeholdelse, 3,5 mio. kr. til nybyggeri

Indeholdt i bygningsvedligeholdelse og nybyggeri er udgifterne til byggesjak.

Hvis vi evt. modtager bloktilskud fra Kbh. kommune til dækning af udgifterne til børn og unge, vil brugslejen blive reduceret med ca. 500 kr. pr. mdr.

Ved differentieret brugsleje vil prisen være 23 kr./mdr². i 2006.

I 2009 forudsættes at der er tilflyttet 40 nye christianitter og bygget 1500 m² boligareal.

Nyopsat gadelygte af eget design

Efterord

Danmark har brug for Christiania. Danmark kan lære af Christiania.

Christiania har, for beskedne midler, skabt et samfund, som er et seriøst alternativ til det øvrige danske. Men Danmark skal også passe på Christiania. Bliver fristaden alt for normaliseret og lovliggjort, mister den sin berettigelse. Kun fordi vi christianitter insisterer på at gøre tingene anderledes, er der en grund til at tage Christiania alvorligt.

I denne hvidbog i farver har vi beskrevet nogle af de erfaringer vi har gjort os gennem 33 år, og vi har prøvet at fortælle hvor komplekst et samfund Christiania i virkeligheden er. Vi har haft det store privilegium at have haft handlefrihed og vide rammer nok til at udvikle vores Christiania. Tak til Danmark for det.

Vores bog belyser en lang række enkeltemner, men også hvordan disse er indbyrdes afhængige. Det er umuligt at isolere de enkelte temaer, da de påvirker hinanden som forbundne kar.

Vi skal være opmærksomme på de hår-fine balancer, som Christiania bygger på:

- Der skal ikke forrykkes og strammes mange steder – med for megen normal administration – førend den sociale mangfoldighed forsvinder. Det rum, som Christiania har skabt, tiltrækker – og giver plads til – de socialt svage grupper, som ikke kan tilpasse sig det ordnede, regulerede Danmark.

- Der skal ikke rykkes og reguleres særlig meget, før alt det sjove forsvinder. Kulturen, de urentable værksteder, alt det eksperimenterende. Bliver det for dyrt at bo her, og tipper balancen med alt for mange boliger, så forsvinder spontaniteten og med den alt det skæve og anderledes.

- Christianias arbejdspladser bygger på et menneskesyn, hvor alle er lige. Derfor

har vi et meget rummeligt arbejdsmarked. Men skal Christianias virksomheder markeds- og profitorienteres, da vil de socialt svage mennesker blive presset ud i tilskudsstøttede stillinger – og fristadens menneskesyn vil ændre sig.

Det er almindeligt anerkendt, at Christiania har en høj social integration af alle typer mennesker, et velfungerende deltager- og konsensusdemokrati, en blomstrende iværksætterkultur, gode betingelser for kunst og kultur, nytænkende arkitektur, kreativ bolig- og arealanvendelse, optimale forhold for børn og unge og meget, meget mere. Betingelsen for at skabe disse goder har været den handlefrihed, Christiania som socialt eksperiment har nydt godt af.

Regeringen udtrykker ønske om at bevare Christianias særpræg og sociale rummelighed. Men har den ikke forstået, at udviklingen af disse ting hænger sammen med friheden til selvforvaltning? Det er ikke muligt at udvikle et kreativt "særpræg", når man – som det er sket det seneste år – skal ansøge om at anlægge en brændestak, male sit hønsehus og opstille en blomsterkumme, eller modtager påbud om nedrivning af gennemplanlagte og af Christianias fællesskab accepterede fællesanlæg og trapper, der er udført i overensstemmelse med områdets karakter og historiske værdier.

Set i et historisk, kulturelt og samfundsvidenskabeligt perspektiv er Christiania langt mere interessant som socialt eksperiment, både nationalt og internationalt, end det som regeringen hidtil har ønsket at transformere området til. Et fremtidsperspektiv der langsomt vil ændre Christiania, så det kommer til få karakter af et liebhaverkvarter som Holmen, uden en ærlig bænk, som en "socialt udsat" kan slå sig

Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse har flere gange givet Christiania hædersdiplomer for nyskabende og utraditionel arkitektur. Senest i 2003 hvor man bl. a. udtaler: 'Foreningens ønske om at hædre Christiania, er stedets karakter af smeltedigel for udviklingen af anderledes byggeri og byplanlægning. Der har været eksperimenteret og eksperimenteres stadig med måder at bo på, og bydelen udgør en mageløs inspirationskilde for planlæggere, boligfolk og boligbrugere, ikke bare fra Danmark men også fra udlandet, hvorfor det besøges af tusinder hvert år.'
Fremmødte christianitter med FHF's hædersplakette, til venstre

ned på. Et velfriseret, forhistorisk militært anlæg med snorlige stier. En oppefra styret og tilrettelagt struktur og organisering, både socialt, bygnings- og erhvervsmæssigt, med blandede ejerformer, der tilgodeser pengestærke personer, og kulturelle begivenheder, der aldrig formår at blive folkelige.

Der er ingen grund til at tro, at folk der har betalt store summer for en ejerbolig i 'det nye Christiania' i fremtiden vil acceptere en massiv tilstedeværelse af fattige hippieturister, grønlandere, alkoholikere, hashrygere, homoseksuelle, psykisk syge, enlige mødre, udlændinge, aktivister, invalidepensionister, arbejdsløse og 'det der er værre' Netop den slags mennesker, der befolker og befærder det Christiania, vi kender. Vi mener, at den fremtidige udvikling af Christiania skal tage udgangspunkt i vores erfaringer, og at det er Christianias beboere, der i samarbejde med venner, naboer og relevante instanser bliver hovedaktørerne i denne udvikling.

Det er nødvendigt at tænke stort

og visionært, hvis gode og bæredygtige løsninger for Christiania skal findes i overgangen til et nyt ejerskab. Der er behov for en samlet, nyskabende løsning, der ved at give os fælleseje anerkender vores fællesskab og kollektive rettigheder. Christianias forslag er, at dette realiseres indenfor en fond med et alment formål. En fondsløsning vil sikre myndighedernes krav om en juridisk anerkendt konstruktion. Og den vil give fristaden den juridiske ramme, som f.eks. vil muliggøre at kunne gå ind i en bank og optage lån til nybyggeri og renovering. Derudover vil det frigøre os fra den evige diskussion med myndighederne om vores fremtid.

Christiania ønsker en varig løsning for fristadens eksistens, formuleret ud fra det juridisk mulige. Christiania skal fortsætte som eksperimentalzone og byøkologisk forsøgsby og loven må strækkes, så den kan rumme Christiania og ikke omvendt.

Et land, der tolererer en fristad, signalerer frisind, tillid og overskud.

